

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI**

**ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA
ANADOLU VE KUZEY MEZOPOTAMYA METAL ESERLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**EMRE DEMİRTAŞ
VAN-2018**

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA
ANADOLU VE KUZEY MEZOPOTAMYA METAL ESERLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE DEMİRTAŞ

DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ HANİFİ BİBER

VAN-2018

KABUL VE ONAY SAYFASI

Emre Demirtaş tarafından hazırlanan Arkeolojik Veriler Işığında Assur Ticaret Koloni Çağı'nda Anadolu Ve Kuzey Mezopotamya Metal Eserleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Arkeoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

<p>Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hanifi BİBER Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan : Prof. Dr. Rafet ÇAVUŞOĞLU Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye : Doç. Dr. Ali Yalçın TAVUKÇU Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Esra LEVENT KAÇMAZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>
<p>Yedek Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sabahattin Erdoğan Anabilim Dalı, Üniversite Adı</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>
<p>Tez Savunma Tarihi:</p>/...../.....

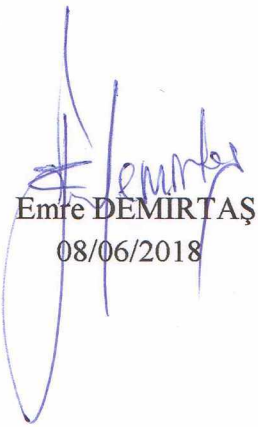
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.


Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.


Emre DEMİRTAŞ
08/06/2018

(Yüksek Lisans)

EMRE DEMİRTAŞ

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan, 2018

ARKEOLOJİK VERİLER IŞIĞINDA ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA
ANADOLU VE KUZEY MEZOPOTAMYA METAL ESERLERİ

ÖZET

Anadolu'nun devletleşme sürecindeki en önemli dönemini şüphesiz ki Assur Ticaret Kolonileri Çağı (MÖ 1950-1750) oluşturmaktadır. Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) erken evrelerinde Mezopotamya'da Assur kenti merkez olmak üzere Anadolu'da Kültepe, Levant Bölgesi'nde Mari, Kıbrıs ve Mısır'ı içine alan bir maden ticaret ağı oluşmuştur. Bakır ve kalayın birleşimi ile oluşan tunç bileşeni; işlenmesinin kolaylığı ve özellikle silahlarda sağlanan dayanıklılık sebebi ile tercih edilmeye başlamıştır. Ancak kalay yatakları Yakınoğu'da yalnızca Özbekistan ve Afganistan'da bulunmaktadır. Bu durum eski Çağlar'da Anadolu'dan sağlanan maden ticaretinin ters yönde akmasını sağlamış ve Mezopotamya'dan Anadolu'ya maden akışını gerektirmiştir. Elamli tüccarların Assur kentine getirdiği kalay Assurlu tüccarların aracılığı ile Anadolu'ya, Babil'e ve Mari'ye gönderilmiştir. Maden ticaretine dayanan bu organizasyon, kültürel ilişkilerin gelişimine neden olmuştur. Bu dönemde başta kalay madeninin ticareti sayesinde Anadolu'nun Mezopotamya, Levant Bölgesi ve hatta Mısır ile kültürel ilişki kurmuştur. Anadolu'nun yazı ile tanıştığı bu evrede, dinsel objeler, günlük kullanım kapları, takılar ve hatta silah üretiminin bile farklı kültürler nedeni ile değişime uğradığı görülmüştür. Arkeolojik kazılarda ortaya çıkan metal eserler sayesinde Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda ticari organizasyon sayesinde gelişen maden eserlerin tipolojilerini yapmak ve tasniflemek mümkün olmuştur. Anadolu'nun bu denli önemli evresinde kültürel ilişkilerin en çok gözlendiği kuzey Mezopotamya'da Eski Assur Krallığı ile Anadolu topraklarında görülen maden eserlerin tasnifinin yaparak Anadolu'nun tarihi çağlara geçişinde en büyük rol oynayan Assur Krallığı ile arasındaki kültürel bağı ortaya koymaktadır.

AnahtarKelimeler: Ticaret, Koloni, Metal, Mezopotamya, Anadolu

Sayfa Adedi: 165

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Hanifi Biber



(M.Sc.)

EMRE DEMİRTAŞ

YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

April, 2018

(The Metal Works of The Anatolian and North Mesopotamia in The Assyrian Trade Colonies
Period in the Light of Archeological Data)

ABSTRACT

The most important period of Anatolian's nationalization process is certainly Assyrian Trade Colonies Period (B.C. 1950-1970). In the early phase of the Middle Bronze Age, a mining trade network was come. It included as center Assyrian city in Mesopotamia, Mari, Cyprus and Egypt in the Levant region. Brass component was formed joint of copper and tin. It's processing is easy and it was preferred especially for weapons by reason of durability. But the tin beds were in Near East only in Uzbekistan and Afghanistan. This situation affected negatively mining trade in Anatolian in the Old Ages and it required mine course from Mesopotamia to Anatolian. The traders from Elam brought tin to Assyrian city. Tin was sent to Anatolian, Babil, and Mari by the agency of the traders. This organization is based on the tin trade. It caused development of cultural relations. In this period, Anatolian Mesopotamia established cultural connection with Levant region and even Egypt thanks to trade of tin mine. In this period Anatolian made acquainted with articles. In this period the religious objects, daily use containers, jewelries and even weapons production varied by reason of different cultures. Some metal Works were found at archaeological excavations. Thanks to this Works were made the typologies of mine Works and it were classified in the Assyrian Trade Colonies Period. In this important phase of Anatolian, cultural relations were observed in Northern Mesopotamia. Sorting of mine Works were seen in Anatolian country. The Assyrian Kingdom had the most important status for transition to the historical ages of Anatolian. Relation between the Old Assyrian Kingdom and the Assyrian Kingdom were important.

Key Word: Trade, Colony, Metal, Mesopotamian, Anatolian

TEŞEKKÜR

Tez araştırmamın ve yazımının gerekleşmesinde büyük katkıları bulunan Danışmanım Yrd. Do. Dr. Hanifi Biber'e, sre boyunca grşlerini aldığım ve jüri yesi olarak tezle ilgili değerli geri bildirimlerini paylaşan Prof. Dr. Rafet avuşoğlu'na ve bu süreçte her zaman yanımda olan, desteklerini esirgemeyen biricik eşim Dilara Demirtaş ve tüm aileme teşekkür ederim.



İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALARIN DİZİNİ.....	xiv
ÇİZİMLERİN DİZİNİ	xv
RESİMLERİN DİZİNİ	xviii
HARİTALARIN DİZİNİ.....	xxiii
ŞEKİLLERİN DİZİNİ	xxiv
ÖNSÖZ	xxv
GİRİŞ.....	xxvi
1. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI TARİHİ ÇOĞRAFYASI.....	1
2. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA MADEN.....	5
2.1. DÖKÜM KALIPLARI.....	9
2.2. FİĞÜRİN KALIPLARI.....	11
2.2.1. Hayvanlar Hâkimi.....	11
2.2.2. Hayvanlar Hakimesi	12
2.2.3. Tanrı Betimlemeleri.....	12
2.2.3.1. Lir Çalan Tanrı.....	13
2.2.3.2. Tanrı Ailesi	13
2.2.3.2.1. Silah Taşıyan Tanrı ve Ailesi	14
2.2.3.3. Kanatlı Tanrı	14
2.2.3.3.1. Kaide Üzerinde Duran Kanatlı Tanrı.....	14
2.2.3.4. Eşek Üzerinde Duran Tanrı ve Tanrıça	14
2.2.3.5. Antilop Standartlı Tanrı ve Tanrıça	15
2.2.3.6. Kartallı Tanrı ve Tanrıça	15
3. ASSUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA MADEN TİCARETİ HAKKINDA YAZILI BELGELER	16
3.1. ANADOLU BELGELERİ.....	16
3.1.1. KÜLTEPE TABLETLERİ.....	16
3.1.1.1. Ticari Belgeler	17
3.1.1.2. Borç Senetleri	28
3.2. ESKİ ASSUR KRALLIĞI BELGELERİ.....	33
3.2.1. ASSUR BELGELERİ.....	33

3.2.1.1. Kervan Yolculuğu	33
3.2.1.2. Vergiler	37
3.2.1.3. Malların Satışı	40
4. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA ANADOLU MERKEZLERİNDEKİ METAL ESERLER	44
4.1. TAKILAR	45
4.1.1. BAŞ TAKILAR	46
4.1.1.1. Diademler	46
4.1.1.1.1. Levha Şeklinde Diademler	47
4.1.1.1.2. Kabartma ve Kazıma Bezemeli Diademler	47
4.1.1.2. Serpuş/Başlıklar	48
4.1.2. ALIN BANTLARI	48
4.1.3. KÜPELER	48
4.1.4. KOLYELER	49
4.1.5. İĞNELER	49
4.1.5.1. Hayvan Başlı İğneler	50
4.1.5.2. Yıldız Başlı İğneler	50
4.1.5.2.1. Bitkisel Formlu İğneler	53
4.1.5.3. Spiral Başlı İğneler	53
4.1.5.4. Küre ve Silindir Başlı İğneler	54
4.1.5.5. Başlı Vazo Biçimli İğneler	55
4.1.5.6. Rulo Başlı İğneler	55
4.1.5.7. Koni Başlı İğneler	56
4.1.5.8. Dikiş İğneleri	56
4.1.6. YÜZÜKLER	57
4.1.6.1. Basit Halka Yüzükler	57
4.1.6.2. İşlemeli Yüzükler	58
4.1.6.2.1. Boncuk Kakmalı Yüzükler	58
4.1.6.2.2. Kazıma Bezemeli Yüzükler	58
4.1.7. BİLEZİKLER	58
4.1.7.1. Açık Uçlu Bilezikler	59
4.1.7.2. Kapalı Uçlu Bilezikler	59
4.1.7.3. Uçları Birbirinin Üstüne Gelen Bilezikler	60
4.2. METAL LEVHALAR	61
4.2.1. Bezemeli Levhalar	61
4.2.2. Bezemesiz Levhalar	62
4.3. SİLAHLAR	63

4.3.1. BALTALAR.....	64
4.3.1.1. Sap Delikli Baltalar	64
4.3.1.2. Düz Baltalar	65
4.3.1.3. Uç Kısımları Süslü Baltalar	65
4.3.1.4. Çift Ağızlı Baltalar	66
4.3.1.5. Kolcuklu ve Yassı Baltalar	67
4.3.1.6. Ay Biçimli Baltalar	68
4.3.1.7. Gözlü Baltalar	69
4.3.2. KILIÇLAR	70
4.3.3. HANÇERLER.....	70
4.3.4. MIZRAK UÇLARI.....	71
4.3.4.1. Saplı Mızrak Uçları	71
4.3.4.1.1. Kıvrık Saplı Mızrak Ucu	71
4.3.4.1.2. Boğumlu Mızrak Uçları	72
4.3.4.2. Soketli Mızrak Uçları	72
4.3.5. OK UÇLARI	73
4.3.6. DİĞER SİLAHLAR	73
4.3.6.1. ORAKLAR	73
4.3.6.2. YABALAR	74
4.4. KAP-KACAKLAR	75
4.4.1. KAZANLAR.....	75
4.4.2. KADEH VE BARDAKLAR.....	76
4.4.3. ÇANAKLAR.....	76
4.4.3.1. Düz Dipli Çanaklar.....	77
4.4.3.2. Keskin Omurga Geçişli Çanaklar.....	77
4.4.4. KÂSELER.....	77
4.4.4.1. Süzgeçli Kâseler.....	78
4.4.4.2. Omphaloslu Kâseler	78
4.4.4.3. Halka Dipli Kâseler	78
4.4.5. ÇÖMLEKLER VE VAZOLAR	79
4.4.5.1. Akıtacaklı Çömlekler.....	79
4.4.6. TAVALAR.....	79
4.4.7. SÜZGEÇLİ KEPÇELER	80
4.5. FİĞÜRİNLER.....	81
4.5.1. TANRI VE TANRIÇA FİĞÜRİNLER	81
4.5.1.1. Tanrılar	81
4.5.1.1.1. Elinde Silah Taşıyan Tanrılar	82

4.5.1.1.2. Elinde İki Çocuk Taşıyan Tanrılar.....	83
4.5.1.1.3. Kanatlı Tanrılar.....	83
4.5.1.2. Tanrıçalar.....	84
4.5.1.2.1. Giyili Tanrıçalar.....	84
4.5.1.2.2. Çıplak Tanrıçalar.....	85
4.5.1.2.3. Kanatlı Tanrıçalar.....	85
4.5.2. MİTOLOJİK YARATIK FİGÜRİNLERİ.....	86
4.5.2.1. Aslan Adamlar.....	86
4.5.2.1.1. Altın Kaplama Figürinler.....	87
4.5.2.2. Boğa-Adam Figürinleri.....	87
5. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞ'DA KUZEY MEZOPOTAMYA MERKEZLERİNDEKİ METAL ESERLER.....	89
5.1. TAKILAR.....	91
5.1.1. DİADEMLER.....	91
5.1.1.1. Daire Bezemeli Diademler.....	91
5.1.1.2. Kabarık Nokta Bezemeli Diademler.....	92
5.1.2. KÜPELER.....	92
5.1.2.1. Yarım Ay Şeklinde Küpeler.....	93
5.1.3. KOLYELER.....	93
5.1.3.1. Altın Boncuklar ile Oluşturulan Kolyeler.....	94
5.1.4. YÜZÜKLER.....	94
5.1.4.1. Boncuk Eklentili Yüzükler.....	95
5.1.4.2. Halka Yüzükler.....	95
5.1.5. METAL LEVHALAR.....	96
5.1.5.1. Bezemeli Levhalar.....	96
5.2. SİLAHLAR.....	97
5.2.1. MIZRAK UÇLARI.....	97
5.2.1.1. Kovanlı Mızrak Uçları.....	98
5.2.1.2. Boğumlu ve Altıgen Mızrak Uçları.....	98
5.2.2. BALTALAR.....	99
5.2.2.1. Sap Delikli Baltalar.....	99
5.2.3. BIÇAKLAR.....	99
5.3. KAP-KACAKLAR.....	101
5.3.1. Tavalalar.....	101
5.4. FİGÜRİNLER.....	103
5.4.1. Hayvan Figürleri.....	103
5.4.1.1. Ceylan Figürini.....	103

6. SONUÇ VE ÖNERİLER
KAYNAKLAR
LEVHALAR
ÖZGEÇMİŞ



KISALTMALARIN DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
ATKÇ	Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)
cm.	Santimetre
Çiz.	Çizim
İTÇ	İlk Tunç Çağı
Res.	Fotoğraf
Km.	Kilometre
mm.	Milimetre
MÖ	Milattan önce
OTÇ	Orta Tunç Çağı
TTK	Türk Tarih Kurumu
YKY	Yapı Kredi Yayınları

ÇİZİMLERİN DİZİNİ

Levha IV/Çizim I: Orta Tunç Çağ'da Ege Dünyası'nda kullanılan pota örnekleri. (Branigan, 1974: 70, fig.3).

Levha IV/Çizim II: Mezopotamya'da kullanılan el yapımı kilden körük örneği. (Moorey, 1994: 266, fig. 16-1).

Levha IV/Çizim III: Mezopotamya'da kullanılan kil pota örneği. (Moorey, 1994: 266, fig. 16-2-3)

Levha VI/ Çizim I: Troia'da Bulunan Açık Ağızlı Döküm Kalıbı. (Branigan, 1974: Plate: 44, M48).

Levha VI/ Çizim II: Troia'da bulunan üstü tek kalıp olarak kullanılan ikili kalıp. (Branigan, 1974: Plate 44, M20)

Levha VI/Çizim III: Troia'da bulunan çoklu döküm kalıbı. (Branigan, 1974: 1974, M62).

Levha VI/Çizim IV: Troia'da bulunan Kültepe külçe kalıpları ile aynı özelliklere sahip döküm kalıbı. (Branigan, 1974, Plate 44, M51.)

Levha VII/ Çizim I: Kültepe'de bulunan kurşun figürinlere ait taş kalıplar; hayvanlar hakimi motifi çizimi. (Emre, 1971: 56, fig. 15).

Levha VII/Çizim II: Kültepe'de bulunan taş figürin taş döküm kalıbı; hayvanlar hakimesi çizimi. (Emre, 1971: 56, fig. 16.)

Levha VII/Çizim III: Acemhöyük'te bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; lir çalan tanrı motifi çizimi. (Özgüç, 1976: Lev. VII.)

Levha VIII/ Çizim I: Kültepe'de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; eşek üzerinde tanrı ve tanrıça. (Emre, 1971: 69, fig. 28.)

Levha IX/ÇizimI: Troia Erken Bronz Çağı sonuna ait diadem örneği. (Braingain, 1974: Plate 20, 2144.)

LevhaXI/Çizim Ia-b-Resim I: Kültepe Yıldız Başlı İğneler. (a-b: Özgüç, 1955: Çiz. 87-89; Kulakoğlu-Kangal, 2013: 309, Katalog No: 347.)

Levha XII/ Çizim I: Seyitömer Yıldız Başlı İğne (Çekiçoğlu, 2009: çiz. 3.)

- Levha XII/Çizim II:** Acemhöyük'te bulunan Yivli İğne örnekleri. (Ekmen, 2013: 70, Çiz. 7-10)
- Levha XIII/Çizim I:** Kültepe Ib katına ait Çiçek Başlı İğne. (Özgüç, 1955, Çiz. 60).
- Levha XIII/Çizim II:** Seyitömer Kazılarında bulunan spiral başlı iğneler. (Çekiçoğlu, 2009: Çiz. 6-7).
- Levha XIII/Çizim IIa-c:** Seyitömer Kazılarında bulunan spiral başlı iğneler. (Çekiçoğlu, 2009: Çiz. 6-7).
- Levha XIV/Çizim I:** Seyitömer rulo başlı iğne. (Çekiçoğlu, 2009: çiz. 11-12)
- Levha XIV/ Çizim II:** Acemhöyük Koni Başlı İğne. (Ekmen, 2013: 71, çiz. 21-22)
- Levha XV/ Çizim Ia-b:** Seyitömer'de bulunan dikiş iğneleri ve çuvaldız. (Çekiçoğlu, 2009: 27, 32.)
- Levha XVIII/ Çizim I:** Troia'da bulunan sap delikli düz balta. (Branigan, 1974: Plate 12.)
- Levha XVIII/Çizim II:** Troia'da bulunan sap delikli arka tarafı süslü balta. (Branigan, 1974: Plate 13)
- Levha XIX/Çizim I:**Acemhöyük'te bulunan kolcuklu balta. (Özgüç, 1966: fig. 1).
- Levha XIX/Çizim II:** Balıbağ'da bulunan kolcuklu balta. (Süel, 1989: 155, Çiz. 5.)
- Levha XX/Çizim Ia-b:** Mahmatlar ve Kültepe'de bulunan ay biçimli baltaların çizim. (Avilova, 2008: 82, fig. 5, 2, 4.)
- Levha XX/Çizim II:** Luristan ve Ain es Samieh'te bulunan gözlü baltalar. (Avilova, 2008: fig. 5, 31, 43.)
- Levha XXII/Çizim I:** Kültepe'de bulunan boğumlu mızrak ucu. (Yıldırım, 2013: 121, res. 13.)
- Levha XXIV/Çizim I:** Kültepe'de bulunan ayaklık meyvelik taklidi kadeh. (Emre, 2008: 9).
- Levha XXV/Çizim I:** Keskin omurga geçişli çanaklar. (Emre, 2008: 9)
- Levha XXVI/Çizim I:** Troia II. Ve V. Yapı katlarında ortaya çıkarılan akıtacaklı çömlek. (Branigan, 1974: pl. 43, 3208.)
- Levha XXVI/Çizim Ia-b:** Kültepe'de bulunan tava örnekleri. (Emre, 2008: 7.)

Levha XXVII/ Çizim Ia-b: Kültepe’de bulunan süzgeçli kap. (Emre, 2008: 10)

Levha XXVII/Çizim IIa-b: Alishar’da bulunan kurşun silahları tanrı figürinleri. (Emre, 1971: 59, fig. 18-19.)

Levha XXVIII/Çizim Ia-b:Alishar’da bulunan kanatlı tanrı figürinlerinin çizimi. (Emre, 1971: 70, fig 31-32.)

Levha XXVIII/Çizim II: Zincirli’de bulunan kanatlı tanrı figürininin çizimi. (Emre, 1971: 30, 70).

Levha XXXIX/ Çizim Ia-c: Alishar Höyük’te bulunan giyimli tanrıçalar. (Emre, 1971: 72, fig. 34-36.)

Levha XXXIX/Çizim II: Alishar Höyük’te bulunan çıplak tanrıça. (Emre, 1971: 72, fig. 33)

Levha XXXI/Çizim I: Assur Mezar 20’de bulunan halka küpeler. (Maxwell-Hyslop, 1971: 71, fig. 46, g.)

Levha XXXII/Çizim I: Assur kentinden bulunan kovanlı mızrak ucu. (Sarıbek, 2011: 86, Tip. 2.5.)

Levha XXXIII/Çizim I: Assur kentinde bulunan boğumlu mızrak uçları. (Sarıbek, 2011: tip. 2.4.3.)

Levha XXXIII/Çizim II: Tell Dhiba’da bulunan sap delikli balta çizimi.(Moorey, 1994: 267, fig. 17-12.)

Levha XXXIV/Çizim I: Assur Mezar 20’de metal kapların buluntu yeri. (Benzel, Aruz, 1995: 44, fig. 11)

Levha XXXIV/Çizim II: Troia IIg tabakasında bulunan omphaloslu uzun saplı metal tava. (Branigan, 1974: Pl. 42, 3194.)

Levha XXXV/ Çizim I: Assur Mezar 20’de bulunan omphaloslu metal tava. (Benzel, Aruz, 1995: 46, fig. 13.)

RESİMLERİN DİZİNİ

Levha II/Resim Ia-b: Kültepe’de M.Ö. 1850-1700 yıllarına ait körük örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: Kat. No. 249).

Levha II/Resim IIa-b: Kültepe’de bulunan pota örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 276, Katalog No: 250-251).

Levha III/Resim Ia-b: Kültepe’de bulunan gümüş külçe örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 275, Katalog No: 242-243).

Levha III/Resim II: Achemhöyük’te bulunan pota ve cevher zenginleştirme taşı (Öztan, 1993: 245-255).

Levha III/Resim III: Achemhöyük kazılarında çöplük alanından ele geçen Assur Koloni Çağ metal cürüfleri kalıp parçaları ve metal çubuklar. (Öztan, 2007: 519, 524).

Levha V/Resim Ia-b: Kültepe Kurşun Figürin Kalıplar. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 273, Katalog No: 240-241).

Levha V/Resim II: Kültepe’de bulunan taş kalıp. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 278, Katalog No: 263.)

Levha/Resim III: Kültepe’de bulunan gümüş külçe kalıbı. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 278, Katalog No: 258).

Levha VII/ Resim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; tanrı ailesi. (Kulakoğlu, Kangal, 2013: 272, Katalog No: 240).

Levha VIII/Resim II: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; kaide üzerinde duran tanrı. (Özgüç, 2005: m245, fig. 266.)

Levha IX/Resim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; Antilop standartlı tanrı ve tanrıça. (Özgüç, 2005: 242, 303.)

Levha IX/Resim II: Uçları delikler ile sonlanan Kültepe altın diadem örneği. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 302, Katalog No: 326.)

Levha IX/Resim III: Kültepe IB tabakasına tarihli gümüş diadem. (Özgüç, 2003: 253, fig. 256)

Levha X/ Resim I: Kültepe II. Yapı Katına Ait Taş Sandık Mezarda Bulunan Serpuş. (Kulakoğlu-Kangal, 2013, 301, Katalog No: 322.)

Levha X/ Resim II: Kültepe’de bulunan akik boncuklu küpe, Dede Mezarlığı’da bulunan küpe. (Üyümez-Koçak, 2010: res. 9)

Levha X/ Resim III: Kültepe’de bulunan ortası disk biçimli kolye.

Levha XI/ Resim I: Kültepe’de bulunan boncuk detaylı kolye (Kulakoğlu, 2013: Kat. No 371).

Levha XI/ Resim II: Kültepe Hayvan Başlı İğneler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 306, Katalog No: 34-336)

Levha XII/Resim I: Kültepe Yiv Başlı İğne (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 310, Katalog No: 361).

Levha XIV/ Resim I: Troia Vazo Başlı İğne. (Korfmann, 2004: Resim: 4.)

Levha XIV/Resim II: Salat Tepe Rulo Başlı iğne. (Erişim: <http://www.diyarbakirmuzesi.gov.tr/kazilar.aspx?hid=26#>, Erişim Tarihi: 28.11.2015.)

Levha XIV/Resim III: İkiztepe’de bulunan dikiş iğnesi. (Bilgi, 2011: 102.)

Levha XV/Resim Ia-b: Dede Mezarlığı’nda bulunan yüzükler. (Üyümez, Koçak, İlaslı, 2010: resim. 9)

Levha XV/Resim IIa-b: Kültepe obsidien ve lapis lazuli kakma yüzükler. (Sevin, 2005: 277)

Levha XV/Resim III: Kültepe Kazıma bezemeli yüzük. (Sevin, 2005: 277).

Levha XVI/ Resim I: Kültepe’de bulunan açık uçlu bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 354-355.)

Levha XVI/Resim II: Kültepe’de bulunan kapalı uçlu bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 313, 358.)

Levha XVI/Resim III: Kültepe’de bulunan uçları birbirinin üzerine gelen bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 312, Katalog No: 356-357.)

Levha XVI/Resim IV: Kültepe’de bulunan bezemeli safihalar. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 2013, 303, Katalog No: 327-328.)

Levha XVII/ Resim Ia-b: Kültepe’de bulunan bezemesiz safihalar. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 2013, 302, Katalog No: 323-324.)

Levha XVII/Resim II: Kültepe’de bulunan sap delikli düz balta. (Özgüç, 2005: 220).

Levha XVII/Resim III: Artvin’de bulunan Sap Delikli Balta. (Bittel, 1993: 151, şek. 1-2)

Levha XVIII/Resim I: Kültepe’de bulunan sap delikli ucu süslemeli balta. (Özgüç, 1955: 61)

Levha XVIII/Resim II: Kültepe II. Tabakada bulunan çift ağızlı sap delikli balta. (Özgüç, 1955: fig. 40a-b)

Levha XIX/ Resim I: Limantepe’de bulunan çift ağızlı balta. (Erkenal, Şahoğlu Tuncel, 2010: Res. 8).

Levha XX/ Resim I: Oylum Höyük’te bulunan yassı balta. (Özgen, Engin, 2009: 13, Res. 14).

Levha XX/Resim II: Kültepe’de bulunan gözlü balta örneği. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 284, Katalog No: 276.)

Levha XXI/ Resim I: Kültepe’de bulunan metal kılıç. (Özgüç, 1999: Pl. 85, 3-4.)

Levha XXI/Resim II: Kültepe’de bulunan hançer örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 266, Katalog No: 285-87.)

Levha XXI/Resim III: Kültepe Ib tabakası Kral Anitta’nın mızrak ucu. (Özgüç, 2005: 221, fig. 267-68)

Levha XXII/ Resim I: İkiztepe’de bulunan mızrak ucu. (Blgi, 2011: Resim:6)

Levha XXII/Resim II: Kültepe’de bulunan soketli mızrak uçları. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 284, Katalog No: 278-279.)

Levha XXIII/ Resim I: Kültepe metal atölyesinde bulunan orak. (Özgüç, 1955: Res. 38a)

Levha XXIII/Resim IIa-c: Kültepe’de bulunan çatal (dirgen) silahlar. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 266-267, Katalog No: 289-291.

Levha XXIII/Resim III: Yassihöyük’te bulunan çatal biçimli silah. (Omura, 2013: Res. 10).

Levha XXIV/ Resim I: Kültepe’de bulunan metal kazan. (Özgüç, 2005: 215, fig. 254).

Levha XXIV/Resim II: Kültepe’de bulunan altın bardak (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 305, Katalog No: 333).

Levha XXV/ Resim I: Kültepe’de bulunan düz dipli çanak. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 294, Katalog No: 305.)

Levha XXV/Resim II: Kültepe’de bulunan süzgeçli kâse. (Kulakoğlu-Kangal, 295: Katalog No: 309).

Levha XXV/Resim III: Troia II-V yapı katlarında ortaya çıkarılan omphaloslu kâse. (Branigan, 1974: Pl. 43, 3201.)

Levha XXVI/Resim I: Kültepe’de bulunan halka dipli çanak. (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 295, Katalog No: 310)

Levha XXVII/Resim Ia-b: Kültepe’de bulunan elinde silah tutan sakallı kurşun tanrı figürini. (Kulaçoğlu, 1992: 103-14, fig. 121-122)

Levha XXVIII/Resim I: Kültepe’de bulunan ana tanrıça figürini. (Kulaçoğlu, 1992: 102, fig. 120).

Levha XXXIX/Resim I: Karahöyük’te bulunan kanatlı tanrıça. (Aruz, 2008: 81, fig. 45.)

Levha XXX/Resim I: Yassihöyük’te bulunan kurşun aslan-adam figürini. (Omura, 2014: 305, Resim: 9.)

Levha XXX/Resim II: Metropolitan Müzesi’den sergilenen altın kaplama aslan-adam figürini. (Aruz, a.g.m., 2008, 87, fig. 48b)

Levha XXX/Resim III: Assur Mezar 20’de bulunan altın diadem. (Klangel, Aruz, Benzal, 1995: 48, fig. 23.)

Levha XXX/Resim IV: Assur Mezar 20’de bulunan kabarık nokta bezemeli altın diadem. (Aruz, Benzal, 1995: 48, fig. 24.).

Levha XXXI/Resim I: Assur Mezar 20’de bulunan altın kolye. (Benzal-Aruz, 1995: pl. 5)

Levha XXXI/Resim II: Assur Mezar 20’de bulunan altın boncuk ile süslü kolye örnekleri (Benzal-Aruz, 1995: pl. 6)

Levha XXXII/ Resim I: Assur kenti Mezar 20’de bulunan boncuk eklentili yüzük. (Aruz-Benzal, 1995: 56, fig. 37.)

Levha XXXII/Resim II: Assur kenti Mezar 20 yapısında bulunan halka yüzükler. (Aruz-Benzel, 1995: 59, fig. 38.)

Levha XXXII/Resim III: Assur Mezar 20'de bulunan metal levhalar. (Benzel, Aruz, 1995: 48, fig. 25-26.)

Levha XXXIII/ Resim I: Ninive'de bulunan kovanlı mızrak ucu. (Erişim: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=370674&partId=1&searchText=Ashur&page=4V, Erişim Tarihi: 28.01.2018)

Levha XXXIV/ Resim I: Tel Sifr'de bulunan bıçak (Erişim: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=371027&partId=1&searchText=old+babylonian+copper&page=1, Erişim Tarihi: 28.01.2012.)

Levha XXXV/Resim I: Assur Mezar 20'de bulunan metal ceylan figürini. (Benzel-Aruz, 1995: 60.)

Levha XXXV/Resim II: Ur Kraliyet Mezarlığı Mezar 1284'de bulunan altın diadem (Pittman, 2008: 106).

HARİTALARIN DİZİNİ

Levha I/Harita I: Assur Koloni Çağ'da (M.Ö. 1950-1750) Yakındoğu'da Ticari Faaliyetler.

Levha I/Harita II: Assur Kervanlarının Kuzey Suriye Üzerindeki Yol Güzergahı.

Levha II/Harita I: Assurlu Kervanlarının Kargamış Üzerinden Anadolu'ya ulaştığı Üç Yol.



ŞEKİLLERİN DİZİNİ

Levha XXXV/ Şekil I: Assur Ticaret Koloni ağı'nda Anadolu ve Kuzey Mezopotamya'da kullanılan maden ve birleşenlerin dağılımları.



ÖNSÖZ

Neolitik Dönem'den itibaren Anadolu başta obsidyen, daha sonra maden yataklarının zengin olması dolayısıyla Yakınoğu ticaretinde son derece önemli bir merkez haline gelmiştir. Akkad Kralı Sargon'un metinlerinde dahi söz edilen Anadolu merkezleri Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda büyük bir gelişim göstermiştir. Yazının kullanılması ve dolayısıyla Anadolu'nun tarihi çağlara girmesi yine bu dönemde meydana gelmiştir. Ticaretin ana unsuru olan metal, takı, silah, Kap-Kacak ve figürin yapımında kullanılmıştır. Yakınoğu'da iki önemli ticaret merkezi olan Anadolu ve Kuzey Mezopotamya ticari ilişkilerin yanı sıra maden eserlerin biçimlendirilmesinde de aktif şekilde birbirlerinden etkilenmiştir.

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) maden eserleri Anadolu'nun devletleşme sürecinin başladığı Hitit evresinde dahi varlığını sürdüren bir etkileşim kaynağıdır. Kimi yerli üretim olan ürünler Anadolu halk tarafından kullanılmış, kimi zaman ise bölgede yaşana Assurlu tüccarların isteklerine göre şekillenmiştir. Benzer durum Mezopotamya ve Levant kentleri için de geçerlidir. Her üç bölgenin Mısır dini, sanatı ve ikonografisinde etkilendiği yine metal eserler sayesinde ulaşılan bir bilgidir.

“Arkeolojik Veriler Işığı'nda Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Anadolu ve Kuzey Mezopotamya Metal Eserleri” adlı çalışma hazırlanırken kaynak temininde yardım eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hanifi Biber'e teşekkür ederim.

EMRE DEMİRTAŞ

VAN-2018

GİRİŞ

İnsanoğlu günlük yaşamının kolaylaştırmak için ağlar boyunca birçok materyalden eserler üretmişlerdir. Ağaç, taş, kil ve metal bu eserlerin üretimi için kullanılan başlıca maddelerdir. Gelişim aşaması ağlar boyunca en ilkel topluluklardan en gelişmiş topluluklara kadar bir süreklilik içinde devam etmiş, insan toplulukları yaşamlarını kolaylaştırmak için kullandığı birçok eserin hammaddesini komşu ülkelerden temin etmiştir. Bu durum Neolitik Dönem'den (M 8000-5500) itibaren komşu ülkelerin kültürel ilişkilerinde bir artışa neden olmuştur. Kültürel ilişkiler sayesinde dini inanışlarından, mimariye, eserlerin tipolojik özelliklerine kadar Eski ağ insanı birbirleriyle benzer örnekler ortaya koymaya başlamıştır.

Üretim teknolojisinde en çok tercih edilen hammadde madenler olmuştur. Dayanıklı olması, doğada bulunan ham madenlerin renklerinin ilgi çekici olması gibi pek çok neden eser üretiminde madenin ilk sırada yer almasına neden olmuştur. Neolitik Dönem'de (M 8000-5500) Diyarbakır- Çayönü ve Aksaray-Aşıklıhyk, Urfa-Nevali Çori'de ortaya çıkarılan alet ve takılarda kullanılan ilk maden bakırdır (Başak, 2008: 15-18). Öncelikle doğada bulunduğu halde taş işleme sistemine benzer dövülerek Şekil verilmiş, ardından tavlansak hale getirilerek eserler üretilmiştir. Neolitik Dönem'den Kalkolitik Dönem'e (M 5500-3000) geçişte en çok talep edilen ve kullanılan bakırın işlenmesinde değişimler meydana gelmiştir. Gelişen teknolojiye bağlı olarak Kalkolitik ağ'da (M 5500-3000) Anadolu'da bakır madeninin tavlansakmasının yanında eritilerek kalıplara dökülmesinin daha kolay bir işleme yöntemi olduğu görülmüştür. Kalkolitik Dönem'in (M 5500-3000) sonunda ise kullanılan madenler bakırla sınırlı kalmaktan çıkmış, altın, gümüş az sayıda demir eserler üretilmeye başlanmıştır. Tunç ağları'na (M 3000-1200) gelindiğinde bakır ve kalayın karışımında elde edilen tunç maden teknolojisinin gelişimini sağlamıştır (Başak, 2008: 15-20). Tarihsel süreçte Anadolu'da maden yataklarının son derece fazla sayıda olması maden teknolojisinin gelişimi ve ana kaynağı olmasını sağlamıştır. ağlar boyunca özellikle Mezopotamya ve Levant Bölgesi ham madeni Anadolu'dan temin etmiştir. Bu durum kültürel ilişkilerin gelişmesini sağlamış, iki bölge sadece ham maden değil aynı zamanda işlenmiş ürünlerin de ticaretini yapmaya başlamıştır. Zamanla metal eserler üzerinde bu ticari ve kültürel ilişkileri saptamak mümkün olmuştur.

Kalkolitik Dönem'de Anadolu'da maden eser üretimi, ergitme yönteminin kullanılması ile birlikte artış göstermiştir. Anadolu'da Kalkolitik Dönem'de Denizli-

Beycesultan, Karaman-Can Hasan, Mersin-Yumuktepe, Malatya-değirmentepe gibi merkezler özellikle MÖ.6.binden sonar maden eserler açısından son derece fazla buluntu veren merkezler olmuştur (Başak, 2008:20-21). Genellikle takı (yüzük, iğne), silah (balta, keski vb.), el aletleri, törensel işlevi bulunan eserler (asa başı) bu dönemde ortaya çıkarılan eserlerin tipolojilerini oluşturmaktadır (Başak, 2008:20-21).

Kalkolitik Çağ'da (MÖ 5500-3000) metal eser bulunan merkezler arasında İran, Mezopotamya ve Levant Bölgesi bulunmaktadır. Genellikle düz veya saplı baltalar, çapalar aynalar, süs malzemeleri (en çok iğne), silahlar ele geçmiştir. Mezopotamya Kalkolitik Dönem'de en az eser veren bölge durumdadır. İlk Tunç Çağı'nda (MÖ 3000-2000) Kalkolitik Dönem'in aksi bir durum yaşanmış metal eserlerin buluntu noktaları Mezopotamya'da sayıca fazlaşmıştır (Moorey, 1994: 217-240). Mezopotamya'da metal buluntuların bir anda artmasının temel sebebi Mezopotamya'da Sümer şehir devletleri ve ardından Akad İmparatorluğu'nun çevre kültürler ile geliştirdiği ticari ilişkilerden kaynaklanmıştır (Avilova, 2008: 76-84). Anadolu'da İlk Tunç Çağı'nda metal eserlerin- sayısında artış olduğu gibi lüks malzeme üretiminde belirgin bir gelişim olduğu anlaşılmaktadır (Sevin, 2003: 107, 112). Gelişen teknolojiler ve metal eserlerin günlük yaşamı kolaylaştıran eserlerin dışında lüks ürünler olarak takı, kıyafet eklentileri gibi pek çok üründe kullanılmaya başlamıştır.

Orta Tunç Çağı'nın (M.Ö. 2000-1450) başlarında Anadolu ve Mezopotamya eserleri üzerinde belirgin değişimler meydana gelmiştir. Maden üretiminde en çok altın eserler kullanılmaya başlamıştır. Gümüş ise eser üretiminde ikinci sırada yer almıştır. Bakır ve kalay karışımında meydana getirilen tunç ise Orta Tunç Çağı'nın hem ana maddesi olmuş hem de bu dönemde İlk Tunç Çağı'ndan (M.Ö. 3000-2000) itibaren geliştirilen maden ticareti farklı bir boyut kazanmaya başlamıştır (Avilova, 2008: 76-84).

Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) erken evrelerinde bakır ve kalayın birleşiminden oluşantuncun işlenmesinin arsenikli bakıra oranla daha kolay olduğu fark edilmiştir. Ancak tunç birleşimi için ihtiyaç duyulan kalay yatakları, Yakınoğu'da yalnızca Özbekistan ve Afganistan'da bulunmaktadır (Sevin, 2003: 124-125). Bu durum Anadolu'nun kalay madenine ulaşması amacı ile Kuzey Mezopotamya ile ticari bir ilişki geliştirmesini sağlamıştır. Kuzey Mezopotamya'da Assur kenti merkez olmak üzere Anadolu'da Kültepe, Levant Bölgesi, Mısır ve Kıbrıs'ı içine alan ticaret ağı oluşturulmuştur. Tarihsel süreçte Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) olarak bilinen dönemde, Elamlı Tüccarların Assur kentine getirdiği kalay Assurlu tüccarların aracılığı ile Anadolu'ya, Babil'e ve Mari'ye

gönderilmiştir (**Lev. I/ Har. I**). Anadolu ve Kıbrıs'tan sağlanan bakır ise yine bu ticari ağ sayesinde başta Mari ve Ebla kentleri olmak üzere Levant Bölgesi'ne dağılmıştır. Altın ve gümüş ise yine Anadolu topraklarından alınarak Assurlu tüccarlar aracılığı ile Güney Mezopotamya ve Elam'a dağılmıştır (Veenhof, 2013: 60). Maden ticaretine dayanan bu organizasyon sayesinde Kuzey Mezopotamya ile Anadolu arasında kültürel ilişkilerin gelişimine neden olmuştur. Assur Ticaret Koloni Çağı'nda (MÖ 1950-1750) Kuzey Mezopotamya ve Anadolu ortak buluntu veren tanrı figürinlerinin başlıkları ve kıyafelerinden dönemin modası olan takılara ve savaş aletlerinin şekillerine kadar birçok maden eser bu ticari faaliyetler sayesinde ortak kullanım eserlerini oluşturmaktadır. Arkeolojik kazılarda ortaya çıkan metal eserler sayesinde Assur Ticaret Koloni Çağı'nda ticari organizasyon ile gelişen maden eserlerin tipolojilerini yapmak ve tasniflemek mümkün olmuştur.

Orta Tunç Çağı'nın ilk evresinin oluşturan ve Anadolu ile komşu kültürlerin arasındaki ticari ilişkilerin doruk noktaya ulaştığı Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1700) sadece metal külçelerin bölgeler arası ticarete kullandığı bir dönem değil aynı zamanda kültürel ilişkilerinde arttığı bir evreyi temsil etmektedir. Başta kalay ve bakır olmak üzere altın ve gümüş külçeler Anadolu'dan Assur'a, Mari'den Babil'e ve hatta Avrupa'ya kadar gönderilmiştir. Bu sayede arkeolojik kazılarda en çok buluntu veren tabakalar Orta Tunç Çağı'ndan itibaren artış göstermiştir. Anadolu'da bulunan silahlar, takılar, figürinler ve kap-kaçaklar genellikle metalden yapılmıştır. Anadolu eserleri ile tipolojik açıdan son derece benzer örnekler Mezopotamya'da Eski Assur Dönemi (MÖ 1950-1700) tabakalarında ortaya çıkmıştır. Dönemin modası oluşturan eserlerinin ve ortak kullanımı bulunan kimi zaman ticari faaliyetler sayesinde farklı bölgelere gönderilen eserlerin bulunması ve tanımlanması çalışmanın önemini oluşturmaktadır.

Çalışmanın asıl amacı ise, Anadolu topraklarında yaşanan temelinde maden ticaretinin yattığı devrim niteliğindeki Assur Ticaret Kolonileri Çağı (MÖ 1950-1750) evresinin yayınlanmış maden eserlerinin tipolojilerini ortaya koymaktır. Bu tipoloji ortaya konulurken Eski Assur Krallığı'na ait olan maden eserlerin göz ardı edilmesi mümkün değildir. Anadolu topraklarında yaşayan Assurlu tüccarlar ve Anadolu'dan merkezler ile Assur topraklarına giden Anadolu tüccarlar iki farklı kültürün birbirinden etkilenmesine neden olmuştur. Ayrıca bu ticaretin temelinde yatan hammaddenin madenler olduğu düşünüldüğünde, bu madenlerden yapılan eserlerin tipolojisinin incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Assur Ticaret Koloni Çağı’da eserlerin tipolojilerini oluşturmak çalışmanın temel amacıdır. Assur Ticaret Kolonileri Çağı’na ait madeni eserlerin tasnifi yapılmıştır. Eski Assur Krallığı madeni eserleri alanında da çalışmalar yapılmıştır. Ancak iki kültürün eserlerinin karşılaştırmalı olarak tasnifi henüz çalışılmamıştır. Tez çalışması bu nedenle özgün bir çalışma durumundadır.

“Arkeolojik Veriler Işığında Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Anadolu ve Kuzey Suriye Metal Eserleri” adlı tez çalışması hazırlanırken konunun daha detaylı aktarılabilmesi amacı ile ana ve alt başlıklardan yararlanılmıştır. Konunun Giriş bölümünde Anadolu’nun metal teknolojisi kronolojik bir düzen içerisinde aktarılmıştır. Tezin ilk bölümü olan “Assur Ticaret Koloni Çağı Tarihi Coğrafyası” bölümünde, MÖ 1950-1750 yılları arasında Anadolu ile Assur arasındaki ticari faaliyetlerin işleniş biçimi aktarıldıktan sonra ticaretin gerçekleştiği tarihsel yol güzergâhları tanımlanmıştır. “Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Maden” adlı ikinci bölümde, Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Anadolu ve Kuzey Mezopotamya’da madenin kullanım şekli ve işleniş biçimleri hakkında kentsel farklılıklar göz önüne alınarak aktarılmıştır. İkinci bölümün ilk alt başlığı olan “Döküm Kalıpları” bölümünde Anadolu ve Kuzey Mezopotamya’da kullanılan potalar ve üfleçler tanımlanmıştır. İkinci alt başlıkta ise Kültepe’de bulunan kurşun figürinlerin yapımı için kullanılan figürin kalıpları tipolojik bir düzende aktarılmıştır. Konunun “ Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Maden Ticareti Hakkında Yazılı Belgeler” adlı üçüncü bölümünde Anadolu’da Kültepe, Eski Assur Krallığı’nda ise Assur kentinde bulunan çivi yazılı tabletlerden bir kaçı aktarılmıştır. Tabletler, maden ticaretinin detaylandırılabilmesi amacı ile birkaç alt başlıkta toplanmıştır. Çivi yazılı tabletler seçilirken, konu hakkında en fazla bilgi veren tüm halde ele geçmiş tabletler tercih edilmiş ve numaralandırılarak tanımlanmıştır.

Tez çalışmasının ana bölümlerinden birini dördüncü bölüm oluşturmaktadır. “Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Anadolu Merkezlerindeki Metal Eserler” adlı bölümde Anadolu’da Kültepe başta olmak üzere Acemhöyük, Troia, Oylumhöyük, Beycesultan gibi pek çok ticari faaliyetlerin gerçekleştiği kentlerde bulunan eserler kullanılmıştır. Tipolojik bir düzende tanımlanan eserler buluntu yoğunluğuna göre Takılar, Silahlar, Kap-Kacaklar ve Figürinler olarak ayrılmıştır. Takılar bölümünde baştan gövdeye doğru kullanılan takılar sırasıyla tipolojik olarak aktarılmıştır. Silahlar ve Kap-Kacaklar ise buluntu yoğunluğuna göre bir düzen oluşturularak betimlenmiştir. Figürinler aktarılırken Tanrı, İnsan ve Hayvan betimlemleri sıra ile tanımlanmıştır. Konunun ikinci ana başlığı olan “Assur Koloni Çağı’nda

Kuzey Mezopotamya Merkezlerindeki Metal Eserler” adlı bölümde bir önceki bölümde kullanılan düzen yöntemi aynen kullanılmıştır.

Sonuç ve Öneriler bölümünde tez boyunca ele alınan eserlerin birbiri ile olan benzerlikleri ve farklılıkları tanımlanmış, Anadolu ve Kuzey Mezopotamya merkezlerinde görülen madenlerin yoğunluk durumu hakkında bilgiler aktarılmıştır.

“Arkeolojik Veriler Işığında Assur Koloni Çağı’nda Anadolu ve Kuzey Mezopotamya Bölgesi Metal Eserleri” adlı çalışma hazırlanırken İngiliz Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi’nden kaynak taraması yapılmıştır. Ayrıca jstor, academia, yoktez gibi online veri tabanları üzerinde yer alan makaleler kaynak kullanılmıştır. *Iraq, Belleten, Türk Arkeoloji Dergisi, Anatolian Studies* adlı süreli yayınların ilk sayılarından itibaren araştırılarak konu ile ilgili kaynaklar temin edilmiştir. Assur Ticaret Koloni Çağı hakkında detaylı bilgi veren Türkçe ve Avrupa dillerinde yazılan monografi eserleri çalışma hazırlanırken kaynak olarak kullanılmıştır.

1. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI TARİHİ ÇOĞRAFYASI

Anadolu toprakları maden ocakları açısından oldukça zengindir. Özellikle kabaca tarif edilecek olunursa Anadolu'nun kuzeyi ve doğusu bakır, gümüş, altın, kurşun ve çinko yatakları açısından zengindir. Bakır, kurşun, çinko ve gümüş doğu bölgelerinde bol bulunmaktadır. Arsenik daha çok Toros Dağı çevresindeki bölgelerden elde edilmektedir. Bitlis yakınında, Diyarbakır-Ergani ve Elazığ maden bölgesi bakır yatakları açısından zengindir. Yine Toros ve Bolkar Dağları demir, simli kurşun, bakır ve çinko maden yataklarının bulunduğu bölgelerdir. Tunç elde etmek için gerekli olan kalay ise Anadolu'da çok az yerde bulunmaktadır. Kayseri-Hisarcık bölgesi kalay madenin bulunduğu nadir yerleşimlerden biridir. Kuzeybatı Anadolu'da Çanakkale ve çevresinde altın, gümüş ve kurşun yatakları bulunmaktadır. Orta Anadolu'da Yozgat-Akdağmadeni yakınında kurşun ve gümüş cevherleri bulunmaktadır (Lehner, 2014, 137-138). Anadolu'nun dört bir tarafında bulunan maden yatakları metal eserlerin üretimini ve gelişimini sağlamıştır. Madenin tavlayarak ve daha sonra döküm tekniğinde işlenmesi ile oluşturulan eserlerin dayanıklı olması, ayrıca metalin kendine has renginin ilgi çekmesi nedeni ile eski çağ uygarlıkları hammadde ve metal eserlere sahip olmak için Prehistorik Dönemler'den bu yana ticari faaliyetler gerçekleştirmişlerdir.

MÖ 2000 yıllarında, Anadolu topraklarında refah düzeyi yükselmiş, artan ekonomik güç sayesinde de hiyerarşik bir düzen başgöstermiştir. Ekonomik gücü daha iyi olan belirli bir zümre artık saraylarda yaşamaya başlamış ve bu durum Beylikler Dönemi (MÖ 1950-1750) olarak da tanımlanabilecek bir evrenin başlangıcına neden olmuştur. Hiyerarşik düzen beraberinde silahlanmaya olan ihtiyacı da getirmiştir. Anadolu topraklarında Kalkolitik Dönemi'in (MÖ 5500-3000) sonu ile İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) (MÖ 3000-2000) arasında arsenikli bakırdan tunç elde edilmiştir. Ancak arseniğin oldukça ağır kokulu ve zehirli bir maden olması nedeni ile kullanım koşulları zordur. Daha dayanıklı ve işlenmesi kolay olan tuncun elde edilmesi için kalaya ihtiyaç duyulmuştur (Sevin, 2003: 124). Kalay Anadolu'da

fazla bulunmamasına karşın Yakındoğu topraklarında Pakistan ve Afganistan'da bulunmaktadır. Pakistan ve Afganistan'da bulunan kalay, Kuzey Mezopotamya'da Assur kentine Elamlı tüccarlar aracılığı ile muhtemelen Susa'dan getirilmekte, Assurlu tüccarlar ise toplanan kalayı eşek kervanları ile Anadolu'ya ulaştırmaktadır (Veenhof, 2013: 57).

Ticaretin asıl amacı Anadolu'ya kalay, yünlü kumaşlar (Babil) ve lapiz lazuli getirmek ve karşılığında gümüş ve altın almaktır. Yazılı kaynaklar, Assur kentine kalayın yaklaşık 5 kg'lık levhalar halinde getirildiği ve gümüş karşılığında satıldığını belirtmektedir. Lapis Lazuli ise kalay ile aynı bölgeden 500 gr ile 1 kg arasında değişen miktarlarda getirilmekteydi. Kumaşların neredeyse tümü yünlü veya ketenden olup Assur'a Babil'den gelmektedir (Veenhof, 2013: 57-58). Assur kentinde toplanılan ticari mallar, eşek kervanlarına yüklenmiştir. Kervanlar yola çıkmadan önce koşum takımları, personeller, yiyecek giyecek gibi çeşitli yol ihtiyaçları karşılanmaktadır. Ayrıca yol boyu bulunan durak yerlerinde ödenmek üzere yol masrafları da hazır bulunmaktadır. Tüm mallar mühürlenerek eşeklere yüklenmiştir. Her bir eşeğin muhtemel değeri 20 şegel olup 25-30 kumaş veya 65 kg kalay taşımaktadır. Kumaşlar deri çantalarda kalay ise her biri 10 kg'lık 3 ayrı torbada taşınmaktadır (Veenhof, 2013: 58)

Anadolu ile Assur arasında sürdürülen bu ticari faaliyetlerde belirli bir düzen söz konusudur. Malların Anadolu'ya taşınmasında 3 yol izlenmekteydi. Acmhöyük'te yapılan kazılarda ortaya çıkan ve Kanis Ib (MÖ 1850-1750) tabakası ile çağdaş olan bir araba modeli ticarete arabaların kullanılmış olabileceğini akla getirmektedir. Bu el arabası olarak kullanılan modeli olasılıkla sığırlar çekmekte ve ticari ürünlerin taşınmasını sağlamaktaydı (Şahin, 2007: 22). Kaniş'te bulunan bir antlaşma metninde geçen “... *Yalancı ve kötü bir göçebeye, (Bir Assurlu'ya) ait olan gemiyi batırması ve yükünün kaybına sebep olması için emir vermeyeceksiniz. Eğer sizin sınırınızda bir gemi batarsa kaybolacak malı (ve gemiye ait) ip ve kıvrık kazılara varıncaya kadar her şeyi ödeyeceksiniz...*” yazılı metinden yola çıkarak olasılık Fırat ve Dicle boylarının iplerler birbirine bağlanmış küçük kayıklarla geçildiği anlaşılmaktadır (Şahin, 2007: 22-25). Ticari ürünlerin taşınmasında en çok eşeklerin kullanıldığı bilinmektedir. “Kara” olarak nitelendirilen eşeklere yüklenmiş olan mallar Assur'dan Anadolu'ya üç yol güzergâhı takip edilerek gönderilmektedir.

Kervanın Anadolu'ya gelmek üzere çıktığı yolda Zagros Dağları ve Toros Dağları zincir gibi doğu batı ekseninde uzanmaktadır. Yüksekliği kimi zaman 2.500 metreyi bulan dağları aşmak yerine kervan, Ninive ve Balih'i geçtikten sonra yönünü batıya çevirerek Suriye'de bulunan düz ova kentlerinden (Ebla, Mari, Palmyra) geçiş yapmıştır (Aruz, Benzel, Evans, 2008: 42-46). Kimi kervanlar ise Ugarit'te kadar devam ederek Anadolu'ya geçmek için limandan yararlanmıştır. Ticaret kolları Akdeniz havzası ile İran platosu arasında kültürel gelenekleri karma hale getirdiği ticaret borsasını canlandırmıştır. Byblos, Qatna ve Mari M.Ö. 2. Binde bu kervan yolları gelişmesinde büyük katkı sağlamıştır. Böylece Levant Bölgesi ticaret kervanlarının güvenli geçişi için siyasal dengelerinde belirli değişimler yaşanmıştır (Aruz, Benzel, Evans, 2008: 42-46) (**Lev. I/Har. II**).

Suriye'ye ulaşan kervanların yol güzergâhı ilk olarak Kargamış'tır. Kargamış'a ulaşan yoldan Kültepe'ye üç şekilde ulaşım sağlanmaktadır. Bunlardan ilki Fırat nehrini takip ederek Kargamış'a uzanan ve buradan Maraş, Göksun, Kemer, Sarız ve Zamantu'yu izleyerek Kültepe'ye ulaşan yol bir diğeri ise yine Fırat üzerinden Elazığ, Tohma Çayı, Gürün, Darende hattını izleyerek Kültepe'ye ulaşan yoldur (Konyar, 2010: 133). Son olarak Kargamış'tan sonra batıya yönelen, Niğde yolunun daha kuzeybatısı yönünde Tuz Gölü'nden kuzeydoğuya yönelerek Kültepe'ye ulaşan yol Assurlu tüccarların ana güzergâhını oluşturmaktadır (Gökçek 2004: 153) (**Lev. II/Har. I**). Assurlu tüccarla bu üç güzergâhı takip ederek vardıkları Güneydoğu Anadolu ve Orta Anadolu'da 40 kadar şehirde *karum*(liman) ve *wabartum* (konuk evi) kurmuşlardır. Bu geniş ticaret ağını yönetenler hakkındaki bilgiler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda (MÖ 1950-1750) ele geçen bazı çivi yazılı tabletlerden bilinmektedir. Bu dönemde Assurca *ruba'um* (büyük kral) veya *rubatum* (kraliçeler) büyük ölçüde ticari faaliyetleri yönlendiren kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu iki görevliyi *rabi simmiltim* (merdiven büyüğü) ve *rabi sukkallim* (büyük vezir) izlemektedir (Erol, 2012: 1036-1037). Kara ticaretinde Assur ile Anadolu arasında gidip gelen kervanlarla yapılan ticaret 4 evreye ayrılmaktadır.

1. İhraç edilecek malların satın alınması,
2. Malların Anadolu'ya gönderilmesi,

3. Bunların istenen malların alınabilmesi için bölgede satılması,
4. Alınan malların Assur'a geri götürülmesi (Veenhof, 2013: 57-60)

Orta Anadolu'da bulunan merkezlerde ticareti yapılan ürünler arasında bakırın olmadığı anlaşılmaktadır. Yazılı belgelerde de bakırın ticari ürün olarak kullanıldığına dair hiçbir bilgi yoktur. Ancak hediye olarak gönderildiğine dair birkaç yazıt bulunmaktadır. Bakır olasılıkla Mezopotamya'ya Fırat yakınındaki Ergani bakır madenleri ile ilişkili olan bir *karum*dan gönderilmekteydi.¹ Ayrıca kalay sadece Assur üzerinden Anadolu'ya getirilmemiştir. Elamlı tüccarların Mari'ye getirdiği kalay madeni buradan batıya özellikle Güneybatı Anadolu kıyılarından Yunanistan'a gönderilmekteydi (Savaş, 2006: 29-40).

Bakır ticareti M.Ö. II. Binde Anadolu-Mezopotamya ve Kuzey Suriye arasında gerçekleştirilen Assurlu tüccarların dışında bir diğer koloni faaliyetinin varlığını göstermektedir. Assur'a bakır Pers Körfezi(Basra) kuzeyindeki Tilmun Ülkelerinden yapılmaktadır. Mari ve Babil krallığı ise bakır madenini Mısır Krallığı gibi Alasia'dan (Kıbrıs) sağlamışlardır. Mari'ye getirilen bu öküz derisi şeklinde biçimlenmiş ingotlar Mari üzerinden Akdeniz aracılığı ile önce Kaş'a orada Yunanistan'a gönderilmekteydi. Bu ticari faaliyetin en büyük kanıtı ise M.Ö. II. bin deniz ticaretinin en büyük kanıtı olan Uluburun Batığı'nda bulunan ve Mısır-Mari ve Babil'de benzerlerine rastlanan öküz derisi şeklinde biçimlenmiş ingotlardan anlaşılmaktadır (Savaş, 2006: 29).

Maden ticareti ile sağlanan kültürel etkileşimin yanı sıra Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Anadolu yazı ile tanışmış ve tarihi çağlara girmiştir. Anlaşılacağı üzere M.Ö. II. binde Anadolu'nun doğusundan batısına kadar birçok merkez Kuzey Mezopotamya ile ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Güneybatı Anadolu'da Mezopotamya-Mısır-Kuzey Suriye- Yunanistan'a yayılan oldukça geniş bir ticaret ağı söz konusudur. Görüldüğü gibi Anadolu ticari faaliyetlerin merkezinde bulunduğundan sanat eserleri de buna bağlı olarak ticari ilişkiler kurulan bölgelerin sanatları ile etkileşim halindedir.

¹ Assur kervanlarının geçiş güzergahı göz önünde bulundurulduğunda bakır ticaretinin Harran veya Samsat üzerinde kurulan bir karum tarafından yapılmış olabileceği akla gelmektedir.

2. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA MADEN

Metal teknolojisi Neolitik Çağ'da doğada ham halde bulunan bakırın keşfedilmesi ile birlikte tarihsel süreçte pek çok evre geçirmiştir. Çoğu bilim insanı ise metallerin günlük hayatta kullanımının Paleolitik Dönem'e dayandığını iddia etmektedir. Üst Paleolitik Dönem'den (MÖ 40.000-10.000) itibaren mağara duvarlarında görülen resimlerin demir oksiti ile oluşturulduğu iddia edilmektedir (Ercanlı, 2012: 7). Arkeolojik veriler açısından ise en erken metal buluntular Anadolu'da Neolitik Dönem tabakalarına denk gelmektedir. Malakit ve nabit bakırın yüzeyden toplanması sonucunda Çayönü, Aşıklı Höyük ve Nevali Çori yerleşimlerinde MÖ 9-8. bin yıllarında tavlama adı verilen bakır madenin ateşte ısıtılması sonucunda eserler üretilmiştir (Başak, 2007: 20). En erken metal işleme tekniği dövme ve tavlama yöntemi olmuştur. MÖ 7. binde maden sadece günlük eşyalar veya süs eşyaları içinde değil törensel eşya üretiminde de kullanılmaya başlanmıştır (Yalçın, 2013: 3-7).

Anadolu platosu zengin maden yatakları ile özellikle Fırat ve Dicle havzası sınırlarında kalan bölgeler ile ticari ilişkiler kurmuştur. Özellikle Assur ve Babil kentleri Anadolu kaynaklı madenler sayesinde zenginleşmiş, tarihsel süreçte ekonomik güçleri sayesinde uzun süre söz sahibi olmuşlardır. Özellikle nüfusun artmasına bağlı olarak artan ihtiyaçlar Eski Çağ topluluklarını ticarete yönlendirmiştir. Ticari faaliyetler beraberinde bölgesel güçlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur (bkz. Sevin, 2003: 130-131). Hiyerarşik bir düzenin ortaya çıkması ile artan savaş tehlikesi, toplumun üst kademesinin altın ve gümüş gibi değerli madenler ise süslenme isteği metal teknolojilerinin zamanla gelişimini tetiklemiştir. Merkezlerde ele geçen çivi yazılı tabletler maden eserlerin ticareti hakkında detaylı bilgiler vermektedir (bkz. Günbatı, 1998; Bilgiç, 1999).

Anadolu'da metal teknolojisinin doruk noktaya çıktığı dönem Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) (MÖ 1950-1700) dönemidir. Bu dönemde metal üretimi daha çok Anadolu'nun yerli halkının beğenisi ve ihtiyacına göre şekillenmiştir. Özellikle Kültepe'de ortaya çıkarılan metal işleme atölyeleri Orta Tunç Çağ başlangıcında Anadolu'da seri üretimin olduğunu göstermektedir (Ercanlı,

2012: 21). Bulunan fırın ve ocaklar, körükler, hamlaçlar ve kalıplar metal teknolojisi hakkında bilgi vermektedir. Anlaşıldığı üzere Kültepe metal eserleri genellikle taş kalıplara yapılan dökümler ile şekillenmiştir. Kültepe atölyeleri yalnızca Anadolu ustaların değil Assurlu ustalarında kullandığı alanlar olmuştur (Ercanlı, 2012: 21-22).

Döküm tekniğinde oluşturulan metaller bakır, altın ve gümüşten oluşmaktadır. Bakır ergitilme işlemi sırasında değerinin düşmemesi için içerisine herhangi maden katılmadan saf halde kullanılmıştır. Yazılı kaynaklar oluşan maden eserleri cinsleri hakkında bilgiler vermektedir. İçinde fazlasıyla demir bulunan bakır “kötü”, veya renginden ötürü “siyah” bakır, kaliteli rafine bakır için ise “yıkılmış” bakır ifadeleri kullanılmıştır (Dercksen, 2013: 111-112). Ticaretin ana malzemesi olan kalayın diğer madenlerde olduğu gibi belirli cinsleri bulunmaktaydı. Kusursuz kalay “*anakum damqun vatrum*”, iyi kalay “*anakum damqum*” olarak bilinmekteydi (Özgüç, 2005: 23). Kültepe metalürjik buluntuları son derece dikkat çekmektedir. Yapılan kazılarda körük, körük başlığı üfleçler ele geçmiştir. Körükler kimi zaman çift kulplu kimi zaman kulpsuzdur (**Lev. II/Res. Ia-b**). Potalar ise derinliği son derece az, kimi zaman birbirine yapışık kimi zaman ise ayrı örneklere sahiptir (**Lev. II/Res.IIa-b**). Kültepe’de bulunan potalar çağdaş dönemde Troia’da bulunan pota örnekleri ile benzerdir. Külçeler ise Mezopotamya’da Babil ve Assur ile benzer olarak kare veya disk biçiminde oluşturulmuştur (**Lev. III/Res. Ia-b**). (Özgüç, 2005: 23). Acmhöyük’te yapılan kazı çalışmalarında Koloni Çağ’a ait atölyeler ortaya çıkarılmıştır. Atölyelerde metalürjik faaliyetlerin kanıtı olarak potalar ve iki cevher zenginleştirme taşına rastlanmıştır. Pota elips şeklinde olup Kültepe örneklerine göre daha kalın ve kaba bir örneği yansıtmaktadır (**Lev. III/Res. II**) (Öztan, 1993: 245-255) . Orta Anadolu Bölgesi Koloni Çağ metalürjik faaliyetleri olasılıkla kent merkezlerinin atölyelerinde farklılık göstermektedir. Ayrıca Yine Acmhöyük III. Tabakada ortaya çıkarılan 2 kurşun halka Limantepe örnekleri ile benzerlik göstermektedir. (Öztan, 2005: 396-397). Orta Anadolu-Assur ticaretinin yanında Acmhöyük’te kökü Yunanistan’a kadar uzanan ticari faaliyetlere dikkat çekmektedir (**Lev. III/Res. III**).

Batı Anadolu’da yapılan çalışmalar sonucunda burada ergitme işleminin kapalı kaplara yapıldığı anlaşılmıştır (Braingan, 1974: 133-140). Bu sayede malakitin ergitilirken çıkardığı kokunun yayılmasının önlenildiği düşünülmektedir. Genellikle

1000-1100° C ulaşan çömlekçi fırınlarında gerçekleştirilen ergitme işleminde altın ve kurşunda kullanılmıştır. Kurşun özellikle oksitlerin azaltılması için yüksek derecede ergitilmiştir (Branigan, 1974: 68-69). Çömlekçi fırınlarının kullanıldığı ergitme işlemi sırasında ateşin gereken seviyeye ulaşması için körük kullanılmıştır. Potaların yanı sıra ergitme işlemi için Ege Dünyası'nda kâse şeklinde kapların kullanıldığı anlaşılmaktadır (Lev. IV/Çiz. I) (Branigan, 1974: 70, fig. 3). Troia ile Kıta Yunanistan'da (Sesklo, Thermi) bulunan benzer pota örneklerinin merkezi ise Mısır'da Onsekizinci Hanedanlık Dönemi'ne denk gelmektedir. Potaların tutamak için hazırlanan uzun kısımlarına ise ağaçların monte edilerek kullanıldığı anlaşılmıştır. Troia ticari bağlantıları bulunan Kıta Yunanistan kentlerinde ergitme atölyeleri bulunmuş, bu alanlara 25-30 cm. çapında açılan çukurlarda metal ergitme işlemlerinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu atölyelerin içerisinde kurşun külçeler ele geçmiştir. Ticari amaçlı kullanılan bu külçelerin iki yanı içbükey şekilde oluşturulmuştur (Branigan, 1974: 68-69). Bu tür ingotlar öküz derisi şeklinde nitelendirilmiştir. Orta Tunç Çağ'da Kıbrıs ve Tilmun'da benzer örneklerine rastlanan ingotlar Geç Tunç Çağ'a tarihlenen Uluburun batığında bulunmuştur (Özkan, 2006:330-335). Şarkhöyük-Doryleon'da Kültepe Ib tabakası metalutjik faaliyetleri ve buluntuları ile çağdaş örneklerle rastlanmıştır. Geyik boynuzlarından yapılmış sapları bulunan çekiç ve baltalar dericilik ve bakır işçiliği işlemlerinde kullanılmıştır. Geyik boynuzları baş kısmının hemen yakınından kesilerek kullanılmıştır. Benzeri aletlere Demircihöyük, Kültepe, Boğazköy'de rastlanmıştır (Darga, 1993: 487).

Mezopotamya'da kullanılan temel metaller bakır, demir, kurşun, altın ve gümüşdür. Kalay ise nadiren tek başına kullanılmıştır. Altın ve gümüş alaşımı olan elektron genel olarak silah yapımında tercih edilmiştir. Mezopotamya'da tarihsel süreç içerisinde metal işleme teknolojilerinin gelişimi Anadolu ile çağdaştır. En erken evrede Ali Kosh'ta tavlama yöntemi ile şekillendirilen bakır eserler ele geçmiştir (Moorey, 1994: 254). Dövme yönteminde son derece ince metaller soğukken çekiç yardımı ile dövülerek şekil verilmeye çalışılmıştır. Bu sayede kabartma, kazıma veya ajur süsleme şekilleri ortaya çıkmıştır. Döküm tekniği, Assur ve Uruk kentleri kazılarında ele geçen kalıplar ile açıklanabilmektedir. Kalıplardan yola çıkarak Mezopotamya'da en erken döküm tekniği ile yapılan malzemelerin basit

takılar, silahlar olduğu anlaşılmaktadır (Moorey, 1994: 269-270). Döküm tekniği belirli aşamalar geçirmiştir. İlk önce tekli kalıplar ardından ikili kalıplar döküm için kullanılmıştır. Erken Hanedanlar dönemi Kish mezarlarında yitik mum tekniği ile yapılmış eserler ortaya çıkarılmıştır (Moorey, 1974: 258). MÖ II. Bin'de Assur ve Babil kentlerinde özellikle mühür yapımı için maden kullanıldığı anlaşılmıştır (Moorey, 1994: 269-276). Urla-Limantepe'de Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) I evresine ait atölye bölgesinde döküm kalıpları ve kalıpların yanında kurşun halkalar eke geçmiştir. 0.025 m çapında yumuşak kurşundan yapılan bu örnekler olasılıkla Mısır'da benzerlerine rastlanan para olarak kullanılmış parçalardır. Limantepe Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)'nda son derece önemli ticari merkez olduğunu bu buluntular sayesinde kanıtlamıştır (Erkanal-Günel, 1993-1994: 267).

En eski elektron atölyelerinin Eski Babil Dönem'i merkezlerinde olduğu anlaşılmıştır. Mezopotamya metal atölyelerinde en çok altın ergitildiği tespit edilmiştir (Moorey, 1974: 238). 800° C'de ergitilen altının içine çoğu zaman kurşun karıştırıldığı tespit edilmiştir. Mezopotamya'da bulunan metal eserler üzerinde yapılan metalurjik incelemelerin sonucunda standart olarak 8 ayar altın kullanıldığı anlaşılmıştır. Eski Babil kentlerinden Larsa'da yapılan kazılarda atölyeler içerisinde çekiç, örs, keski, bızlar bulunmuştur. Örslerin genellikle bakırdan yapılmıştır (Moorey, 1994: 216-276).

Gümüş Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Mezopotamya'da para olarak kullanılmıştır (Veenhof, 2013: 41). Babil ve Assur'da bulunan ticari işlemlerde kullanılan gümüş külçeler genellikle kare veya disk şeklindedir. Bu da Anadolu merkezlerinden ithal edilen ürünler olduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca küçük heykeller, ahşap kaplama süs eşyaları, Kap-Kacak gibi malzemeler genellikle gümüşten yapılmıştır (Moorey, 1974: 232-233). Gümüş altın kadar rahat işlenmemektedir. Dökümü yapıldıktan sonra genellikle tavlanarak şekil verilmiştir. Mezopotamya'da bulunan gümüşlerin ana kaynağı Anadolu olması ile birlikte, İran, Kıbrıs ve Umman'dan getirilen gümüşlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mezopotamya metalürji aletleri tıpkı Yunanistan'da olduğu gibi Mısır kökenli ürünlerden oluşmaktadır. Körükler 0.04 m. çapında, 0.16 m yüksekliğe sahiptir (**Lev. IV/Çiz. II**) (Moorey, 1974: 264-265, Fig. 16-17) . Mısır Yeni Krallık evresinde Thebes'te bir mezarda benzer örneğine rastlanmıştır. Potalar genellikle kilden

yapılmış olup çoğu saman katkılıdır. Mısır'da bulunan duvar resimlerinden yola çıkarak kırık olan örneklerin üfleç boruları yardımı ile ateşi körükleyerek kullanılması için alt kısmında delik olduğu anlaşılmıştır (**Lev. IV/ Çiz. III**) (Moorey, 1994: 240-276).

MÖ II. bin'de metal işleme teknikleri inlenediğince Anadolu, Mezopotamya ve Suriye'de kazıma, kabartma, dövme, ajur ve granül yöntemlerinin sıkça kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dönemin modası olan takılarda genellikle granül tekniği uygulanmıştır. Silahlar döküm ve dövme tekniği kullanılarak şekillenmiş kimi zaman kazıma tekniği ile süslemelere yapıldığına rastlanmıştır. Ortak kullanımı bulunan eserler dikkate alındığında döküm kalıplarının incelenmesi gerekmektedir. Anadolu-Mezopotamya kalıpları benzerlik gösterirken Batı Anadolu'da bulunan taş kalıplar son derece farklıdır.

2.1. DÖKÜM KALIPLARI

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) ticaret merkezlerindeki kalıplar incelendiğinde kalıpların genellikle metal külçeleri oluşturmak için kullanıldığı görülür. Kaniş Karumu'nda maden atölyelerinde bulunan kalıpların çoğu taş veya kildendir (Bkz. Kulakoğlu-Kangal, 2013: 275-278) . Taş kalıplar için genelde steatit kullanılmıştır. Bu kalıplar gümüş çubuklar oluşturmak amacı ile kullanılmıştır. Atölyelerin yanında evlerde de kalıplar kullanılması dikkat çekmektedir. Kurşun figürinlerin oluşturulması için kullanılan steatit kalıplar tek yüzün işlenebileceği şekilde hazırlanmıştır (**Lev. V. Res. Ia-b**). Kurşun figürin kalıpları genellikle tanrı, hayvan veya tüccarların betimlendiği figürinler için tercih edilmiştir. Silah yapımında kullanılan döküm kalıpları taştır (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 278). Genellikle ikili kalıp yönteminin uygulandığı bu tür örneklerde ikinci kalıbın sabitlenmesi için delikler bulunmuştur ayrıca döküm sırasında buharlaşmadan dolayı eserde oluşacak pürüzlere karşı hava akışını sağlayan deliklerin bulunduğu anlaşılmaktadır (**Lev. V/Res. II**) (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 271-281, Katalog No: 236-241). Taş veya kil kalıplarda bazen balık kılçığı şeklinde bezemeler yapılmış hazırlanan silahlar olasılıkla son aşama olarak tavlansın bu kalıplarda şekillendirilmiştir. Kalıplar genellikle ikilidir. Ancak özellikle gümüş çubuk gibi seri

üretimi gereken malzemeler üçten çok kalıplara dökülerek biçimlendirilmiştir (**Lev. V/Res. III**). Kültepe kazılarında kalıpların yanı sıra bu kalıplarda biçimlenen eserlerin ortaya çıkarılmış olması son derece önemlidir. Eserin son halini görebilme imkânı bulunmaktadır (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 271-281, Katalog No: 236-241, 257-267).

Batı Anadolu'da Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)'na ait taş döküm kalıpların çoğu Troia'dan gelmektedir. Toplam 137 kalıp bulunmuştur. Bunlardan 116 tanesi taş, 19 tane kil ve 2 tane metal kalıptır. En yaygın kalıp türü açık ağızlı kalıplardır (**Lev. VI/Çiz. I**). İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'ndan itibaren ikili kalıplar görülmeye başlanmıştır. İkili kalıpların çoğu yitik mum (*cire perdue*) tekniği için kullanılmıştır (Branigan, 1974: 77-79, Fig. 4). İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) ile Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) döküm kalıpları büyük bir değişime uğramıştır. Troia bölgesinde açık ağızlı kalıplar İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) daha çok kullanılırken Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) evresinde durum tersi yönünde değişmiştir. Bazı örnekler ise üst alanı tekli kalıp olarak kullanılırken aynı zamanda ikili kalıp özelliği göstermiştir (**Lev. VI/Çiz. II**) (Branigan, 1974: 78-79, Fig. 4). Aynı zamanda açık ağızlı kalıplar daha çok kil yapımı olup mika katkılı örnekler son derece fazla sayıda ele geçmiştir. Kalıpların genel özelliği ise ergitilmiş metalin dökülmesi için açılan küçük deliklere sahip olmalarıdır. Bulunan kalıplardan 19 adedi tek bir döküm yüzeyine sahiptir. Geri kalan örnekler ise döküm alanı ikiden beşe kadar değişen örneklere sahiptir (Branigan, 1974: 80-81, Fig. 4). Beş adet döküm alanı bulunan kalıpların boyutları birbirinden farklılık gösterebilmektedir (**Lev. VI/Çiz. III**). Kültepe'de olduğu gibi tek ve aynı biçimde külçelerin seri üretimi için kullanılan kalıpların bulunması ve bunların çubuk şeklinde biçimlendirilmiş olması ticari faaliyetlerde ortak kullanım olduğunu göstermektedir (**Lev. VI/Çiz. IV**). Kültepe'den farklı olarak büyük bir blok üzerine farklı boyutlarda kazılmış döküm alanlarında eserin üretiminin yapıldığı da anlaşılmaktadır (Branigan, 1974: 77-79).. Kıta Yunanistan'da bulunan döküm kalıpları Troia'ya göre daha küçük boyuttadır. Troia döküm kalıplarının en benzer örnekleri ise Mısır'da Thebes kentinde yapılan kazılarda ortaya çıkan örneklerden bilinmektedir (Branigan, 1974: 77-79). Küllioba'da Erken Tunç Çağı'ndan Geç Tunç Çağı'na geçiş evresindeki tabakalarda metal eserlerin yanında taştan metal kalemler oluşturmak amacı ile

yapılan taş kalıplara rastlanmıştır bu taş kalıplar Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da Kültepe'de bulunan kurşun figürin kalıpları ile üslup ve içerik açısından benzerlik göstermektedir (Efe, 2004: 35).

2.2. FİGÜRİN KALIPLARI

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) sanat eserleri arasında yer alan en önemli eser grubunu figürler oluşturmaktadır. Anadolu'da dini inançlar, ritüeller, tanrılar, silahlar gibi pek çok konuda bilgi veren figürinler genelde kurşundan yapılmıştır. Kazılar sırasında ilk olarak Troia'da kurşun figürin bulunmuş daha sonra Kültepe, Acemhöyük ve Konya Kaman-Kalehöyük'te figürinler ve figürin kalıpları ele geçmiştir. Figürin kalıplarının neredeyse tümü steatitten yapılmıştır. Az sayıda metal örneğe rastlanmıştır. Kimi döküm kalıplarının kazılarda figürin örneklerinin ele geçmesi bu sanat dalını daha önemli kılmaktadır. Figürin kalıpları ve kurşun figürinler Kutlu Emre tarafından "Kurşun Figürinler ve Taş Kalıplar" adlı 1971 yılında basılan kitapta toplanmıştır. Ayrıca Tahsin Özgüç bu kitaba bağlı olarak 2005 yılında yayınlanan "Kültepe Kaniş/Neşa" adlı kitapta Kutlu Emre'nin tasniflerine bağlı kalarak kalıpları ve figürleri belirli tipolojilere ayırmıştır.

2.2.1. Hayvanlar Hâkimi

Hayvanlar hâkiminin betimlendiği döküm kalıbı, ünlü tüccar Laqipum'un evinde bulunmuş andezitten yapılan bir kalıptır. Betimlemede baş başa vermiş iki hayvanın oluşturduğu kaide üstünde duran sivri külahlı tanrı yer almaktadır. Diğer tüm tanrılarda olduğu gibi bu kalıbın üzerinde de tanrı cepheden gösterilmiştir. Bir eliyle başını geriye çeviren hayvanı boynundan tutmaktadır. Aynı özellikte bir diğer figürin kalıbında benzer bir hayvanlar hâkimi sahnesi işlenmiştir (**Lev. VII/Çiz. I**) (Özgüç, 2005: 239). Hayvanlar hâkimi tasviri Mezopotamya'da MÖ III. Binden itibaren görülmektedir. Ancak hâkim olanın hep aynı tipi tasvir ettiği söylenemez. Çünkü kimi zaman bir kahramanın veya karışık yaratığın asla, keçi veya sığır gibi

hayvanlara hakim olduğu görülmüştür. Girit-Miken’de metal eserlerde görmek mümkündür (Emre, 1971: 55, 57).

2.2.2. Hayvanlar Hakimesi

Kültepe kazılarında II. Katın sokak dolgusu içerisinde hayvanlar hâkimi tanrı betimi tanrıça figürleri ile aynı betimleme unsurlarına sahiptir. Boğazköy kazılarında hayvanlar hâkimi betimlemesinde hayvanları boyunlarından tutan bir tanrı değil tanrıçadır(Lev. VII/Çiz. II) (Özgüç, 2005: 2009).

Hayvanlar hakimesi motifi Mezopotamya’da MÖ III-II. bin yılında görülmektedir. Genellikle tanrıça İştar hayvanlar hakimesi olarak betimlenmiştir. Tanrıça İştar aslan, boğa, balık, kaplumbağa gibi çeşitli hayvanların hâkimi olarak işlenmiştir. Tüm bu örneklerden yola çıkarak hayvanlar hakimesi prototipinin Mezopotamya’dan geldiği ortaya atılmaktadır. Ancak Çatalhöyük’te bulunan Leoparlı Ana tanrıça betiminde tanrıçanın “hayvanlar hâkimi” özelliği leopar ile vurgulanmıştır. Bu sebeple hayvanlar hakimesi örneklerinin Anadolu’da Neolitik Çağ’dan beri bilindiği görülmektedir (Emre, 1971: 57).

2.2.3. Tanrı Betimlemeleri

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nda figürinlerin neredeyse tamamı tanrı betimlemeleri ile doludur. Tanrıların atribütleri ve betimleme stilleri bu dönemde Kuzey Suriye ve Mezopotamya topraklarında sadece ticari ilişkiler değil dini etkileşimler ve belki din değiştirmelerin bile olduğunu kanıtlamaktadır.

2.2.3.1. Lir Çalan Tanrı

Bu tipe giren örnekler genellikle kurşundan yapılmış figürinler veya döküm kalıpları ile tanımlanmıştır. Acemhöyük ve Kültepe II-Ib yapı katları figürinlerin buluntu yerini göstermektedir. Acemhöyük'te kurşun figürin kalıbı sayesinde bu tür eserleri tanımlayabiliyoruz. Taş figürin kalıbı 7.6 cm. uzunluğunda, 6.6 cm. genişliğinde, 3.1 cm. kalınlığındadır. Kalıp III. Tabakada kama taşı olarak ikinci kez kullanıldığından tahrip olmuştur. Sol tarafı ve kenarları kırıktır. Ancak buna rağmen ana tema anlaşılabilir. Ön yüzde dört köşeli üzerinde kafes motifleri bulunan uçayağı gösterilmiş bir taburede oturan ve eliyle beş telli bir lir tutan figür oyulmuştur. Figürün elbisesinin etek kısımları zikzak bezemeler ile betimlenmiştir. Baş kısmı kırıktır. Sakal üçgenler ile betimlenmiştir. İki kolunda sade bilezikler görülmektedir. Lirinin sandığı dört köşe olup sol üst kenarı boğa başı biçimindedir. Bu figür işleniş açısından Kültepe'de bulunan kalıplar üzerindeki tanrı betimlemesi ile aynıdır. Kalıbın yapılış tarihi MÖ 20.-19. Yy'la tarihlendirilmektedir (**Lev. VII/Çiz. III**) (Özgüç, 1976: 552-553).

Kültepe'de bulunan steatit figürin kalıpları genelde tanrı figürlerini içermektedir. Bir örnekte antitetik şekilde duran kanatlı iki yaratık durmaktadır.

2.2.3.2. Tanrı Ailesi

Tanrı betimlemeleri genelde tek olmakla birlikte Kültepe'de ele geçen bazı örneklerde tanrılar tek başına değil ailesi ile birlikte betimlenmiştir. Özellikle MÖ 1830-1700 yıllarına ait steatitten yapılmış 5.7 cm uzunluğunda örnek üzerinde tanrı, karısı ve iki kızı yer almaktadır. Tanrı bir eliyle sap delikli bir balta, omuza dayalı bir mızrağını tutmaktadır. Tanrıçanın saçları bukleli olarak gösterilmiş, elbisesi yatay çizgiler ile belirtilmiştir. Kucağında tuttuğu çocuk kız olup tanrıça ile aynı betimlenmiştir. Hemen ortada ise tanrıça gibi boynu hafif yana doğru eğik, boynunda çift halka kolye takan kız çocuğu betimlenmiştir (**Lev. VIII/Res. I**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 272, Katalog No: 240).

2.2.3.2.1. Silah Taşıyan Tanrı ve Ailesi

Kültepe’de Ib tabakasında ortaya çıkan maden atölyesinde bulunan bir döküm kalıbında ikisi yetişkin biri çocuk üç figür yer almaktadır. Tanrının tepesinde hilalli konik bir serpuş, uzun elbise, göğsüne kadar inen sakalı ile betimlenmiştir. Dirsekten bükülü ellerinde omzuna dayalı çift gözlü bir balta tutmaktadır. Tanrıça ise taralı uzun bir elbise giymiştir. Tanrıça kollarını iki yana açmış ve kollarında çıplak bir çocuk tutmaktadır. Tanrı-tanrıça çifti ve aile betimlemeleri ilk olarak yine Kültepe’de İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)’nda ortaya çıkmıştır. Son derece stilize olan yuvarlak biçimli bu betimlemelerde kimi zaman tanrıça kucığında çocuk ile kimi zaman ise tanrı ile betimlenmiştir (Öztürk, 205, Kat No: 012; 223, Kat No: 048; 234, Kat No: 070).

Olasılıkla Kültepe’ye ait olan bu stilizasyon Hitit Dönemi’nde Yazılıkaya’da Teşup ve ailesinin betimlendiği örneklerle kadar aynı kült inancı ile yapılmıştır.

2.2.3.3.Kanatlı Tanrı

2.2.3.3.1. Kaide Üzerinde Duran Kanatlı Tanrı

Dört ayaklı ve çapraz taralı kaide üzerinde sakallı bir tanrının betimlendiği Kültepe Ib tabakasına ait olan steatit döküm kalıbı güzel örneklerden biridir. Sivri külâhının alt kenarında çift boynuz yer almaktadır. Yanaklarında saç bukleleri bulunmaktadır. Diz kapağına kadar inen bir tunik giymiş, bir eli belinin üzerinde, diğeri yana doğru uzatılmıştır (Lev. VIII/Res. II) (Özgüç, 2005: 244).

2.2.3.4.Eşek Üzerinde Duran Tanrı ve Tanrıça

Betimlemede elleri göğüslerinde duran ve tanrıya göre daha büyük işlenen bir tanrıça betimi görülmektedir. Ele geçen kurşun figürinler arasında ise 4.8 cm. uzunlukta ve 3.4 cm. genişliğindedir. Tanrı ise eşek üzerinde durmaktadır, başında

sivri külâh bulunan elinde tanımlanamayan bir nesne tutan tanrı figürü betimlenmiştir. Diğer eli ile tanrıçaya dua eder pozisyonda işlenmiştir. Eşek ise çizgisel bezemeler ile betimlenmiştir(Lev. VIII/Çiz. I). (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 272, 273, Katalog No: 238, 241).

2.2.3.5.Antilop Standartlı Tanrı ve Tanrıça

Kültepe Ib yapı katına ait olan bu kalıpta tanrı sağ elinde antilop standardı tutmaktadır. Tanrı başında sivri serpuş dize kadar tuniği ile betimlenmiştir. Üst bedeni çıplak altta ise yatay çizgiler ile betimlenen bir etek bulunmaktadır. Tanrıçanın başında çizgisel bezemeli bir başlık bulunur, üstünde tanrının kıyafetine benzer uzun çizgili bir etek bulunur (Özgüç, 2005: 242).

2.2.3.6.Kartallı Tanrı ve Tanrıça

Kültepe Ib yapı katına ait olan bu figürin kalıbının üzerinde cepheden tasvir edilmiş sivri serpuşlu tanrı, kucağında çocuk tutan tanrıça, kartal ve antilop oluşturmaktadır. Kalıbın üst kısmında betimlemelerde ilk kez görülen bir kartal yer almaktadır. Kartalın kanatlarından biri serpuşun köşesine basmaktadır. Tanrının yüzü dolgun ve uzundur. Elinde silha veya amblem yoktur. Elleri göğüslerinin üzerinde, saçı dışarı taşmış buklelidir. Tanrıçanın serpuşu dikey yivler ile süslüdür. Sol eli ile göğsünü tutmaktadır. Sağ kolunda ise çocuğu taşımaktadır. Antilop standardı boynuzlu olup antilobun başı tanrıya doğru çevrilmiştir (Lev. IX/Res. I).(Özgüç, 2005: 242).

3. ASSUR TİCARET KOLONİLERİ ÇAĞI'NDA MADEN TİCARETİ HAKKINDA YAZILI BELGELER

3.1.ANADOLU BELGELERİ

Madencilik ve metalurjinin ana kaynağı Anadolu platosudur. Assurluları altın ve gümüş ürünleri Anadolu'dan kendi ülkelerine götürmek istiyorlardı. Simli kurşun Toros Dağları ve Bolkardağı bölgesinde bulunmaktaydı. Gümüşün ana satım alanı ise Kültepe metinlerinde Burushattum olarak geçen Acemhöyük'tür. Metaller genelde eritilerek külçe, bilezik, yüzük şekline getirilip şehirlerarasında para olarak kullanılıyordu. Gümüş dışında Anadolu'da tahıl ve bakır ödeme aracı olarak kullanılmaktaydı. Gümüş Assurlular tarafından altın ile değiştiriliyordu. Yazılı metinlerde "Hahhum" olarak geçen Malatya ve çevresi altın yatakları ile doluydu. Altın Assurlu tüccarlar tarafından Burushattum, Wahsusana, Durhumit'ten külçe, yüzük veya boncuk şeklinde alınabilmekteydi. Gümüş bir şekel (bir avuç dolusu) (yaklaşık 8.3 gr.) altın ise altı ile sekiz şekel (bir avuç dolusu) arasında değişmekteydi. Bakır ise Koloni Çağ'da en çok istismar edilen maden durumundadır. Bronz üretimi için gerekli olan bakır ticareti yasak olmasına rağmen küçük alımlar ve günlük ödeme aracı olarak kullanılmıştır. Bronz için gereken diğer maden Kalay ise Anadolu'ya üç teneke içerisinde her biri 50 gr. Ağırlığında hazırlanmış kervanlar tarafından getirilmekteydi (Michel, 2011: 324-325).

3.1.1. KÜLTEPE TABLETLERİ

Kültepe-Kaneş karumu Kızılırmak yakınında Anadolu platosundaki bugünkü Kayseri kentinin 20 km kadar kuzeydoğusundaki düzlükte 20 m. Yüksekliğe sahip höyüğün adıdır. 19. yy'da kâşifler Kültepe'yi önemli bir yerleşme ve eski eser piyasasında görülen çoğunlukla Kapadokia Tabletleri olarak bilinen metnin kaynağı olarak tanıdılar. O yıl çek bilim adamı Hrozný tabletlerin bir kısmının ana höyüğün 90 m kuzeydoğusundaki daha küçük bir yerleşmeden geldiğini fark etti ve buranın

Eski Assur metinlerinde geçen Kaneş karumu olduğu anlaşıldı. Daha sonra 20. yy'da höyükte Tahsin Özgüç başkanlığında kazılar yapılmıştır (Kuhrt, 2013: 117).

Anadolu insanı okuma yazmayı ilk olarak Kültepe'de öğrenmiştir. Dünya'da ilk kez Sümerliler tarafından MÖ 3200 yıllarında yaygın olarak kullanılan yazı ticari ilişkiler sonucunda anca MÖ 2. binyılın başlarından itibaren Anadolu'da kullanılmıştır. Şimdiye kadar Kültepe'de 23.500 civarında tablet ortaya çıkmıştır. II. Katta 23 bin, IB katında ise 500 adet çivi yazılı belge ortaya çıkmıştır. Bu belgelerin çoğu Assur'da bulunan tüccar evlerinin arşiv odalarında ele geçmiştir. İş senetleri, borç belgeleri, alım satım faaliyetleri, Assur'a gönderilen mektuplar, evlenme-boşanma, miras gibi oldukça geniş bir yelpazeye sahip olan tabletler bize Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) Anadolu'sunun tüm yönlerini açıklamaktadır (Kulakoğlu, 2013: 92-93). Ayrıca Alishar, Achemhöyük, Boğazköy'de de Assurca çivi yazıları ile yazılmış tabletler ele geçmiştir (Kuhrt, 2013: 119). Ancak şüana kadar yayınlanan tabletlerin hemen hepsi Kaneş Karumu'ndan gelmektedir. Belgeler aile hayatı, çalışma hukuku, ticari faaliyetler, borç tabletleri gibi çeşitli konuları içermektedir.

Tabletler sayesinde Anadolu'nun MÖ II. binin başlarındaki sosyo-kültürel yapısı hakkında detaylı bilgilere sahip olmamız mümkündür. Ticari faaliyetleri içeren tabletler oldukça fazladır. Ancak bazı borç senedi niteliğinde düzenlenen tabletler ve ticari hukuk belgeleri Assur'dan Anadolu'ya getirilen mallar hakkında bilgiler vermektedir.

3.1.1.1. Ticari Belgeler

Ticari faaliyetleri içeren belgeler genelde Assurlu tüccarların Assur'da oturan kralları veya ticaret merkezi yöneticilerine yazdığı metinlerdir. Bu metinlerden yola çıkarak tüccarların her konuda Assur'a bağlı olduğunu ve ticaret mallarının kalitesine göre değer biçildiğini anlamamız mümkündür. Ticari mallardan olan gümüş, bakır, altın ve kumaşlar kalitelerine göre değer biçilen ürünlerdir. Her bir ürünün belirli kurallara göre belirlenmiş bir değeri bulunmaktadır. Bu da MÖ 1900'lü yıllarda

yapılan ticaretin modern ithalat ve ihracatlar gibi sınırlandırmalara tabii olduğunu göstermektedir.

Tablet No:1

Ikuppia, Ennam-Assur ve Sumi-abia'ya Assur-nada'ya şöyle söylüyor. Ennam-Assur ve Sumi-abia'ya Assur-nada şöyle söylüyor de: Puzur-İştar'ın ki hariç birer bilat üzerinden 16 muttatum (yarım/parça) ve otuzar mina üzerinden 7 elitum'u (her bir elitum 30 mina etmektedir) ve 6 kara eşeği size teslim ettim. İçinden Uşur-sa-Assur'dan aldığım 1 bilat 25 mina bakırı Ikuppia için size gönderdim. 1 Bilat 20 mina sana bildirdiğimdir. Bakırın bakiyesi 15 ½ bilat 3 minadır. İçinden 5 ½ bilat 3 mina bakırı tüccarınıktır. Fiyat benim için değişiyor bu sebeple 15 ½ bilat bakırı tüccar bana tartacak ve işimi halleden Ennum-Assur olup bakırı sen tutmamalısın. Mühürlenmiş vesikasını kesin olarak elinde tuttuğu ½ bilat bakırı tüccar sana geri vermesin. Sen de bu konuda bana uzak durmamalısın. Bakırın gerisi 10 bilat (saf olmayan) Kunanamit (bakır üretilen yer adıdır-bakır cinsini temsil eder) bakırındır ve 6 eşek. Ben şöyle diyorum: bana gel sana tartayım, sana itimat ediyorum. Sen dönüp bana şöyle söylüyorsun: 10 bilat bakır ve 6 eşek arasına hissemi de koyayım ve Durhumit'te iyi bakıra çevireyim ve Kanis'e taşıyayım ve senin vekilini paramla doyurduğumdan sana bakırın eşeklerin bedelini ödemedim. Neden sen bana gümüş mukabiline tediye etmediğimi eşeklerin Ukupia'nin olduğunu ve eşeklerin ona geri vermeme söylüyorsun. Paranın gerisi için sana ben kefilim. Senin sermayene kefillik ettiğimi babalarımızın tanrıları olan Assur ve Amur-ru muhakkak bilirler. Kardeş iftira etmez. Sen koloniden koloniye dolaşarak iftira ediyorsun (Bilgiç, 1990: 36, No:17.).

Yukarıdaki metinde bakır ticareti ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu tabletten yola çıkarak bakırın belirli bir sınırlandırma getirilerek ticaretinin yapıldığı açıktır. Ayrıca tartılan ürünlerin değerleri Assur'da farklılık gösterebilmektedir. Bunun temel sebebi tartı için kullanılan taşların ağırlıklarının iki ülkede farklı olmasından kaynaklanmaktadır (Özgüç, 2005: 28). Bakır ticareti yerli halk tarafından yapılmakta ve Assurluların ticaretinin yasaklandığı ürünlerdendir. Ancak Assurlular bakırı farklı mallar karşılığında yerli halkla takas etmektedir. Yazıtta geçen "iyi bakıra

çevireyim” ifadesi bakır ticaretinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca Assurlu tüccarların birbirlerine “kardeş” olarak hitap etmesi de dikkat çekmektedir.

Tablet No: 2

*“Assur-nada'nın mührü, Kurara'nın mührü, Su Ada'nın mührü. Be-
ulatum'un dışında aldığı 2 ½ mina ve 3 1/3 mina şekel (bir avuç dolusu) tasfiye
edilmiş gümüşe Su-adad tasarruf edecek. Şehirden dönüşünde tartacak. Eğer ticari
eşyayı benim için hayvana yüklenmediyse 1 mina gümüş tartacak. Eğer yola çıkacağı
zaman babamız isterse ve öbür tarafa geçmezse mukavele yoktur.”* (Bilgiç, 1990: 27,
No:9).

Yukarıdaki tablette Anadolu'ya gönderilen malların satılmasının ardından Assur'da mal sahiplerinin belirli bir süreyle malların değerlerinin getirilmesini beklemedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca belirli bir süre geçince tıpkı Anadolu'da olduğu gibi satılan ürün bedelinin faiz ile geri ödendiği anlaşılmaktadır.

Tablet No: 3

*“Amur-İştar 8 mina tasfiye edilen gümüşü Puzur-Assur'a verdi. Onun
şehirdeki naruqqum (çuval-torba) hesabına Amur-İştar için 2 mina altın
kaydedilecek. Salim-assur'un huzurunda İrisum'un huzurunda.”* (Bilgiç, 1990: 26).

Narraqum kelime anlamı olarak torba şeklinde çevrilmesine rağmen içerdiği anlam aslında hesap olarak anlaşılmalıdır (Bilgiç, 1990: 26-27). Kaniş Karum'da bulunan *bit-Karim* ticaret merkezinde tüccarların belirli depoları bulunmaktadır. Elleriinde bulunan tüm ürünleri satmadan Assur'a dönmedikleri için sattıkları her ürün için aldıkları altın ve gümüş bu ticaret merkezinde bulunan hesaplarında biriktirmektedirler (Bilgiç, 1990: 26-27).

Tablet No: 4

*“Elamma'ya İllia, Assur-resi, Ennam-Assur ve Dadia şöyle Söylerler:
Alahum'un gümüşüne ait senin ticari sermayenin parçası olan 48 sekel gümüşü onun
adına aldık ve onunla mal satın aldık ve Kannaja (onları) sana getirmiş bulunuyor.
Senin Alahum'un işine yatırdığın bir mina altın (içinden) 1 2/3 gümüş aldık ve
onunla mal satın aldık ve Assur-lamassi onları sana getirmektedir. Eşeklerin Satış*

bedelinin bir bölümü olarak senin Alahum'a gönderdiğin 1/3 mina gümüş senin malını (satın almak için harcanan gümüşe) ilave edilmiştir. Ennam-Assur ve Dadan'um oğlu Su-İştâr onu sana gönderdiler. İli-bani'den 20 mina, Ahma'dan 8 mina bakır tahsil ettik ve onunla 4 siyah kumaş aldık ve nnam-Assur ve Su-İştâr onları sana getirmiş bulunuyor. Babanın evine ait olup Alahum'un sermayesine yatırılmış olan ve hakkında bize yazmış olduğun babanın evine ait gümüşe gelince; senin hissene ve Alahum'un hissesi Assur-tab tarafından tahsil edildi. Onunla bazı şeyler satın aldı ve gönderdi. Biz hiçbir şey almadık.” (Özgüç, 2005: 283-284).

Metinden anlaşılacağı üzere Assurlu yatırımcılar temsilcileri olarak tüccarlarını belirli bir mal karşılığında Anadolu'ya göndermektedir. Burada gümüşlerini altına çevirmiş veya bölgeden bakır ve siyah kumaşında Anadolu'ya gönderildiği anlaşılmaktadır. Anlaşılacağı gibi Anadolu sadece ticari ürünlerin satılması değil aynı zamanda belirli bir sermayenin büyümesi içinde yatırım bölgesi olarak görülmektedir.

Tablet No: 5

Elemma'ya Assur-imitti Şöyle söyler:

“Bur-Suen senin mühürlerin altında 5 mina gümüş getirdi ve Assur-nada onu kontrol edince 2 sekel eksik çıktı. Yün için Karum dairesine 3 mina gümüş ödedik. İnnaja ve Su-Nunu'nun kervanında 10 kumaştan birinin eksik olduğu ortaya çıktı ve böylece Karum dairesine 1/3 mina gümüş tutarında depozitoyu yatıramadık ve ben eşek için 2/3 mina gümüş ödemek zorunda kaldım. Gümüşüne karşılık ödenmek üzere sana hâlâ 2 sekel gümüş borçluyum. Sana ait olup bana getirdikleri lapis-lazuli'den vergi olarak 53 sekel (gümüş ağırlığınının) iki katı satış fiyatı 32 sekel aldılar. Sana ait husarum taşlarının satışından elde edilen geliri Bur-Suen mühürlü olarak sana getirmektedir. İnnaja ile Assur-taklaku'ya ait kervanın (kazancından) bir hisse karşılığı (...) mina ve 13 sekel gümüş alacaksın. Bir hizmetkârını Luhusadia'ya gönder ve bir başkasına da bir eşek aldır.” (Özgüç, 2005: 284-285).

Çivi yazılı tabletler ticari hayatın belirli kurallar çerçevesinde yapıldığını göstermektedir. Assurlu tüccarlar olasılıkla kentten ayrılınca saray halkı veya yerliler ihtiyaç duydukları ürünlerin siparişini veriyor yeni gelen kervan ise bu ürünleri ilk

saraya götürüyordu. Eksik çıkan ürünler temin edilene kadar ise o ürünün parası saraya geri ödeniyordu.

Tablet No: 6

“Onları kaçak yolla biz taşıyacağız, 1 ½ mina gümüş (ve) 15 şekel (bir avuç dolusu) kalay Kurub-Suen’in vasıtasıyla taşınan kaçak malı için ödedim, 1 1/3 mina gümüşü Kubalia’nın vasıtasıyla taşınan kaçak mal için ödedim” (Kuzuoğlu, 2010: 85).

Assur tüccarları arasında oldukça fazla sayıda tableti bulunan Assur-rei’nin vekilinin yazmış olduğu mektupta Assur’dan getirilen malların oldukça ağır vergilere tabi tutulmasından dolayı kaçak yollarla getirilen malların ticaretinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Kaçak mallar arasında yer alan kalay için gümrük kapılarında % 2/65 vergi alındığı bilinmektedir (Şahin, 2007: 46).

Tablet No: 7

“Hunnia, Ada-şulüli’den Assur’a sevkedilmekte olan ¹⁻²16 ½ şekel (bir avuç dolusu) iyi pasallum altınını alacaklardır sa kinatim (6 veya 7. Ay) ayına kadar tartacak. Eğer altınımızı kabul etmeyecek olursa altın için her şekel (bir avuç dolusu) gümüş tartacağım ve tutan miktar altını geri alacağım. İllitikal’in oğlu Su-İştar’ın huzurunda Su-Nunu’nun oğlu Puzur-Samas’ın huzurunda.” (Bilgiç, 1995: 16).

Altının Assurlu tüccarların altın ticareti yapmasının yasaklandığı yazılı belgelerden bilinmektedir (Günbatı, 2013: 104). Olasılıkla bu duruma rağmen Anadolu’dan elde ettiği altını Assur saray halkının beğenisine sunan tüccarın yazdığı mektupta altına karşılık gümüş talep ettiği anlaşılmaktadır.

Tablet No:8

“54 kutanum kumaşı, 1 talent 48 mina eşek 10 mina serbest kalay, ayrıca tadmiqtum(faizsiz ödünç), Toplam 2 talent 8 mina kalay, Assur-malik’in nakledilecek ticari yükü olarak, Assur-imiti’ye teslim edilmiştir. 30 mina ağırlığında 15 kumaş eşeğin bedeli olan 1 2/3 mina kalay 2 ½ mina serbest kalay: “Toplam olarak 34 mina 10 şekel (bir avuç dolusu) (kalaydan ibaret mal), İtur-ili ve Assur-malik’in nakle hazır ticari yükü olarak Assur-imiti’ye teslim edilmiştir.” (Bilgiç, 1995: 18).

Serbest kalay Assur'dan çıktıktan sonra gideceği yere kadar serbestçe harcaması için (olasılıkla ihtiyaçlar ve vergiler) ayrılmış kalayı ifade eder.

Tablet No:9

“Assur-idi Assur-nada’ya şöyle söyle: “Bana 5 kg gümüş gönderdin. Bununla ilgili Mühür altındaki 65 kg kalay (her şeqel gümüş için) 16.5 şeqel (kalay) oranında gümüşü 3.5 kg 2/3 şeqel 4 koyu kumaş ve 5 kutanu kumaşı 250 gr gümüş eder. (Gümüşün saflaştırılması sırasında) 7 şeqel kaydedildi, bir eşeğin fiyatı 17 şeqel, koşum takımı 5 şeqel. Assur-taklaku’nun sana bıraktığı 2 koyu kumaşın fiyatı 20 şeqel. Ben bu gümüşten aldım. 6 kg 5 şeqel “el-kalayı” gümüş karşılığı fiyatı 15:1 oranında 48 1/3 şeqel gümüş. Assur-taklaku bunların hepsini sana getiriyor. (Gönderilen gümüş) senin için harcandı.” (Veenhof, 2013: 60.)

Metinde bahsedilen 5 kg gümüş olasılıkla Assur'da bulunan bir tüccarın sermaye olarak Anadolu'da bulunan tüccara gönderdiği mal varlığıdır. Ayrıca kalay için verilen 65 kg miktar eşek kervanlarının Anadolu'ya getirdiği miktarı anlatması açısından önemlidir. Koşum takımı olarak bahsedilen mal olasılıkla deri veya kumaştan oluşmaktaydı.

Tablet No: 10

“Assur-reşi'nin 16 mina gümüş(den ibaret) 2 nepisum'u paketi ve Ususa'nın 10 mina gümüş(den ibaret) 1 paketi Hahhum'a depo edilecek. 20 mina'dan ibaret 3 paket onun patronuna 3 mina'dan ibaret 1 paket Adad-tukul'a!. 1 mina'dan ibaret 1 riksum “küçük paket” onun kızına ve karısına; yekun olarak Karia'nın 24 mina gümüşü 41 1/3 mina'dan ibaret 4 paket onun patronuna, 10 mina'dan ibaret 1 paket bana takdis parası, 3 mina'lık 3 paket takdis parası oğluna, 2 mina'dan ibaret 1 küçük paket yine oğluna. 2 Mina'dan ibaret 1 küçük paket Enna-Suen'in oğlu Elaili'ye; Yekunen 58 1/3 mina Kubi-idi'nin oğlu İdi Assur'a (teslim edilmiştir). 10 mina'dan ibaret 2 paket Sukuku 16 minadan ibaret 1 paket Al(i)-ahum, 8 minadan ibaret 1 paket tüccarın, x minalık 1 paket onun kızına, 1 2/3 mina'lık 1 paket Su-Anum'a 3 mina'lık 1 paket (Şa'ya) x Su-Laban'a..... 1 Küçük paket (ŞA'ya ait) 3 mina gümüş [.....] iki küçük paket [.....] için [Şa] nın 1 mina 15 şekel (bir avuç dolusu) gümüşü [.....] 20 x mina Amur [.....] 14 1/3 mina karum'undur. ½ mina

rubaum'un hediyesidir. 2/3 mina bana verdiler ve şöyle söylediler. Eğer ilk mektup yok edilmiş ise, gümrük vergisi dahil 10 minadan ibaret 1 paket tüccarındır. 1 5/6 mina gümüşlük bir paket Nab-Su en'in oğlu Usua içindir. Faizsiz borç olarak Maşi-ili adına benim size taşımakta olduğum 22 ½ mina'dan ibaret gümüş 2 pakettir. 40 mina ise Su-Laban'ındır.” (Bilgiç, 1990: 41).

Metin Assur'da bulunan tüccarlara ait olan gümüş teslimi hakkındadır. Metinde kral sınıfının pay aldığına kadar ticari ürünün bedeli hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Tablet No:11

“Amur-İştar'ın mührünü (taşıyan) 4 deri çantayı önümüzde Adu ve Ukuppia açtılar ve 3 deri çanta içindeki 3 bilat 7/12 mina bak[ırı kontrol ettiler. Bunlardan başka 1 deri çanta içerisindeki 26 mina ve kurşunu(da) kontrol ettiler. Assur-istikal huzurunda, Ennam'anın huzurunda.” (Bilgiç, 1990: 53).

Çivi yazılı tabletten anlaşılacağı üzere madenler uzun kervan yollarında hava koşullarından etkilenmemeleri için deri çantalara konularak kervanlara yüklenmiştir. Kervana yüklenen mallar ile birlikte gelen ulaklar Anadolu'da bekleyen tüccarın kervan mallarını kontrol ettikten sonra yazdığı belgeyi olasılıkla Assur'a geri götürmekteydi.

Tablet No:12

“İmdi-ilum'a Sumi-abia, Al-tabum ve Kuzizia şöyle söyler: 1 bilat kalayı, 10 kutanum kumaşını (ve) 7 surum kumaşını Kaki bana getirdi. Senin kalayını biz kontrol ettik ve 1 mina eksik çıktı. Niçin sen bana şöyle söylüyorsun: “Kalayım için 7'şer şekel (bir avuç dolusu) kutanum kumaşı için 1/3'er şekel (bir avuç dolusu) surum kumaşı için [...] 12'şer şekel (bir avuç dolusu) üzerinden (parayı) henüz gön[der]medin. Gümüş [bizim için pahalıdır] ve 9'ar şekel (bir avuç dolusu)'den taksim edecekleri kalay gibi gümüşü için 1 ½ mina 4'er şekel (bir avuç dolusu) üzerinden ona taksim edecekler. Kalayını ve kumaşlarını senin haberine göre aldık. Kendimizi sıkarak parayı 10'ar şekel (bir avuç dolusu)'den gönderebileceğimiz kadar göndereceğiz.” (Bilgiç, 1990: 101).

Bir Assurlu'nun yazdığı iş mektubunda Assur'dan gelen ürünlerin bazılarının eksik çıktığı yönünde meslektaşını uyardığı, gümüşün pahalı olduğu için kalayın daha uygun fiyatla satılması gerektiğinden bahsetmektedir.

Tablet No: 13

“Tüccarın 2/3 mina 8 şekel (bir avuç dolusu) gümüşünü Assur-muttappil Saharlı ve İddi(n)-Kubum aldılar. Onlar ticari seyahatten döndükten sonra 3 2/3 mina 8 şekel (bir avuç dolusu) olan kendi gümüşünü tüccar alacak ve kazancı 3'ü paylaşacaklar. Gümüş onun üçünün adına ülke dışına geçti. Bu gümüş Assur-muttappil'indir. Assur-lamassi'nin oğlu Adduma'ın huzurunda Nab-suen'in oğlu Mannum-balum-Assur'un huzurundaki Su-en-nada'nın oğlu Assur-malik'in huzurunda.” (Albayrak, 2006: 19).

Tablete Assurlu tüccarların ülke dışına ticaret yapmak için Assurlu şahsa verdikleri payın kendilerine dönen kazancı hakkında bilgi vermektedir.

Tablet No: 14

“Ennum-Assur'a söyle İddin Assur şöyle söyler:

Niçin bana yazıyorsun ve şöyle söylüyorsun: “ Karum evinden benim hissem olarak aldığın bakır ne oldu? Stoğum olan 2 yüz bakır aldım. 3 yüz yünün üçte birini yarımşar olarak onlara verdim ve onlar benden 10 mina bakır talep ettiler Onların değeri 130 bakırdır. Toplam 330 bakırdır. İçinden 40 mina kaliteli bakır 120 bakırın karşılığında senin hissen olarak evine depo ettim. 3 mina kalayı 90 mina bakırın yerine senin hissen olarak depoladım. Karum evindeki stoğu benim almam söylendi. ... Sen benim babamsın. Gümüşün nereden alınacaksa söyle oradan alayım...” (Albayrak, 2006: 121, 122).

Tablet No: 15

“Assur-nada'dan Assur-idi'ye:

Eğer Hahhum'a gitmeye korkuyorsanız onun yerine Ursu'ya gidin. Lütfen lütfen. Yalnız git. Karavan ile birlikte Mamma'ya girmeyin. Böylece karavan emirlerim doğrultusunda üç bölüme ayrılacak.” (Barjamovic, 2014: 195).

Metinde geçen Hahhum kenti Adıyaman iki Kâhta ilçesi yakınlarında yer alan Samsat'a lokalize edilmektedir (Şahin, 2012: 122). Ursu ise yeri tam olarak tespit edilememesine rağmen Fırat Nehrinden Amanos Dağları'na kadar olan bölgede olabileceği kabul edilmektedir (Yiğit, 2006: 46). Tablette geçen Ursu bölgesinin Kuzey Suriye içerisinde olduğu düşünüldüğünde Assur kervanlarının bölgeden rahatlıkla geçemediği ve iki ülke arasındaki ticarete Kuzey Suriye kentlerinin problem yarattığı görülmektedir.

Tablet No: 16

“İştar-Pilah, 17 şekel (bir avuç dolusu) gümüş, bir eşek, 30 mina fiyatında kalın kumaş, 4 kavanoz kimyon (baharat), 1 köle fiyatına Durhumit bölgesinden 9 mina rafine bakır, 10 pirikannu kumaşını, 2 eyer kilimi, 80 nar, 10 mina zeytinyağı, Zalpa'dan 2 eşek, nibraru kumaşu, 2 eşarbi Assur-İmitti'ye verdi.” (Veenhof, 2010: 168).

Metin içerisinde geçen ticari ürünler arasında zeytinyağı Levant bölgesinden elde edilen ticari üründür (Killebrew, 2014: 504-505). Olasılıkla Assur kervanları Anadolu'dan çıktıktan sonra Levant bölgesi üzerinden Assurlu tüccarların ihtiyaç duyduğu zeytinyağını alarak ülkelerine dönmüşlerdir.

Tablet No: 17

“Sallim-Assur'dan Ennam-Assur'a:

Assur'da 114 kumaş bana emanet edildi ve dışarı dizildi. Geri kalan Merali oğlu Assur-ımitti 16 kumaş kaldı. Bunların 6 tanesi kalitelidir. Ben İlli-bani Salim-Assur oğlu Tegarema'nın evinde 30 kumaş bıraktım. Onları Kaneş sarayına sokmama izin vermediler. Kanşe sarayı içinde Samaş-ennam iyi kalite 15 kumaş emanet ettim. Onlar benden nihattu vergisi olarak 3 kumaş aldı. Kaçakçılık korumalarına 1 ¼ şekel (bir avuç dolusu) gümüş ödedim. Gözlerinde bir yalancı gibiyim ve Hattum için yol açmadılar. Ben 10 şekel (bir avuç dolusu) gümüş borçluyum. Sevgili babam herhangi bir kumaş veya yünü gümüşe çevirmek için uğraşıyorum kar elde ederek Hattum için. Pazar kapalı bu yüzden sana 10 şekel (bir avuç dolusu) gönderemedim.” (Barjamovic, 2014: 125).

Tablet No: 18

“Sikkatum geri çekti ancak gümüş geciktirilir. Orata bana 5-6 mina gümüş ticareti yap ve [...] Uluma bakırının fiyat başına, Salatuwar 17 şeqel iyi bakır satışına göndereceğiz. Eğer mina başına 13 şeqel oranı.... Uluma ve Salatuwara 10 paket bakırı eşekler ile gönderin.” (Barjamovic, 2014: 333).

Yazıtta geçen Ursu'nun Kuzey Suriye içerisinde olduğu sanılmaktadır. Bu bilgiden yola çıkarak Kuzey Suriye'ye sadece Kıbrıs'tan değil Anadolu'dan da bakır gittiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Tablet No: 19

“108 kutanum kumaşı, ayrıca 15 kutanum kumaşı, Agua'nın 2 kutanum kumaşı, İsarıya'nın 1 kumaşı, 2 5/6 mina kalay, 5 siyah eşek, 6 semer ve yün için 3 şekel (bir avuç dolusu) gümüş, 1/3 mina 4 şekel (bir avuç dolusu) kalay; bütün bunları İkkuppiya'ya teslim ettim. Şiill-Adad'ın oğlu İddi(n)- [Adad]'ın huzurunda, Dalas'ın oğlu Puzur İştâr'ın huzurunda, Puzur-Nunnu'nun huzurunda, 40 talent 20 mina kalay, 20 kutanum kumaşı, 2 eşek, 5/6 mina 3 şekel (bir avuç dolusu), bunları Hunniya'ya teslim ettim. Puzur-İştâr'ın huzurunda, İddi(n)-Adad huzurunda.” (Albayrak, 2006: 48).

Tablet No: 20

Amur-ili şöyle söyler Ennanatum'a söyle: Eğer Nakkilied üzerinde olan 1/3 mina gümüşü ödettirdiysen haberin ilk ulak ile bana gelsin. Eğer şimdiye kadar ödettirmediyse, kardeşim dikkat et ve ödettir. Gümüş onun mührü ile mühürlensin ve gümüşü geldiğimde kontrol edeceğim. Gümüş hazır olsun.! Geldiğimde orada bir gece dahi geçirmeyeceğim. ½ litre sardum-yağını, ½ litre kimyonu, 10 mina domuz yağını ilk ulak ile buraya gönder. Ennum-Assur oğlu olan çocuk sana getirmektedir. (Albayrak, 2006: 85).

Kimyon bitkisinin ana alanı İran, Özbekistan, Tacikistan, Türkiye, Fas, Mısır, Hindistan, Suriye, Meksika ve Şili'dir. Türkiye'de Kars, Mersin ve Adana'da yetiştirilmektedir (Erişim: Erişim: <http://www.mailce.com/kimyon-nerede-yetisir.html>, Erişim Tarihi: 28.01.2018). Tablette geçen kimyon ticaretinden yola

çıkarak Assurluların Anadolu'dan sadece maden ve kumaş değil bölgede az sayıda yetişen tohumları da götürdükleri anlaşılmaktadır.

Tablet No: 21

“...Hirasta'ya 1 bakır ve 30 şekel (bir avuç dolusu) çeşitli eşya, Mamma için ödenen 30 şekel (bir avuç dolusu) bakır ve Ursu için 20 şekel (bir avuç dolusu) eklendi...” (Barjamovic, 2014: 198).

Tablet No: 22

“İkunum'un oğlu Assur-taklaku2nun mührü. Laqep'in oğlu Su-Kubum'un mührü, Atata'nın oğlu İkuppıya'nın mührü, Assur-nada'nın oğlu Kaluwa'nın mührü. 1 mina saflaştırılmış gümüş Assur-nada'nın oğlu Kaluwa da'nın üzerinden tüccar alacaktır. Hubur ayıbdab itibaren İsay'a'nın senesinden sonra gelecek yıla ½ mina gümüşü tartacak. Eğer vadesi dolduğunda tartmazsa 1 minaya ayda 1 ½ şekel (bir avuç dolusu) faiz ilave edilecek. Ruba-um'un oğlu Aduda'nın mührü, Assur-nimri'nin mührü... Tüccarı belli olan amutum madeni şle ilgili olarak İddin-Kubum, Enibas'a, Abu-Salim'e Eriri'ya ve Salim-ahum'a yazı yazdı. Assurris-tikal amutum-madenini İddi(n)-Kubum'un yazısı gereginde sattı ve tüccarı belli olan tüccarı İddin-Kubum (olarak) belirlenen bu amutum madeni için Abu-Salim 3 1/3 mina gümüşü kendi sorumluluğuna aldı. Eğer tüccarın vekili İddin-Kubum Assurris-tikal'e 3 1/3 mina gümüş dolayısıyla itiraz ederse Abu-Salim onu temizleyecek (meseleyi halledecek). Kuskanum'dan oğlu Dan-Assur'un mührü, Amur-Samas'ın oğlu Erisum mührü... 1 mina saflaştırılmış gümüş Ennamanum'un oğlu Assur-tab üzerinden İnah-ili alacaktır...” (Albayrak, 2006: 54-55).

Kültepe tabletlerin büyük bir kısmı Assur-Anadolu üzerinden gerçekleşen ticari faaliyetler ile ilgilidir. Ticari faaliyetler ile ilgili belgeler daha çok Assur'a gönderilmiş veya gönderilecek olan mektupların birer kopyaları olarak Assurlu tüccarların depolarında ele geçmiştir. Assur'da bulunan eponym listeleri sayesinde tarihlendirilmelerinin de yapıldığı belgelerin çoğu Kültepe II tabakasına aittir. Maden, ticarete ana ürün olmasına karşın Anadolu'dan Assur'a yağ, kumaş, elbise, takı gibi çeşitli ürünlerinde götürüldüğü görülmektedir.

3.1.1.2.Borç Senetleri

Ticari malların satımı için gerekli olan gümüş, altın veya bakır madeni Anadolu halkında her zaman yeterli miktarda bulunmuyordu. Bu sebeple tüccarlar Anadolu tüccarlar veya halka sattıkları ürünleri borç olarak veriyor ancak buna belirli miktarda faiz uyguluyorlardı. Malın değerine ve borcun gecikmesine göre faiz oranları belirlenmekteydi. Bazı yazılı belgelerden yola çıkarak borcun gecikmesi ile faiz oranlarının %30-40'lara kadar çıktığı anlaşılmaktadır (Bilgiç, 1990: 19). Tüccarların yerli halka uyguladığı kredilerde faiz oranı oldukça yüksektir. Buna rağmen tüccarların kendi aralarında belirledikleri faiz oranı 30'u geçmemektedir. Bazı belgelerde Assurluların kısa vadeli faiz oranları ile borç verdikleri görülür bunlar tefeci veya banker olması muhtemeldir (Erişim: <http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Dergiler&IcerikNo=175>, Erişim Tarihi: 28.01.2018). Anadolu'da yerli halka uyguladıkları faiz kimi zaman %240'lara çıkmaktadır. Borcun tahsil dönemi yıl, ay veya 5 hafta olarak belirlenmektedir. Genellikle borç tahsil günleri tarıma dayalı takvimler (hasat zamanı gibi) esas alınarak ödenmekteydi (Sever, 1990: 254).

Tablet No: 1

“Mahsisapunua ve annesi Niwawsusar ve Siqanala'nın üzerinde Assur-malik'in 1/3 mina gümüşü var. Bağ bozumunda tediye edecekler. Eğer tediye etmezlerse ayda ikişer şekel (bir avuç dolusu) faiz ilave edecekler. Ennum-Assur'un huzurunda Puzur-Assur'un huzurunda. Happaala'nın huzurunda.” (Sever, 1990: 255).

Tüccarların borçlandırmasına dair olan bu metinde tüccar ve annesi tarafından mal satın alınmasından sonra kredili ödeme yapılmış ve Assurlu tüccar borcun bağ bozumunda ödenmesini bildirmektedir.

Tablet No: 2

“Ela ve Assur Malik'in üzerinde Puzur-Assur'un 1 mina gümüşü vardır. Puzur-Assur'un hamustum'undan itibaren 7 haftaya kadar tartacaklar. Eğer tartmazlarsa ayda birer buçuk şekel (bir avuç dolusu) gümüş faiz ilave edecekler. Tinatum(İncirlerin olgunlaştığı ay) ayı gemici Assur-imitti'nin limum'u. Gümüş sağ

ve daim olanların başına bağlanmıştır. Ikuppia'nun huzurunda Zuzubar'ın huzurunda.” (Bilgiç, 1990: 18).

Tablet No: 3

“İli-Anum'un İdi-Su'en'in oğlu Sukkallum'da 3 ½ mina iyi (cins) bakır (alacağı) vardır. İdi-İştar'ın hamustum'undan itibaren (bir) aya kadar ödeyecek. Eğer ödemezse 1 1/3 şekel (bir avuç dolusu) ilave edecek. Hubur ayı. Adad –bani'nin limum'u. Su-Belum'un huzurunda, Lila'nun huzurunda.” (Bilgiç, 1990: 82).

Bakırın yerli bir ticari ürün olduğu bilinmektedir. Ancak Assurlu tüccarlar Anadolu içlerinde yün, altın ve gümüş satarak elde ettikleri bakırı Assur'a gönderebilmektedir. Bu metinde de İli-Anum'un yaklaşık 1.5 kg iyi cins bakırı sattığı ürüne karşılık alacağı bulunmaktadır.

Tablet No:4

“Azuzoğlu Ennanum'un Elamma'ya borcu olan 2 mina artılmış gümüş için borç alma tarihi Abarsisum'un oğlu Assur-damiq'in halefinin eponiminin ikinci ayı, Ataja'nın oğlu Assur-imitti'nin haftası her yıl 2/3 mina ödeyecektir. Ödemezse her ay için mina aşına 1 ½ şekel faiz uygulanacaktır. Ennanum ile Lqepum lahittir. 11 kutanu-kumaşına gelince; Assur-lamassi, Amur-İştar ve Alahum'un (borçlu olduklarına dair) kanıt getirecektir. Onlara karşı kanıt getirmezse o zaman Assur-lamassi Elamma'ya parça başına (*) 25 şekel (bir avuç dolusu) gümüş ödeyecektir. Yedinci ay Puzur-Nirah'ın (yıl) eponi. İdi-İrra oğlu Abu-salim ve sisum'un oğlu İdi-Assur şahitler.” (Özgüç, 2005: 285).

Gümüş üzerinden alınan borcun vade oranı en fazla 3 yıldır. Kimi zaman tarımsal takvimler kullanılırken Assurlular eponim yıllarını esas aldıkları belgeleri bulunmaktadır.

Tablet No: 5

“İllabrat-bani, Amria'nın oğulları Samas-tab ve Assur-Malik'e karşı bizi (şahit olarak) tuttu ve Samas-tab ve Assur-Malik'e şöyle söyledi: Ben 7 ½ şekel altın için (onun eşdeğeri) miktar olan ½ mina gümüş üzerinden sizinle anlaşma yaptım. Ayrıca bana rica edip size (yeni) bir vade 40 hafta vermeme sağladınız. Bana gümüşü

ödediğiniz zaman, Kaniş'teki bir yabancının saklamakta olduğu bana ait 4 pirikannu-kumaşı(nı faiz yerine sayılmak üzere) ortak sorumlu olarak ikinizden birine vereceğim ve 8 şekel (bir avuç dolusu) gümüş (kazanabilmem için) o kendi çıkarlarından benim lehime feragat ederek bana ait olan 4 pirikannu-kumaşına karşılık olarak 4 pirikannu kumaşını Kaniş'te ortak sorumlu olarak bize ver ve biz de (bunun yerine) sana 6 şekel (bir avuç dolusu) gümüş veririz. Eğer bize pirikannu kumaşını vermezsen o zaman (faiz olarak bizden) 6 şekel (bir avuç dolusu) gümüş al. Sen bizim kardeşimizsin, bize zarar verme..." (Özgüç, 2005: 288).

Burada uygulanan 40 günlük bir faiz uygulandığını belirtmektedir. Ticarete kumaşa karşılık gümüş alındığı tableten yola çıkarak anlaşılabilir.

Tablet No:6

"Zuliya ve Kulusu'nun üzerinde Hanu'nun 1 ½ mina gümüşü vardır. Luzina'nın oğlu Assur-Malik'ten sonraki haftadan itibaren gelecek haftaya kadar gümüşü ödeyecekler. Eğer ödemezlerse 1 ½ mina gümüş için ayda 3 şekel (bir avuç dolusu) faiz ilave edecekler. Şahit İshun'un oğlu Kataya, şahit Sallim-Assur'un oğlu Su-kubum şahit Haduman, şahit Mahsu." (Erol, 2006: 39).

Tablet No:7

"Su-Kubum'un oğlu Susaya'nın mührü, Amriya'nın oğlu Uşursa-Assur'un mührü, Puzur-Assur'un oğlu Azu'nun mührü, Assur-re-i'nin oğlu Su-Belum'un mührü. 2 mina 12 şekel (bir avuç dolusu) gümüşü, Assur-re-i'nin oğlu Su-Belum üzerinden Agua'nın oğlu Su-Belum alacaktır. Nab-su-en ve Sukkaliya'nın haftasından itibaren (bir) minaya ayda 1 ½ şekel (bir avuç dolusu) faiz ilave edecek. Şip'um ay Ennanum'un oğlu Sudaya'nın senesi." (Albayrak, 2006: 19.)

Metinde 12 mina 12 şekel (bir avuç dolusu) gümüşe %30 faiz oranı uygulandığı anlaşılmaktadır.

Tablet No:8

"[x] şekel (bir avuç dolusu) saflaştırılmış gümüşü (ve) 15 litre tuzu Puzur-İstar'ın oğlu İdnaya'dan Du[....]'nın oğlu Dadaya alacaktır. Assur-malik'in haftasından itibaren [x] aya kadar tartacaklardır. Eğer tartmazlarsa karum'un

hükümü gereği faiz ilave edecekler. Kuzallum ayı İkuppi-iştar yılı.” (Albayrak, 2006: 25).

Tablet No: 9

“Tuhpiya İli-bani’ye ½ mina taqmitu kredisi borçludur. O şehre gidip geldiği vakit 5 mina gümüşü ödeyeceğine dair alahhinnum sözü verdi. Tuhpiya der ki, Assur-Tabi, Abu-salim ve oğlu Assur-tab alahhinnum personeli kassum Zumu için 5 mina kalay ödemiş. Kurkurum oğlu Sasallum ve onun oğlu Labannada, Samaş-şuli’nin eşi Bur-İştar ve Assur-Malik “Tab-şilli-Assur , Ana-İli şehre yarım pasallu altın ve 1 ½ mina gümüş getirdi. Kutannum karısı İli-bani, Onlar bana ait diyerek beni ele geçirdi. Anuppiya, Urad-Assur, Uşur-sa-Assur huzurunda Tanrı’nın Kapısında hazırlanan tanıklar Watrum oğlu Assur-nisu, İli-wedaku oğlu Mannum-ki-Assur ve kocası ile kardeşi 2 mina gümüşü bana verdi. O bir daha bana Kaneş içinde tablet vermemelidir. O zaman ben tanrılar (tanrı figürleri) önünde onun için iddiada bulunabilirim. Dadanum oğlu Ennam-Assur, Assur-emuqi oğlu Su-Nunu-Ada Bur-İştar oğulları arasında Şamai-şuli 13 şeqel garantili gümüş var. Bur-İştar oğlunun huzurunda “Ben Ulema size göndereceğim.” Dedi ve Malahum ele geçirdiği bölge gümüşünü, Su-rama oğlu Belum –bani borçlu olduğu 12 şeqel gümüş verceğim dedi. Ennam-Suen ve oğlu İlliya Katma üzerindeki 6 şeqel gümüşü tüketim için kullanmamı söyledi. Ennum-ili Gubattum için 7 şeqel kutanum kumaşı almamı, bana giderleri şehirden bildirmemi ve ince kumaş geritmem için Assr-tab bunların her biri için Annam-Assur, Dalas ve Assur-Samsi, Pilah-Assur huzurunda bana bir mina bakır verdi. Gümüş 1 ½ mina rafine bakır 85 mina gümüş içinde hizmet İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)i için 3 şeqel ayırdım. 3 şeqel tanrı için ayırdım. Assur-imitti 53 ½ tane altın ve bir siyah eşek, 10 şeqel pasallu altın ve 3 şeqel gümüş, bir kavanoz meşe palamudu verdi. Ben Assur-bani’ye 2 mina gümüş, 7 şeqel mühürlü altından verdim.” (Veenhof, 2010: 160-161)

Tuhpiya Assurlu bir tüccar olup, tablette Anadolu’ya getirdiği ve kazanç elde ettiği mallarda Assurlu tüccarın eşi tarafından hak iddia edilmesini anlatmaktadır. Anadolu’da bulunan Assurlu tüccarların birbirleri arasında borç hususunda problemler çıktığı yazılı metinden anlaşılmaktadır. Ayrıca Tanrı Kapısı denilen yer

olasılıkla Assurluların kendi tanrılarına tapmak için hazırlanan tapınak alanından bahsedilmektedir.

Tablet No: 10

“Babamızın 6 siyah kumaşı (ile ilgili olarak); içinden 3 kumaşı sarayda aynı gün satın aldılar. 1 kumaş 8 şekel (bir avuç dolusu) Amua'nın oğlu için 2 kumaş 16 şekel (bir avuç dolusu) gümüş (karşılığında) Assur-bani iledir. Paketleme için (bu kumaşlar) mevcuttur. ½ mina 5 şekel (bir avuç dolusu) saflaştırılmış gümüş İddi(n)-Su-en üzerindedir. Babamıza ait kullanıma hazır 25 kumaşı ile ilgili olarak: içinden 1 kumaşı nishatum vergisi olarak aldılar. Kutanum kumaşları onun haberine göre mevcuttur. Nishatum-vergis için gereken 5 kutanum kumaşını biz denkleştireceğiz. 1 eşek hazırdır.” (Albayrak, 2006: 59).

Kültepe’de bulunan faiz ve borçlandırma ile ilgili olan tabletler Assurluların ödedikleri vergilere karşın mal varlıkları sayesinde Anadolu yerli halkını veya Assurlu tüccarlardan aldıkları faiz ile siyasal bir güç elde etmişlerdir. “*Bit Karim*” olarak adlandırılan ticaret merkezinde bulunan depolar Assur’da bulunan sermaye sahiplerinin mal ve paralarının durdukları alanlardır. Kimi zaman bu alanların kiraya verilmesi, kimi zaman ise sermaye sahiplerinin mallarının faiz karşılığı borç verilmesi ile Assur’dan gelen sermaye Anadolu’dan % 60 kar ile dönmektedir. Yazılı belgelerden anlaşıldığı kadarıyla halktan %250’ye kadar çıkan faiz oranları uygulanırken *bit karim* tüccarlar arasındaki faiz oranını da düzene sokmuş ve en fazla alınacak faiz oranını %30 olarak belirlemiştir. Bu tabletler Assurlu tüccarların sadece ticari ürünleri pazarlayarak değil adeta tefecilik-bankerlik yaparak zenginleştiğinin kanıtıdır.

3.2.ESKİ ASSUR KRALLIĞI BELGELERİ

3.2.1. ASSUR BELGELERİ

Ticari kervanlar adını Assur halkının baştanrısı Assur'dan alan ve Dicle Nehri kıyısında yer alan Assur kentinde başlar. Bitiş noktası Kayseri'nin 20 km kuzeydoğusunda yer alan Kaniş Karumu'dur. Toplam 1000 km uzaklıkta olan bu iki yerleşim arasındaki yüksek dağlar kısmın geçit vermemekteydi Bu sebeple Assur yılsa sadece iki kez kervanların yola çıkmasına izin vermemekteydi ve bu yol 2 ay sürmekteydi. Yola çıkan kervanlar *wabartum*larda konaklamaktaydı ancak durak yapıldığı sırada kaçakçılar ve hırsızların kervanlara saldırdığı ve tüccarları öldürerek mallarına el koyduğu bilinmektedir. Üstelik kervanı koruyacak herhangi bir güvenlik görevlisi yoktur. Ancak tüccarlar yanlarında silah taşımış olmalıdır. (Kool, 2012: 12-13). Dönem hakkında en önemli arkeolojik veriler yazılı belgelerdir. Ortak kullanımda olan materyaller her ne kadar ticaretin varlığını kanıtlamış olsa da özellikle yazılı veriler üç ülke arasında gerçekleşen ticaretin boyutuna dikkat çekmektedir.

Bu döneme ait olan yazılı belgelerin bir kısmı başkent Tel Leilan'dan gelirken bir kısım tablet Kaniş Karumu'nda Assur'dan gönderilen mektupları oluşturmaktadır. Mektuplar daha çok tüccarların malları gönderdiğine dair teyit mektupları, ticaret hukuku, Assur'da ihtiyaç duyulan ticari malların gönderilmesi gibi içerikleri bulunmaktadır.

3.2.1.1.Kervan Yolculuğu

Assur yazılı belgelerinde en çok konu edilen kervan yolculuğu ve kervana yüklenen malların listeleridir. Bu tür belgeler sayesinde hem Assur'da bit-alim'e bağlı bankerlerin isimlerine hem de kervan sisteminin işleyici hakkında bilgiler edinmek mümkündür.

Tablet No: 1

“Assur İmiti oğlu Dada'nın ve kardeşi Su-en Damiq ve oğlu Assur-Malik'in mührü, 30 Mina gümüş, ve % .. mina altını benim temsilcim Dadaya şehirden alımları yapacak ve bana mallarımı Enlil-bani ile yollayacak. Dadaya hiç ilgilenmez. Mallar Kaniş'e kadar gelecek ve oradan Enlil-bani alarak onları kontrol edecek.” (Larsen, 1967: 45).

Kültepe tabletlerinde Anadolu'da bulunan tüccarların Assur ülkesindeki ticaretle uğraşan kimselerin sermayelerini alarak Anadolu'da altın ve gümüş aldıklarını teyit eden tabletler bulunmaktadır. Assur kentinden ele geçen bu tablette Dada, Su-en Damiq ve Assur Malik'in sermayeleri ile Anadolu'dan ürün alan Dadaya gönderilecek olan mektuptur. Assur-Malik Kültepe metinlerinde de adı geçen tüccarlardandır. Olasılıkla ilk başta Assur'dan ticari faaliyetleri yürütmüş ardından Anadolu'da bu işe devam etmiştir.

Tablet No: 2

“1 ½ mina rafine gümüşü Ahu-Waqar'a verdik. Kaniş'e gidecek olan kervana yüklenen kalayın parasını rahatlıkla ödeyecek. Dadaya şahit, bir rahibin oğlu Puzur-ili şahit.” (Larsen, 1967: 47).

Eski Assur tabletlerinde genellikle kalay ticareti ve buna ödenen yol vergilerinden bahsedilmektedir. Burada bahsedilen 1 ½ mina rafine gümüş kalayın gümrük noktalarında alınan vergilerinin ödenmesi içindir. Tüccarlar aldıkları gümrük parasını kalayın satışı ile sağlanan gelirler ile birlikte Assur'daki tüccara geri ödemektedir. (Larsen, 1967: 48).

Tablet No: 3

“2 mina iyi cins pasallu altın, 13 mina gümüş, tamkarum mührü ile ben Kuzum ve Ebu-Salim'e emanet edildi ve adres teslim için onlar getirecek. Gümüş ve altına nihattu vergisi ve saddu-utu vergisi ödendi.” (Larsen, 1967: 4)

Tamkarum kelime anlamı olarak pek çok tartışma bulunmaktadır. Olasılıkla bu kelimenin anlamı “lisanslı (ehliyetli) tüccar” anlamında kullanılmaktadır.

Tablet No: 4

“Buzazu’dan Puzur-Assur için,

Salim Ahum ve oğlu Ennum-Assur için istenen Ahaha’ya ait 26 mina gümüşü burada güvenle aldım. Ve ona dedim ki: “En kısa sürede Purushattum’dan gelen bakır ve 10 mina gümüşü göndermek zorundasın.” Ancak “şimdiye kadar yol kapalıdır ve benim ulaşmam için 10 mina gümüş gerekmektedir” dedi. Ben babam Ennum-Assura demeliyim ki “ben hayatta olduğum sürece ona büyük gazaba maruz bırakın.” Babam Ennum-Assur git ve sor. Eğer Laqepum kalbimi yumuşatmak için tek bir uydurma kelime söylerse tek gece beklemek gerekir. Luzine oğlu Illi-weduka meselesi için ona dediğin şey: “Onun Assue kılıcını kavramasına izin vermeyin” o tekstil ticareti yaptığını iddia eder.” (Spar, 1998: 105).

Metinde bahsettiği Ahaha bayan bir tüccardır. Mektubu yazan Buzazu ise onun kardeşi olup ticarete alım satım işi ile ilgilenmektedir. Ancak Ahaham gümüş ticareti için yarattığı sıkıntıları Buzazu Assur ticaret merkezinde “baba” olarak tanımladığı kişiye şikayet etmektedir.

Tablet No: 5

“Imdi-İlum, Ennam-Belum ve Assur-şuşuli’den Puzur Assur’a;

Biz her biri 20 haftalık müddetle 15 şekel (bir avuç dolusu) için aracılara 50 kutanum kumaşı sevk ettik. Sen korkma onlar bizim ve sizin gibi olacak. Siz Wahsusana ve Su-Belum alımları için 100 kutanum kumaş ve 4 eşek göndermek zorundasınız. İdi-Adad ve Su-Belum ile birlikte gönderin. Su-Belum ve Wahsusana sana 100 adet kumaş fiyatında gümüş getirecek. Dahası kumaşların geri kalanı paraya çevrilecektir. Bunlar güvenilir aracılar (ajanlar) tarafından değerine gümüş alınacak. 20 hafta sonra size net bir rapor yollayacağım. Liman yetkilileri sizin bir kaçakçılık firması olduğunuzu yazdılar ancak biz onlara inanmıyoruz. Kendi kararınızı verin ve iş arkadaşlarınızdan sakının.” (Spar, 1998: 96).

Kültepe metinleri ile kıyaslandığında Assur’a giden mektuplar genellikle uyarılar, gizli ticari ilişkiler ve bazı yasal olmayan durumlar hakkında bilgi vermektedir.

Tablet No:6

“Benim temsilcilerimin adresine mühürlenmiş 26 mina rafine gümüş, Ennam-Assur’a ait olan Pusu-ken ve Puzur-Assur adresine ve bana Ennam-Belum tarafından mühürlü 10 mina rafine gümüş, Puzur-Assur tarafından mühürlenmiş 1 ½ mina gümüş Enum-Assur tarafından mühürlenmiş 2 mina pasallu (iyi) altını Pusu-ken adresine gönder. Kutallanum sermayesi ½ mina demetleri (ingotları) bana emanet etti. Su-belium şahit, Hurasanum şahit.” (Larsen, 1967: 62).

Tablet No: 7

“Walhisna’dan Assur Muttabil ve Kunaniya’ya:

Seninle babanın evinden kalan ½ 5 Şekel (bir avuç dolusu) gümüşü, 1 1/3 mina 5 şekel (bir avuç dolusu) gümüşü köle kız bana bıraktı. Galgaliya, eğer gümüş 7 şekel (bir avuç dolusu) değerinde ise ona bu karşılık için arpa vereyim.” (Spar, 1998: 107).

Tablet No: 8

“Kurub-İştar, 1/3 mina 2 ½ şekel (bir avuç dolusu) gümüşü İlum-malik ile Enlil-bani’nin sermayesi olarak ödedi. 2/3 mina 5 şekel (bir avuç dolusu) gümüş Kurub-İştar temsilcilerine pazarı terketmeden ödemek zorundadır. Assur-Şamsi-Nada Enlil-Bani’nin temsilcilerine belgeleri göstermek zorundadır. O işlettiği 1/3 mina 2 ½ şekel (bir avuç dolusu) gümüşün %50’sini ödemek zorundadır.”

Tablet No: 9

“Assur-idi’dan Assur-na’da ve Assur-Taklaku’ya Mühürlü 2 talent 10 mina kalay, 2 siyah eşek, 30 keten örtü, 4 siyah tekstlik ambalajı, 7 mina ağır kalay, ince kumaş, Tatur-ilissa verdim. Sen Sarra-Adad’a ait tekstil ürünlerini ona verdim o size getirecek. Assur-taklaku’ya söyle: Bu malları temizleyin ve kardeşim taşımak için gümüş gönderin. Dikkat edin bunlar için ilgili tutarı kendiniz gönderin. 26 keten örtüyü, 1 siyah eşeği, 5 mina kalayın hepsini Su-Nunu size getirecek. 2 talent 2 mina mühürlü kalay, 2 siyah eşek, 6 mina kalay ve 5/6 mina gümüş bana ait. Kurub-İştar getiriyor. Kalay sarayde benim için temizlenecektir ve sonra Assur-taklaku’ya

verilecektir. Assur-Taklaku orada değilse nerede olduğunu öğrenin ve kalayı ona gönderin.” (Larsen, 1967: 91).

Tablet No: 10

“İdi-Ada, Amur-ili, ve Zkua’ya söyle; Puzur-İştar, 1 talent 5 mina mühürlü kalay, 50 gabli’utu keten örtüsü, 15 mina el kalayı size emanet edeceğimiz 2 siyah eşek, Su-Belum’un oğlu Zurzur beyefendiye ait olup Purushaddum’a satmak için gümüşler peşin verilecek. Bu yüzden teslim edinceye kadar kalay ve kumaş dışarıya satılmayacak. Gümüşler teslim olsun sonra teneke ile kumaş ticaretine çıkalım. Kardeşlerim ve benim lordum böylece benim için ilk kervanda gümüş gönderecek ve bana iyilik yapacak.” (Larsen, 1967: 162).

Assur’da bulunan Kültepe II. Tabakası ile aynı döneme tarihlendirilen belgeler Anadolu’da bulunan tabletlerden bazı yönleri ile ayrılmaktadır. Genellikle Anadolu’ya gelen tüccarların Assurlu sermayecilerden aldıklarını belgeledikleri tabletler ticaret ağının son derece büyük ve çok yönlü olduğunu göstermektedir. Assur ticaret merkezinde pay sahibi olan tüccarlar sadece sermayelerini değil aynı zamanda mallarını da Anadolu’ya göndererek kar elde etmektedirler. Kervan yolculuğu sırasında en sık karşılaşılan vergilendirmenin de kervan içerisinde mal bulunan sermayecilerden toplandığı ele geçen tabletlerden anlaşılmaktadır(**Lev. IV/Şek. I**).

3.2.1.2.Vergiler

Kültepe belgelerinde olduğu gibi Assur belgeleri arasında da vergilendirme tabletlerine sıkça rastlanmaktadır. Anadolu’da bulunan tabletler Assur’a gönderilen tabletlerin kopyasıdır. Her iki kentte bulunan yazılı belgelerden yola çıkarak nishattu ve saddu-utu vergisinin en sık alınan vergiler olduğu ve bu vergilerin gümüş ile ödendiği bu yazılı verilerden anlaşılmaktadır.

Tablet No: 1

“Tamkarum mührü ile 10 mina gümüş nishatu ve saddu-utu vergisi için ödenmiştirKutaja oğlu Kukkulanum emanet edil ve temsilcilerinin adresine

gönderildi. İbni-Adad ve Amarum oğlu tarafından Libbaja oğlu Uzua şahit. Enlil-bani evinde satış işlemi sürdürülecektir.” (Larsen, 1967: 61).

Tablet No: 2

“Onun 12 mina Nishattu-vergisi eklendi, onun saddu-utu vergisi ödendi. Piisu-ken için 12 mina gümüşüne nishattu-vergisi istendi ve ödendi. 24 mina gümüş nishattu vergisi için eklendi. Saddu-utu vergisi için ödenecek miktar İmdi-ilum’a emanet edildi. Gümüşler kâr ile satılacak ve şehirden buraya getirilecek.” (Larsen, 1967: 56).

Tablet No:3

“Piisu-ken’e söyleyin;

Kulumaja 5 mina gümüş, ve sizin tarafınızdan kapatılmış $\frac{2}{3}$ mina altın, $7 \frac{1}{3}$ şekel (bir avuç dolusu) altın İkiin-pija buraya getirdi ve senin altınların satıldı. Onun fiyatları $4 \frac{5}{6}$ mina $3 \frac{1}{3}$ şekel (bir avuç dolusu) gümüş üzerindedir. Böylece $15 \frac{1}{2}$ mina $7 \frac{1}{3}$ şekel (bir avuç dolusu) mühürlü gümüşler nishattu-vergisi için ödendi. Kuzizija taşıyor. Ussu-rik’in oğlunun evinde benim tabletleri yerleştirin ve mallarımı tartın. “Sizin temsilcileriniz çalışanlara sizin paketlediğiniz paketleri açtı ve içinden nishattu vergisini aldı. Paketin geri kalanını kontrol etti. Sadece 14 mina 7 şekel (bir avuç dolusu) gümüş kaldı. Ama görülen gümüşler azdı. Beni Ilabrat-bani uyardı. Dışarıda tartıldığında senin gümüşlerin toplam 17 mina çıkarken burada 16 mina görünüyordu. Dışarıda tartıldığında 17 mina olduğunu tanıklar doğruladı. Böylece söyledim 8 mina daha sonra göndermek zorundadır. Tüccar ofisi $7 \frac{1}{2}$ mina x şekel (bir avuç dolusu): Yol biz 8 mina eşdeğer almış xxxx gibi. Gümüşün toplamı $33 \frac{1}{3}$ minadır. Bunların: 350 keten kumaş, 14 siyah eşek, $20 \frac{1}{3}$ mina 5 şekel (bir avuç dolusu) gümüş maliyeti bulunmaktadır. 4 mina 14 şekel (bir avuç dolusu) yem, $\frac{2}{3}$ mina x şekel (bir avuç dolusu) koşum takımı, 1 talent 14 şekel (bir avuç dolusu) el kalayı, 5 mina oldu. $\frac{1}{2}$ mina işletim sermayesi, $16 \frac{1}{2}$ şekel (bir avuç dolusu) elbise, dahası Kulumaja için $\frac{2}{3}$ mina rafine kalay eksik bulundu. $10 \frac{1}{2}$ mina gümüş fiyatıdır.” (Larsen, 1967: 101-102).

Çivi yazılı belgeden yola çıkarak Assurlu tüccarların Karum tarafından koyulan kanunlara her zaman uymadığı anlaşılmaktadır. Çoğu zaman yol vergisi

ödememek adına “mühürsüz” kaçak yollarla şehre getirdikleri ve Kaniş sarayına beyan etmedikleri gümüşler ile daha fazla kar elde ettikleri anlaşılmaktadır.

Tablet No: 4

“Assur-na’da söyleyin,

Bana iki kumaş Turb-umit gönderilen adrese 3 mina bir eşek fiyatı söylemiştir. Bana yazdın şehirde alım satım yapılan 3 mina gümüşü Amur-iştar bana getirecek . 10 siyah kumaş, 5 veya 6 adet x Salim-Beli ile onların ofisine gönderin onlar Kaniş Karumu hesabınızdan almaz saklar. Her bir 8 şekel (bir avuç dolusu) için 11/3 mina gizler. 11/3 mina 4 şekel (bir avuç dolusu) gümüş mühürlü. Ve ben onunla Saddu-atum vergisini ödedim. Ennam-belum onların gönderdiği adres ile şehre gitmiş. “Babam Ennam-Belum kendi gümüşünü alsın” dedi ama benim kervanım zaten şehre ulaşmıştır.” (Larsen, 1967: 109).

Kervan taşımacılığında Assur’u en çok ekonomik sıkıntıya sokan vergilerdir. Metinde geçen nishatu kelime anlamı olarak çekip koparmak anlamında kullanılmaktadır. Vergi ismi olan nishatu’nun temel amacı kaçakçılığı önlemek için alınmaktaydı ve gümüşten %5/120 vergi kesildiği bilinmektedir (Şahin, 2007: 46).

Tablet No: 5

“3 paket 55 mina mühürlü Pisu-ken ile ödenen saddu-utu vergisi, 1 paket 15 mina mühürlü gümüş, Assur için adanan adaklara 5/6 mina suppanum gümüş, 10 mina yün, 2 çanta Agua emaneti. Puzur-İştar, Salim-Assur şahitliği ile 20 şekel (bir avuç dolusu) gümüş “kafa vergisi olarak memura ödendi” (Larsen, 1967: 52).

Tablet No: 6

“6 şekel (bir avuç dolusu) gümüşü nishatu vergisi için La-qep’in eşi ve oğlu Wardum’a vermiş, Huatala bunları satın alabilirsiniz. Assur-imitti, Idi-su’en ve Mannum-balum şahit.”

Assur’da bulunan vergi ile ilgili tabletler Anadolu’dan farklıdır. Vergi ile ilgili tabletler genellikle kervanın yola çıktığı sürede alınan vergileri sermaye sahiplerine bilgilendirme amacı ile yazılmıştır. Çoğu zaman ise kervana yüklenen

ürünlerden alınan vergilerin bedeli sermaye sahiplerinden talep etmek için ulaklar aracılığı ile Kültepe'den gelen mektupları içermektedir.

3.2.1.3.Malların Satışı

Kervanın yola çıkmasının ardından Anadolu'ya gelen Assur kervanları bulunan sermayeleri ve getirilen kalay ile kumaşı kâr ile satmıştır. Bu malların satışı sırasında gerçekleşen ödemeler ve malların satılması sonrası Assur'a gitmek üzere yola çıkan kervanlar Anadolu'da kalan tüccarlar tarafından gönderilen bilgilendirme mektupları götürmüştür.

Tablet No:1

“Assur-imitti, Su-İştar, Ennaum ve Buburanum huzurunda, İmdi-ilim'e;

Amur-İştar sizin mührünüz altında olan 1 talent gümüş getirdi, Assur-malik sizin mührünüz altında 12 mina gümüş getirdi. 8 talent 40 mina mühürlü kalayı, 50 mina el kalayı ve onun masraflarını ödemek için 35 2/3 mina gümüş, Amur-İştar'a verilmek üzere 2/3 mina gümüş eklendi. Paket için olanlar dâhil 100 kutanum kumaşı ve maliyeti için 9 1/3 mina gümüş. Bizim siparişlerimiz için her gümüşün 1 mina 38 şekel (bir avuç dolusu) olduğunu iddia etti. Ama 1 mina 37 şekel (bir avuç dolusu) ödendi. Bizim gümüşlerimiz için 4 1/3 şekel (bir avuç dolusu) su-udum kumaşı geliyor bu sizin kanunlarda yok. 7 siyah eşeğin maliyeti 1 5/6 mina 3 şekel (bir avuç dolusu) gümüştür. Koşum takımları ise 1/3 mina gümüş eder. Saklanum ürünlerden yaptığı 1/2 sermaye ile 2 şekel (bir avuç dolusu) değerinde kıyafet aldı. Amur-İştar kulun 2 şekel (bir avuç dolusu) giysiden 1/2 mina sermaye (kâr) aldı. Simat-Assur Samas-tab için 7 1/3 gümüş kira aldı. Samas-tab 5 şekel (bir avuç dolusu) gümüş aldı. İhracat vergisi olarak: Amur iştar 1/3 mina 5 şekel (bir avuç dolusu) bizim mühürlerimiz altında bize getiriyor. Bizim mühürlerimiz altında 10 mina kalay, 8 mina gümüşün 7 1/2 vergi maliyetidir. Masraflar için kalay 10 mina kalay ve 2/3 mina gümüş ile ödenecek. Onların fiyatı paketler dâhil (ürünler paketleri ile birlikte tartılarak vergilendirilmektedir.) 10 kutanum kumaşı ve 5/6 mina gümüş etti. 1 Eşek fiyatı 15 şekel (bir avuç dolusu) gümüş oldu, Koşum takımı 2 1/2 şekel (bir avuç

dolusu), bizim rehberimiz Assur-malik ücreti 8 şekel (bir avuç dolusu) gümüş, ihracat vergisi 5 şekel (bir avuç dolusu). Assur-Malik oğlu İraya tüm bu malları size getiriyor. Biz lapis lazuli için 2 mina gümül nishatum vergisi ödedik. Senin gümüşünden geriye kalan 11 5/6 mina 1 şekel (bir avuç dolusu)dir. Sizin için gümüşlerinizin 10 minası Nuzi-İştar oğlu Belanum'un evine satılmış. 3 mina 5 şekel (bir avuç dolusu) gümüş Su-Belum'un evinde. Biz Simat-Assur'dan ücreti aldık ve gönderi için 5 mina gümüş verdi. Param geri kalanı 1 5/6 minadır.” (Spar, 1998: 100).

Oldukça detaylı şekilde yazılmış olan bu mektup Kaniş Karumu'nda gönderilmiştir. Anadolu'da bulunan tüccar Amur-İştar ve Assur-Malik'in kervanlar ile getirdiği gümüş sermayeler burada kumaş alınarak değerlendirilmiştir. Assur-Malik'ten rehber olarak bahsedilme sebebi olasılıkla tüccarın Anadolu insanı ile anlaşması ile tüccarlara tercümanlık yapması ile alakalı olmalıdır. Yazılan mektupta Assur'da bekleyen tüccarların sermayelerinden ne kadar kâr elde edildiği, vergilere ne kadar kesildiği gibi önemli detaylar bulunmaktadır. Metinde geçen kira bedeli ise bit-karim'de tüccarların kiraladıkları sermayeler sonucunda ödedikleri gelirlerdir. Bu metinde tıpkı Kaniş metinlerinde olduğu gibi Assurlu bazı tüccarların paralarını kiraladıkları ve bundan faiz aldıkları yani bir nevi tefecilik yaptıklarını kanıtlar niteliktedir.

Tablet No: 2

“İmdi-İlum'dan Assur-Tab'a;

Sevk edilen 40 mina kalay, 20 kutanum kumaşı 12 mina eksiktir ve bunlardan düşülecektir. Kalay için limana 1 lira vergi ödendi. Bunun için buda düşülecektir. Enne-Belum tarafından taşınan 60 kutanum kumaşın 30 kutanum kumaşı yani yarısı benim malımı oluşturmaktadır. Tektstil ürünleri için 1 ½ kutanum kumaş nishatum vergisidir. 3 kutanum kumaş liman bürosuna bırakıldı. Tekstil ürününün bakiyesi artık 25 1/s kadardır. Ödemeler:

21 kutanum kumaşı Dan Assur oğlu Kuzuzarum'a verildi.

4 ½ kutatum tektstil sizin borcunuza ödendi.

5 ½ kutanum kumaş 1 mina 6 şekel (bir avuç dolusu) fiyatından verildi, kalay 4 mina.

Sonuç olarak Enna-Belum gümüş 5 mina'dan 6 şekel (bir avuç dolusu) az gümüş verdi.” (Spar, 1998: 97).

Assur'a gönderilen mektuptan anlaşıldığı üzere Anadolu'ya giden tüccarlar Assur ticaret merkezindeki tüccarlardan mallarını satma karşılığında belirli oranda mal veya alınan paradan kesinti yapmışlardır.

Tablet No:3

“Suen-Nada kardeşi Enlil-bani bana borçludur. Suen-Nada kendisi için mühürlü 10 talent bakır ve Enlil-Bani tarafından mühürlenmiş bir tablet ile 10 mina yıkanmış bakır ve Suen-nada tableti geçersiz olacaktır.” (Spar, 1998: 140).

Tablet No:4

“Dada'nın mührü, Assur İmitti oğlu Su'en-damiq mührü ve kardeşi Assur-malik mührü;

Benim temsilcileri, 30 mina gümüş ile birlikte altın Dada'ya satın alacak. Şehirde alımları yapacak, bana ve mallar için ülke adına Kaniş'e Enlil-Bani geçecek. Dada bunların hepsi ile ilgilenemez. Mallar Kaniş'e kadar gidecek. Daha sonra Enlil-Bani bunları kontrol edecek.” (Larsen, 1967: 47).

Tablet No: 5

“Isma-Assur oğlu Enlil Bani mührü, Assur-Samsi oğlu Su-Laban mührü, Naram-Sin oğlu Ennum-Assur mührü, Suen-Nada kardeşi Enlil-bani borçlu olduğu onaylanmış bir tablet ve 10 mina yıkanmış ince bakır, Enlil-bani'ye ait tablet ve Suen-nada borcuna ilişkin serfitekalı tabletler geçersiz olacaktır.” (Spar, 1998: 141).

Tablet No: 6

“2 mina rafine kalay Assur-waqqar tarafından Kaniş'e götürülecek ve satılacak. Puzur-ili şahitliği ile...” (Spar, 1998: 48).

Tablet No: 7

“1 Őkel (bir avuĥ dolusu) altın sevkiyatı iĥin laputta görevlisi, krala ait 6 Őkel (bir avuĥ dolusu) gümüş, Urdala iĥin keten parĥası, Assur-Lamassi iĥin 5 Őkel (bir avuĥ dolusu) kapalı gümüş, 3 Őkel (bir avuĥ dolusu) paket gümüş, 5 Őkel (bir avuĥ dolusu) gümüş İnaĥ-ili iĥin, Ben 3 Őkel (bir avuĥ dolusu) gümüş, 20 paket kumaş fiyatı iĥin her pakete 3 Őkel (bir avuĥ dolusu) istedim. Giysiler iĥin 5 Őkel (bir avuĥ dolusu) gümüş, temsilcilerim iĥin alınan kemerlere 3 mina yn verdim. Ben 5/6 mina 5 Őkel (bir avuĥ dolusu) gmŐŐ İmkua'ta emanet ettim.” (Larsen, 1967: 58).

Tablet No: 8

“Benim temsilcilerim adresine mühürlü 26 mina rafine gümüş, Pusu-ken ve Puzur-Assur'un, Enam-Assur temsilcilerinin adresine 10 mina mühürlü gümüş, İlis-tikal adresine Puzur-Assur tarafından mühürlenmiş 5/6 mina gümüş, Enum-Assur tarafından mühürlenmiş 2 mina pasallu-altın Kutallanum sermayesi olarak bana Puzur-Assur tarafından mühürlenmiş olarak gönderildi. 1 ½ mina Enum-Assur tarafından mühürlenmiş pasally-aŐtın 2 mina ĥalıŐma sermayesi olarak gönderilecek.” (Larsen, 1967: 58).

Malların satıŐlarının bildirildiği tabletler tüccarların Anadolu'ya getirdikleri Assurlular tarafından hazırlanan malların satılması ve elde edilen kâr ile ilgilidir. Bakırın Assur'a ticari ürün olarak satılması yasaktır ancak takas usulünde Assurluların ürününe karşılık verilen bakır Assur'a götürüldüğü yazılı belgelerden anlaşılmaktadır.

4. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞI'NDA ANADOLU MERKEZLERİNDEKİ METAL ESERLER

Anadolu'da MÖ II. bin yılın başlarında bulunan metal eserlerin çoğu Kayseri-Kültepe Kaniş Karumu'nda Ia-b (MÖ 1850-1750) ve II tabakada (MÖ 1950-1850) ele geçmiştir. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nın en önemli ticaret merkezi olan Kaniş, diğer merkezler Acemhöyük, Hattuşa metal buluntu açısından zengindir. Ancak bölge kaçak kazı ve define aramaları sebebi ile belirli dönemlerde soyguna uğradığından bulunan Kaniş II. Tabakasına (MÖ 1950-1850) ait gerçek metal eser sayısını göstermemektedir. Şüphesiz Assurlu tüccarlar ve sermaye sahibi kişilerin isteklerine göre hazırlanan ve metal külçelerim yanında hediye veya ticari amaçla gönderilen eserler Anadolu-Mezopotamya arasında dönemin takı modasının ortak olmasını sağlamıştır. Bu ticari faaliyetlerin beraberinde ekonomik gücü getirmesi ile bölgesel savaşlar son derece artmıştır. Bulunan eserlerin çoğu bu sebeple silahlardan oluşmaktadır. Aynı zamanda saray erkânının kullandığı metal kaplar bu dönemde seramik örnekler kadar dikkat çekicidir. Kültepe maden eserlerin çoğu bakır, bronz gümüş ve altındandır. Nadiren elektron eserlere rastlanmaktadır. Takılar genelde yüzükler, kemer tokaları, iğneler; silahlar, baltalar, ok uçları; Kap Kacakler grupları açısında vazolar, kâseler bulunmuştur(Özgüç, 2003: 242.)

Batı Anadolu Orta Tunç Çağ (MÖ 2000-1450) temsilcisi olan Troia'da bulunan metal eserler daha çok seri üretim malzemeler ve özel üretimler olarak sınıflandırılabilir. Yapılan kazılar sonucunda metal endüstrisi Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) başında gelişim gösteren eserler ile karşılaşmıştır. Bulunan en fazla metal grubu silahlardır. Hançerleri keskiiler, bıçaklar yerli üretim örnekleridir. Takılar genellikle son derece süslü ve ihtişamlı örnekleri oluşturmaktadır. Kap-Kacaklar arasında ise vazolar Troia Erken Tunç Çağ geleneğinin devamı niteliğinde biçimlendirilmiş örneklerden oluşmaktadır (Brangian, 1974: 7-8).

4.1. TAKILAR

Çeşitli materyallerden yağılmış olan takılar, Eski Çağ toplumlarının daha çok mezarlarında ele geçmiştir. İhtişam, süslenme, zenginliğin yanı sıra dini semboller, dua ve amulet görevi üstlenen takılar teknolojik gelişimlere bağlı olarak kemik, yarı değerli ve değerli taşlar ile metallere yapılmıştır. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Anadolu takıların yavaş yavaş bir gelişim göstermeye başladığı Çorum-Alaca Höyük mezarlarında bulunan eserlerden bilinmektedir (Sevin, 2003: 113). Dönemin modası olarak karşımıza çıkan ve çağdaş yerleşim olan Güney Mezopotamya Ur Kraliyet Mezarları'nda örneklerine rastlanan (Pittman, 2008: 87-107) bu takı örnekleri daha çok altın kaplamadır. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nın ardından Koloni Çağı takıları da bir o kadar ihtişamlı ve zengin örnekleri temsil etmektedir. Anadolu maden yatakları açısından zengin olması ve devamlı ticari merkez konumunda bulunması sebebi ile Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)'nin başında beylikler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Ekonomik bir güç getiren ticari sistem dolayısıyla zengin bir zümrenin oluşumuna sebebiyet vermiştir. Kültepe (Ekmen, 2012: 39), Troia (Ekmen, 2012: 39) gibi merkezlerde bulunan mezarlar, Acmhöyük kazılarında ele geçen takı örnekleri, MÖ II. Bin Yılın zengin formları hakkında bilgiler vermektedir.

Sadece arkeolojik veriler değil yazılı kaynaklarda Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da mücevheratları hakkında bilgiler vermektedir. Yazılı kaynaklarda “*kulaklar için altın*” ifadesi genç kızların tercih ettiği takı metalleri hakkında bilgi vermektedir (Dercksen, 2013: 115). Yazılı kaynaklarda altının yanı sıra gümüş, bakır ve bronz ve demir madeninin takı yapımında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Yazılı verilerde *annuqum* (yüzük), *hid/tum* (boncuk), *kisadum* (kolye-gerdanlık), *inşabtu* (küpe), *t/dudittum* (göğüs süsü, iğne, broş) zengin takı repertuarı olduğunu göstermektedir. Yazılı belgelerde takıların özel sipariş üzerine getirildiği, küçük kız çocukları için özel sipariş verilerek takılar yaptırıldığı bilinmektedir (Yıldırım, 2013: 255-67). Takıların bir kısmı Anadolu kuyumcu ustaları tarafından yerel beğeniye göre hazırlanırken bir kısmı Assur'dan getirilmiştir. Yazılı kaynaklarda “*hem yüzükleri, hem broşları 1 mina gümüş*”

karşılığında Assur'daki kız kardeşinden aldım..." ibaresi geçen tabletler bu fikri doğrulamaktadır (Yıldırım, 2013: 262).

Anadolu'da bulunan ticaret merkezleri ve yol güzergâhlarında bulunan kentlerde bulunan arkeolojik verilerden yola çıkarak takılar; diadem, yüzük, küpe, iğne şeklinde tipolojik açıdan ayrılarak anlatılacaktır.

4.1.1. BAŞ TAKILAR

Anadolu merkezlerinde bulunan baş takıları genellikle mezarlarda iskeletler üzerinde ele geçen örnekler ile tanımlanmaktadır. Çoğu altından yapılan ve son derece ince levhaların başa geçirilmesi ile kullanılan örneklerin yanında kabartma bezemeli süslü örneklerde bulunmaktadır. Diadem örnekleri Orta Anadolu ve Batı Anadolu örnekleri açısından farklılık göstermektedir. Orta Anadolu merkezlerinde son derece sade olan diadimler Batı Anadolu'da daha süslü örnekler ile temsil olunmaktadır.

4.1.1.1. Diadimler

Kadınlar tarafından yarım taç şeklinde başın sadece ön kısmını kaplayacak şekilde kullanılan, erkekler tarafından ise genelde başın tamamını kaplayan, taç şeklinde giyilen baş takısı diadimler* Anadolu merkezlerinde en çok Kaniş Karumu Ib tabakası (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 302, Katalog No: 326) ile Troia V (Braingan, 1974: 35-36) tabakasından ele geçen örnekler ile temsil olunmaktadır. Diadimler düz levha halinde diadimler, kabartma bezemeli diadimler ve baş kısmında burna kadar inen üçgen şeklinde diadimler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Diadimler daha çok altından yapılmış son derece ince örnekleri oluşturmaktadır.

4.1.1.1.1. Levha Şeklinde Diademler

Levha şeklinde diademler üzerlerinde herhangi bir bezemenin olmadığı, 2 mm. Kalınlığında metal levhaların kesilmesi ile baş kısmında kullanılan diadem tipleridir. Bu tür diadelere Kültepe II ve Ib tabakalarında rastlanmıştır (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 302, Katalog No: 326). Kayseri Müzesi'nde sergilenen ve Kültepe II. Tabakaya ait olan altın diademin uç kısımları inceleyerek sonlanmış ve uç kısımlarına delikler yerleştirilmiştir. 21. 3 cm yüksekliğinde, 2.6 cm genişliğinde olan bu örnek yine bir mezar hediyesi olarak ele geçmiştir (**Lev. IX/Res. II**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 302, Katalog No: 326.). Kültepe Ib tabakasına ait örneklerden biri gümüşten olup 21.5 cm uzunluğunda, 3 cm. genişliğe sahiptir (**Lev. IX/Res. II**). Taş sandık mezarlarda bir iskeletin üzerinde ele geçen diadem İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nın yaygın diadem modasının bir yansımasıdır (Özgüç, 2003: 252-254). Üzerinde herhangi bir bezeme olmayan diadem örneklerine Ur Kraliyet Mezarlığı'nda da rastlanmıştır (Pittman, 2008: 106, Kat. No. 53) (**Lev. IX/Res. III**).

4.1.1.1.2. Kabartma ve Kazıma Bezemeli Diademler

Üzerinde bezemeli olan diadem örneklerinde genellikle ince bir levha haline getirilen metalin arka kısmında reppoussé tekniği ile kabartma ve kazıma bezemelerin uygulandığı örneklerdir. Troia'da genellikle hayvan bezemeleri bulunurken Kaniş örneğinde zigzag bezemeler yaygındır (Özgüç, 2003: 252-254). Kaniş'teki örnek 6.4 cm genişliğinde, 37.7 cm uzunluğa sahiptir. Kenarlarında zikzak hatlar ile bezemeler yapılan diademin benzer örneğine Assur kentinde P/20 mezarın'da rastlanmıştır. Bir diğer örnek uçları sivri şekilde sonlanan üzerinde kare motifleri bulunan ve delik motifleri ile süslenen örneklerdir. Dörtgen şekilde oluşturulan bu diadem 32 cm. uzunluğa sahiptir (Özgüç, 2003: 252-254).

Troia Erken Tunç Çağı'na ait son tabakalarda ele geçen altın diadem, tıpkı Kaniş Karumu örneğinde olduğu gibi kazıma bezemeler ile süslenmiştir. Uç kısımlarında birer delik bulunan dikdörtgen formlu örnek 53.0 cm uzunluğa sahiptir (**Lev. IX/Çiz. I**) (Braingan, 1974: 35-36.).

4.1.1.2. Serpuş/Başlıklar

Başlık anlamına gelen serpuş örneklerine Kültepe II. Yapı katında taş sandık mezar içerisinde 2 örneğe rastlanmıştır (Kulakoğlu, Kangal, 2013: 301 Kat. No 322). Bunlardan biri altın diğeri ise gümüşten yapılmıştır. Altın olan örnek Kültepe O/19 mezarında bir ölünün kafasında ele geçmiş durumdadır. Genişliği 20 cm, yüksekliği 11 cm olan serpuşun üst kısmı sivri bir şekilde sonlanmıştır. Ölünün kafasında bulunan ilk örnek olması sebebi ile son derece önem taşımaktadır (**Lev. X/Res. I**). Gümüş örnek ise O/20'deki mezarda bulunmuştur. Üst kısmı toprak altında oksidasyona uğradığından toprak altından çıkarılınca erimiştir. Ancak kalan alt kısmından yola çıkarak bu örnekte ilki gibi 20 cm genişliğinde, 12 cm. yüksekliğinde olmalıdır (Özgüç, 1955: 62).

4.1.2. ALIN BANTLARI

Kültepe II. Tabakasına ait olan ve taş sandık mezarda iskeletin üzerinde ele geçen örneğin uçları kare şeklinde sonlandırılmıştır. Uçlarında herhangi bir delik bulunmayan diadem ölünün alına yapışık şekilde diğer takı teçhizatları ile bırakılmıştır (**bkz.Lev. IX/Res. I**) (Kulakoğlu, 2013: 301, Katalog No: 322).

4.1.3. KÜPELER

Arkeolojik kazılarda ele geçen küpe örnekleri son derece azdır. MÖ 1950-1700 tabakalarına ait küpeler Kültepe'de bulunan birkaç örneğin dışında Dede Mezarlığı'nda ele geçen basit örnekler ile temsil olunmaktadır. Kültepe'de bulunan küpeler Ay biçimli olup, iki metal levhanın birbiri üzerine lehimlenmesiyle oluşturulmuştur. Bir diğer örnek olan iki çift masif küpe gümüşten dir. Uçları küt, ay biçimli üç veya dört parçanın birbirleri ile lehimlenmesi sonucu oluşmuştur. Bu örnekler Anadolu ve Suriye geleneğini yansıtır (Özgüç, 2003: 227).. Kültepe II.

Tabakaya ait bir diğerküpe örneği altından yapılmıştır. Metal levhanın halka şeklini almasıyla oluşturulan küpenin üzerine küçük bir akik boncuk yerleştirilmiştir (Kulakoğlu ve Kangal,2013: 315, Katalog No: 369).

Dede Mezarlığı'nda ortaya çıkarılan küpe örnekleri tunçtan yapılmıştır. Basit halkaların uç kısımlarının incelmesi ile kullanılmıştır (**Lev. X/Res. IIa-b**) (Üyümez, Koçak, İlaslı, 2010: 122-123).

4.1.4. KOLYELER

Kolyeler yoğun olarak Kültepe kentinde ortaya çıkarılan örneklerden bilinmektedir. Kültepe kazılarında ortaya çıkan ve Güneş Tanrısı'nın sembolü olduğuna inanılan gümüş bir kolye bulunmaktadır. Kilden bir kabın içinde bulunan kolye değerli taşlardan yapılmıştır. Orta alanında ise disk biçiminde gümüşten eklenti yer almaktadır (Özgüç, 2003: 258) (**Lev. X/Res. III**). Ayrıca Kültepe kazılarında gömü hediyesi olarak altın, gümüş, değerli ve yarı değerli taşlar, frit, fayans boncuklar bulunmuştur. Altın boncuklar nadiren görölmektedir. Derin yivlerle bezenmiş ve delik kısmı yuvarlak olan çok sayıda boncuk bulunmaktadır. Değerli taşlar arasında yer alan kehribar boncuklar silindir, çift koni ve damla şeklinindedir. Bu boncukların bir ipe geçirilerek boyunda kolye olarak kullanıldığı düşünölmektedir (Kulakoğlu, 2013: Kat. No. 371) (**Lev. XI/Res. I**).

4.1.5. İĞNELER

İğneler genellikle broş şeklinde göğüslerde, omuzlara atılan şalların iki yakasını birleştirmek amacı ile kıyafetlerde veya saçlarda kullanılmaktadır. Anadolu merkezlerinde yapılan arkeolojik kazılar göstermiştir ki, MÖ II. binin ilk çeyreğinde Anadolu'da takı formu olarak en çok iğneler kullanılmıştır. İğneler genellikle bronzdan, altın veya gümüşten yapılmıştır. İğneler formlarına göre çeşitli tiplere ayrılmıştır. Genellikle iğnelerin baş kısımlarının şekillerine göre ayrılan bu tipolojide bitki, hayvan veya geometrik şekiller esas alınmıştır.

4.1.5.1. Hayvan Başlı İğneler

Bu türde olan iğnelerin genellikle baş kısımlarına boğa şekli verilmiştir. Kültepe II. Kattan ele geçen bir örnek (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 306, Katalog No: 34-336) masif altından yapılmış olup, silindirik başları üzerinde altı küçük boğa başı eklentisi ile süslüdür. Kültepe Ib tabakasına ait olan altından yapılmış bir örnekte iğnenin gövde kısmı ortadan aşağı doğru daralmaktadır. Baş kısmında üç kabarık silmenin ikisi zıt yöne bakan boğa başları yerleştirilmiştir. Boğalar iki boyutlu şekilde işlenmiş, yüz ayrıntıları fazla detaylı verilmemiştir. Bir diğer örnek ilki gibi som altından yapılmıştır. Daha küçük olan iğne örneğinde baş kısımlarında iki boğa zıt yöne doğru bakar pozisyonda işlenmiştir. Benzer bir örnek yine Kültepe IB tabakasında fildişinden bir iğne üzerinde görülür (Özgüç,1955: 225, fig. 273-74, 229). II. Tabakadakine benzer şekilde 6 küçük boğa başı eklenen bu iğneler olasılıkla zaman içerisinde kullanımı devam eden iğne örnekleridir (**Lev. XI/Res. II**) (Özgüç,1955: 225, fig. 273-74, 229).

4.1.5.2. Yıldız Başlı İğneler

İğnelerin baş kısımlarının kesilmesi ile oluşturulan yıldız başlı iğneler ve gövde alanına delikler açılması ile oluşturulan iğneler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'ın temel formu olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak Kültepe II. Tabakada görülen (Özgüç, 1955: Çiz. 87-89) iğnelerin Kültepe'de döküm kalıpları ele geçmemiş ancak merkez olarak bu alan olduğu görülmektedir. Tunç, gümüş, altın veya gümüş üzeri altın kaplama örneklerin bulunduğu iğnelerin, olasılıkla mühür veya amuletlerin deliklerden geçirilen ipler yardımı ile kıyafetlerde taşınmasını sağlamıştır. İğneler olasılıkla Kuzey Suriye'den Anadolu'ya getirilmiştir (Özgüç, 2005: 230). Kültepe II. tabakada ele geçen 5 yıldız başlı iğne yapım tekniği açısından diğer örneklerden farklıdır (Özgüç, 1955: Çiz. 87-89). Bu tür iğneler döküm tekniğinde yapılmış gövde kısımlarına ayrı bir alanda biçimlendirilmiş ve dip kısmı halka şeklinde açık bırakılmış olan baş kısımlarının geçirilmesi ile kullanılmıştır. Yuvarlak kesitli olan iğneler Kültepe Ib (MÖ 1850-1750) tabakasında mezarlarda ele

geçen bronz örneklerden bilinmektedir. Uzunluğu 17.8 cm. olan ilk örnek 8 derin dilimi bulunmaktadır. İkinci tipe giren yıldız başlı iğne ise 15.5 cm uzunluğunda olup gümüşten yapılmıştır. Gövde kısmı kalın burmalar ile süslenmiş, gövdenin ortasında açılan deliğe gümüşten halka geçirilmiştir. Genellikle bu gruba giren örnekler üstten bakıldığında yıldız şekli verilmiş gibi bir izlenim uyandırmaktadır (**Lev. XI/Çiz. Ia-b-Res. III**) (Özgüç,1955: 59-60). Kültepe’de MÖ 1830-1700 yıllarına tarihlendirilen iğne örneğinden (Kulakoğlu ve Kangal, 2003: 308, Katalog No: 344) bir tanesi 11.7 cm. uzunluğundadır. Gövde kısmı gümüşten döküm tekniği ile yapılan iğnenin küresel formulu olan başı gövde kısmına geçirilerek kullanılmıştır. Baş kısmının hemen altında altın kaplama levhalardan süslemeler yapılmıştır. Kimi örneklerde baş kısımları lapis-lazuli gibi değerli taşlardan yapılan örnekler ele geçmiştir (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 309, Katalog No: 347).

Acemhöyük kazılarında Kültepe ile çağdaş olarak bakır üzerine altın kaplama başı yıldız başlı örneklerle rastlanmıştır (Ekmen, 2013: 69-70). Bakır iğne başının hemen altında iki sıralı olarak altın kaplama süslemeler görülmektedir. Gümüş iğne örneğinde ise başın hemen altında kazıma bezemeler yapılmıştır. Mezar hediyesi olan örnek bir daha kullanılmaması amacı ile bükülerek konulmuştur (Ekmen, 2013: 69-70).

Seyitömer’de bu tipe giren beş adet iğne ele geçmiştir. MÖ 18. yy tarihlendirilen iğneler iri ve küçük dilimli örnekler olarak ikiye ayrılmıştır. Uçlara doğru incelen bir gövde yapısına sahip olan örneklerin daha çok saçlarda veya kemer tokalarında kilit amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir(**Lev. XII/Çiz. I**) (Çekiçoğlu, 2009: 38-39).

Oylum Höyük yıldız başlı, başı dilimli iğnelerin buluntu verdiği bir diğer ticari merkezdir. Hocker tarzı bebek ve yetişkin iskeletlerinin bulunduğu bir mezarlardan ele geçen 3 örnek tunç yapımıdır (Engin ve Özgen ve Bozkurt, 2013: 2014, 243).

Yıldız başlı iğnelerin farklı bir formunda baş kısmı yivli örneklerde bulunmaktadır. Yivli yıldız başlı iğnelere baş kısmında top şeklinde bir uç ve bu uç kısımlarına açılan ustaca düzenlenmiş yivlerden meydana gelmiştir. Kimi zaman baş kısımlarının altlarında küçük delikler bulunan bu tür iğneler genelde altın veya altın-

gümüş kaplama şeklinde oluşturulmuştur (Özgüç,1955: 229). Kültepe II. Tabakaya ait bir iğne 11. 4 cm. uzunluğunda olup gövde kısımlarından uç kısımlara kadar kazıma bezemeler ile süslenmiştir. Uç kısmı son derece ince olan iğne tunçtan yapılmıştır. Aynı tabakaya ait tunçtan bir iğne diğer örneğe göre daha uzundur. 14.7 cm. uzunlukta tunçtan yapılan iğnenin baş kısmı topuz şeklinde bir eklenti ile sonlanmış ve eklentinin üzerine oluk şeklinde yivler açılmıştır. İlk örnekte olduğu gibi bu örnekte de gövde kısmı uç kısımlara kadar yatay kazıma bezemeler ile süslenmiştir. İğnenin orta kısmında dışarı taşkın şekilde bir plaka görülmektedir. Bu plakanın orta kısmına delik açılmıştır. İğnenin uç kısmı ise küt bırakılmıştır. Buradan yola çıkarak olasılıkla bu tür iğneler kıyafet için değil saç için kullanılmış olmalıdır (Lev. XII/Res. I) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 307, Katalog No: 337; 310, Katalog No: 351).

Uç kısımları diğer örneklerden farklı olarak düz şekilde sonlanan tunç iğne 16.5 cm.'dir. Kültepe II. Tabakaya ait olan iğnenin (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 307, Katalog No: 337; 310, Katalog No: 351) baş kısmından orta kısmına kadar yatay kazıma bezemeler ile oluklar yapılmıştır. Bu oluklar baklava dilimi şeklinde açılan uzunlamasına bir delik ile son bulmuştur. Deliğin aşağısına doğru iğne incelemek son bulmaktadır.

Kültepe'nin dışında Orta Anadolu Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) merkezlerinden olan Acemhöyük iğneleri arasında da yivli iğnelere rastlanmıştır (Ekmen, 2013: 69-70). Araştırmacılar tarafından "Yıldız Başlı" olarak nitelendirilen bakır, altın ve gümüş iğnelerin baş kısımları küre veya basık küre şeklindedir. Bakırdan olan örneklerin baş kısımlarının olukları fazla derin olmayıp yiv şeklinde bırakılmıştır. Gümüşten yapılmış olan örnek başın hemen altından itibaren çizik şeklinde yivler taşımaktadır. Gümüş örnek diğerlerinden farklı olarak tek parça şekilde dökülmemiş, başı ayrı, gövdesi ayrı döküm yapılmış ve ardından birleştirilmiştir. Bu örneklerin tamamı yonca ağızlı bir testi içerisinde geneli bükülerek konulmuştur(Lev. XII/Çiz. II) (Ekmen, 2013: 69-70).

Seyitömer kazıları sırasında MÖ II. bin tabakalarında yivli örneklere rastlanmıştır. "Küçük Dilimli Başlı İğneler" olarak tanımlanan bu metal iğneler

yuvarlak kesitlidir ve uç kısımlara doğru incelmektedir. Kalıpta döküm tekniği ile yapılan iğneler daha sonra kazıma tekniği ile şekillenmiştir (Çekicioğlu, 2009: 38).

4.1.5.2.1. Bitkisel Formlu İğneler

Bitkisel formlu iğneler küresel iğne başlarına açılan yivlerin üstten bakıldığında çiçeğe benzer bir şekil alması ile oluşan örneklerdir. Küresel başa açılan yivler kimi zaman son derece düzensiz açılabilirdiği gibi oldukça düzenli açılan üstten çiçek motifinin verildiği örnekler bulunmaktadır. Bu tür örnekler; Kültepe Ib (MÖ 1950-1850) yapı katında, Kaman Kalehöyük'te rastlanmıştır (**Lev. XIII/Çiz. I**) (Özgüç ve Omura, 1955: Resim 46-47; 1994, 320).

4.1.5.3. Spiral Başlı İğneler

Spiral başlı iğneler levhaların birbiri etrafında döndürülmesi ile oluşturulmuştur. Bu tür iğnelerin baş kısımları olasılıkla dini bir sembol anlamı taşımış olmalıdır. Bağımsız olarak bu spiral semboller İkiztepe kazılarında İlk Tunç Çağı tabakalarında bulunmuştur (Bilgi, 1985: 111-118). Spiral başlı iğneler Seyitömer (Çekiçoğlu, 2009: 39), Limantepe (gibi Ege Kültür Bölgesi merkezlerinden ele geçmiştir. Seyitömer kazılarında MÖ II. Bin başlarında spiral başlı iğneler iğneler çift başlı, tek spiral başlı olarak ayrılmaktadır. Çift başlı spiral iğnelerin baş kısmı ikiye ayrıldıktan sonra dövülerek dörtgen kesitli levha formu verilmiş ve iki yandan içe doğru kıvrılması ile oluşturulmuştur. Tek başlı spiral iğneler ise dövülerek yassılaştırılmış, içe doğru kıvrılarak oluşturulmuştur. Çekiçoğlu'na göre bu tür iğnelerin benzer örneklerine Troia, Alishar, Boğazkale, Karahöyük, İkiztepe merkezlerinde ele geçmiştir (**Lev. XIII/Çiz. II**) (Çekiçoğlu, 2009: 39).

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'dan Hitit evresine kadar Batı Anadolu ticaretinde önemli bir liman kenti olan Limantepe'de spiral başlı iğneler ele geçmiştir Orta Tunç Çağ tabakası olan III. Tabakada diğer eserler ile birlikte ele

geçen iğne tunç yapımıdır. Tıpkı Seyitömer örneğinde olduğu gibi uç kısmı spiral şekilde iki ayrı döngünün aşağı doğru incelen bir gövde kısmına birleştirilmesi ile oluşturulmuştur (Erkanal ve Şahoğlu ve Tuncel, , 2008, 305).

Ege Kültür Bölgesi'nde İkiztepe ve Seyitömer gibi Anadolu merkezleri ile ortak olarak çift spiral başlı iğneler ele geçmiştir. Bu iğneler döküm tekniği ile yapılan metal çubuğun baş kısmının ikiye ayrılması ve metal levhaların içe doğru kıvrılması ile oluşturulmuştur (Braingain, 1971: 36.).

4.1.5.4. Küre ve Silindir Başlı İğneler

Küresel başlı iğneler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da sıkça rastlanan örneklerden oluşmaktadır. Genellikle tek parça döküm tekniğinde yapılan örnekler gümüş, tunç veya altındandır. Bu tür örnekler Kaman-Kalehöyük Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'a ait III. Katta toplu iğne buluntuları arasında ele geçmiştir. Tunçtan yapılmış olan iğne döküm tekniği ile oluşturulmuştur (Omura, 1993-1994: 320.)

Seyitömer'de MÖ 18. yy tarihlendirilen topuz başlı iğnenin gövdeye birleştiği yerde iki boğum bulunmaktadır (Çekiçoğlu, 2009: 41). Süslenme amaçlı kullanılan bu tür iğneler İlk Tunç Çağı I döneminden itibaren Suriye ve Ege Adalarında sıkça kullanılmıştır. Baklatepe'de sadece baş kısmı ele geçen küresel formlu iğnelerin varlığı bilinmektedir. Bu iğnelerin bölgede İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'den Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)'ye kadar kullanıldığı tespit edilmiştir (Keskin, 2009: 187, Katalog No:145-146). Troia'da küresel babil iğnelerin kullanımı IIg tabakası itibari ile görülmeye başlamıştır (Braingan, 1971: 35-37). Küre başlı iğne örnekleri Orta Anadolu merkezlerinde Acemhöyük (Ekmen, 2013: 69) ve Kültepe buluntularından bilinmektedir. Küre, topuz ya da yuvarlak başlı olarak tanımlanan bu iğneler Acemhöyük'te III ve IV. Tabaka buluntuları ile temsil olunmaktadır. Tamamı bakırdan yapılan bu örnekler dökümden yapılmış ve ardından dövülerek şekil verilmiştir. Kimi zaman küresel örnekler daha basık olabilmektedir (Ekmen, 2013: 69).

Kültepe II-Ib yapı katlarında bulunan küresel ve silindirik başlı iğneler bulunmuştur. Döküm tekniğinde yapılan iğnelerin baş kısımları küresel biçimle, başın hemen altında gövde alanında kazıma bezemeler bulunmaktadır (**Lev. XIII/Çiz. Ia-c**) (Özgüç,1955: Fig.70-82-83).

4.1.5.5. Başlı Vazo Biçimli İğneler

Vazo başlı iğnelerin tek örneği Troia V tabakasında ele geçmiştir. Tunçtan döküm tekniği ile yapılan iğnenin üzeri kazıma bezemeler ile süslenmiştir. İğnenin gövde kısmı aşağı doğru incelmektedir (**Lev XIV/Res. I**) (Korfmann, 2004: 78).

4.1.5.6. Rulo Başlı İğneler

Rulo başlı iğneler Anadolu'da en erken Mersin Yumuktepe'de Kalkolitik Dönem Tabakalarında ortaya çıkarılan örneklerden bilinmektedir (Avilova 2008, 79, fig. 2). Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'a kadar geleneği sürdürülen bu tür iğneler bronz, altın veya gümüşten yapılmıştır (Kulakoğlu ve Kangal, 2003: 307, Katalog No: 338). Kültepe'de MÖ 1830-1700 yıllarına tarihlendirilen tunçtan yapılmış rulo başlı iğne 8.5 cm. uzunluğa sahiptir. Döküm tekniği ile yapılan gövdenin uç kısmı dövülerek levha haline getirilmiş ve bu alan iç tarafa doğru kıvrılarak rulo yapılmıştır (Kulakoğlu ve Kangal, 2003: 307, Katalog No: 338). Seyitömer kazılarında ortaya çıkarılan benzer örnekler aynı şekilde düzenlenmiştir (Ekmen, 2009: 41). Çekiçoğlu bu tür iğnelerin benzerlerinin Troia, Alishar, Karahöyük gibi merkezlerde bulunduğunu belirtmiştir (**Lev. XIV/Çiz. I**) (Çekiçoğlu, 2009: 39-40).

Rulo başlı iğneler Yunanistan'da Anadolu ile çağdaş dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Troia ve Kıta Yunanistan'da kullanılan ortak iğne formunu yansıtmaktadır (Branigan,1971: 35, Type III). Diyarbakır-Bismil'de yer alan Salattepe kurtarma kazılarında tıpkı Orta ve Batı Anadolu'da olduğu gibi rulo başlı iğnelere rastlanmıştır. Ancak bu iğneler diğerlerinde farklı olarak döküm tekniği ile yapılmış gibi görünmektedir (**Lev.**

XIV/Res. II (Erişim: <http://www.diyarbakirmuzesi.gov.tr/kazilar.aspx?hid=26#>, Erişim Tarihi: 28.01.2018).

4.1.5.7. Koni Başlı İğneler

Koni başlı metal iğneler Anadolu'da ilk kez Tunç Çağı'nın başlarında (MÖ 3000-2000) rastlanmıştır. Erken Tunç Çağ mezarlık merkezi olan Resuloğlu'nda rastlanmıştır. Konik başlı ve üzeri çizgisel bezemeli olan bu iğne ilk örneği oluşturmaktadır (Yıldırım ve Ediz, 2006-2007: 446). Acmhöyük'te Koloni Çağ tabakalarında bulunan koni başlı iğneler az sayıda örnek ile temsil olunmaktadır. Tümü bakırdan üretilen örnekler baş kısmı koni şekilde tek parça döküm tekniği ile oluşturulmuştur. Üzerinde ise herhangi bir bezemeye rastlanmamıştır (**Lev. XIV/Çiz. II**) (Ekmen, 2013: 71).

Seyitömer kazılarında rastlanan örnekler ise basık veya sivri koni başlı olarak sınırlanmıştır (Çekiçoğlu, 2009: 42). Koni başlı iğneler Suriye'de Kara Hasan adlı yerleşimde, İran'da ise Tepe Hisar'da ele geçen örneklerden bilinmektedir. Tilmen Höyük kazılarında benzer iğnelerin bulunması Orta, Batı ve Doğu Anadolu'da bu tür iğnelerin ortak kullanımına işaret etmektedir (Çekiçoğlu, 2009: 42).

4.1.5.8. Dikiş İğneleri

Dikiş iğnesi olarak sınıflandırılan örnekler genellikle süslenme değil işlevsel amaçla kullanılmıştır. Son derece sade, döküm tekniği ile yapılan iğnelerin baş kısımlarında bir delik açılarak kullanılmıştır. Acmhöyük'te bulunan dikiş iğnesi modelleri büyüklüklerine göre ayrılmaktadır. Kimi örnekler çuvaldız iğnesi olarak tanımlanan büyük boyutlu örneklerdir. Tümü bakırdan yapılmış olan bu modellerin kimi zaman gövdenin kıvrılması ile eğri şekilde kullanılmıştır (Ekmen, 2013: 72).

İkiztepe'de, İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Orta Tunç Çağ'a geçiş tabakalarında dikiş iğnelere rastlanmıştır. Kimi düz kimisi ise eğri olan bu örnekler döküm tekniği ile yapılmış üst kısımda bir delik açılarak kullanılmıştır (**Lev. XIV/Res. III**) (Bilgi, 2011: 93). Seyitömer'de bulunan dikiş iğnelerinin baş kısımları

dövülerek yassılaştırılmıştır (Çekiçoğlu 2009: 43). Çuvaldız örneklerinin de bulunduğu iğneler Maşathöyük, Beycesultan ve Alişar'da görölmektedir (Lev. XV/Çiz. Ia-b) (Çekiçoğlu, 2009: 43). Ulucak Höyük'te Orta Tunç Çağ tabakasında tunç iğnelere rastlanmıştır. Bu iğnelerin iki tanesi hafif eğik şekilde ele geçerken bir diğer uç kısmı içeri doğru katlanmış, dikiş iğnesi şeklinde kullanıldığı anlaşılmıştır (Çevik, 2009-2011: 147).

4.1.6. YÜZÜKLER

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) metal eserleri arasında yer alan yüzükler nadir örnek ile temsil olunmaktadır. Ancak bu örnekler özellikle kuyumculuk sanatında gelinen noktayı göstermesi açısından son derece önemlidir. Yüzükler tipolojik olarak basit halka yüzükler ve işlemeli yüzükler olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.1.6.1. Basit Halka Yüzükler

Basit halka yüzükler genellikle metal levhaların dövülerek katlanması veya döküm tekniğinde halka şekline getirilmesi ile kullanılmış örneklerdir. Kültepe'de bulunan altından basit halka yüzükler bu tipolojiye en güzel örnekleri oluşturmaktadır. Kültepe yüzükleri ender olarak altın levhaların içi boş kalacak şekilde katlanması ile oluşturulmuştur. Bu örneklerde metallerde çekici izlerine rastlanmıştır. Basit halka yüzükler tam dairesel olabildiği gibi açık uçlu örneklerine de rastlamak mümkün olmuştur. Kültepe'de tunç ve kurşundan yapılan iki yüzük açık uçlu olarak biçimlendirilmiştir. Kurşun ve tunç ağır metaller olduğundan bu eserlere küpe demek son derece yanlış olacaktır (Özgüç, 2003: 257).

Afyon'da bulunan Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) Dede Mezarlığı'nda basit halka yüzük örneklerine rastlanmıştır. İki de tunçtan döküm tekniği ile yapılmış olan örneklerden birinin uçları kenara doğru sivrilererek üst üste gelmiştir. Diğer örnek ise uç kısımları halka şeklinde sonlanan örnekten oluşmaktadır (Lev. XV/ Res. Ia-b) (Üyümez ve Koçak ve İlaslı, 2009-2010: 122-12).

4.1.6.2. İşlemeli Yüzükler

İşlemeli yüzükler genellikle kazıma bezemeler veya değerli taşlardan yapılan kakmalar ile oluşturulan yüzüklerdir.

4.1.6.2.1. Boncuk Kakmalı Yüzükler

Kalın altın levhaların dövme tekliği ile halka oluşturulması ve bu halkaya eklenen rozet kısmına değerli taşlardan kakmalar yapılan bu örnekler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da ilk kez ortaya çıkmıştır. Kültepe'de bulunan yüzükler genelde altındandır. Çiçek şeklinde rozetli bir yüzük örneğinde üst alana eklenen rozetin üzerine içi boş bırakılacak şekilde çiçek motifi yapılmıştır. Boş alan yüzeyler lapis lazuliler ile kakma yapılmıştır. Bir diğer altın yüzük örneğinde burma şeklinde yapılan iki metal halka birleştirilmiş ve orta alana düzgün kesilmiş lapis lazuli yerleştirilmiştir. En ilginç kakma yüzük ise orta alanına yatay şekilde iki obsidienin yerleştirildiği altın yüzüktür(Lev. XV/Res. IIa-b) (Özgüç, 2005: 227).

4.1.6.2.2. Kazıma Bezemeli Yüzükler

Kültepe II tabakasına tarihlendirilen altın yüzüğün üzeri kazıma bezemeler ile süslenmiştir. İnce altın levhanın uç kısmı dövülerek genişletilmiş ve bu alana birbiri üstüne gelecek şekilde kazıma bezemeler ile başak motifi verilmiştir (Lev. XV/Res. III) (Özgüç, 2005: 227).

4.1.7. BİLEZİKLER

Metal takı formları arasında az bir buluntu ile temsil edilen bir diğer form bileziklerdir. Bilezik örnekleri Kültepe ve Dede Mezarlığı'nda bulunan birkaç örnek ile temsil olunmaktadır.

4.1.7.1. Açık Uçlu Bilezikler

Açık uçlu bilezik örneklerine Kültepe’de II ve Ib yapı tabakaları arasında rastlanmıştır. Gümüşten yapılmış olan iki örnekten biri 6.5 cm çapında, diğeri 6.4 cm.’dir. Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilenen bu eserlerin üzerinde herhangi bir işleme bulunmamaktadır. Uçları küt biçiminde sonlanmıştır (**Lev. XVI/Res. I**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 312, Katalog No: 324-325).

Bir diğör örnek ise ilkinе göre son derece kalın gümüşten yapılmış bir örnektir. 8.5 cm. uzunluğunda, 5.8 cm. çapında olan bilezik Kayseri Müzesi’nde sergilenmektedir (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 312, Katalog No: 360).

4.1.7.2. Kapalı Uçlu Bilezikler

Kapalı uçlu bilezikler altın ve tunçtan yapılan örnekler ile temsil olunmaktadır. Kültepe ve Dede Mezarı’nda bu tipolojide örnekler ele geçmiştir. Kültepe’de bulunan ilk bilezik örneği altından yapılmıştır. Alt ve üst kenarları dışındaki çemberi çok küçük granüllerle süslenmiştir. Bu korunmamış bir objenin başına geçirilmiş olmalıdır. Kuyumculuk sanatı örnekleri arasında granül tekniğini yansıtan nadir örneklerden bir tanesi olması dolayısıyla önemlidir(**Lev. XVI/Res. II**) (Özgüç, 2005: 227).

Bir diğör bilezik bakırdan yapılmıştır. 7.5 cm. çağında olan bu bileziğın üzerinde herhangi bir bezeme bulunmamaktadır (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 313, Katalog No: 358). Dede Mezarlığı’nda yapılan kazılarda hocker durumunda küp mezarlar içerisinde metal halkalar çıkarılmıştır. Tunçtan bu metal halkalar basit, işlemez örnekler olup olasılıkla bilezik olarak kullanılmıştır (Üyümez ve Koçak ve İlaşlı, 2010: 124).

4.1.7.3. Uçları Birbirinin Üstüne Gelen Bilezikler

Bu tür bilezikler Kültepe’de ele geçen 3 örnek ile temsil olunmaktadır. İlk iki örnek bakırdan yapılmış olup çapı 4 cm.’dir. Oval şekilde sonlanan bileziklerin uçları birbiri üzerine gelmektedir. Diğer örnek ise daha özenli bir işçiliği temsil etmektedir. Gümüşten yapılmış olan bilezik 8.5 cm uzunluğunda ve 5.8 cm. çapa sahiptir. Uç kısımları küt bırakılmış ve bu kısma üç adet kazıma bezemeler ile süslemeler yapılmıştır (**Lev. XVI/Res. III**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 312, Katalog No: 356-357, 313, Katalog No: 361). Bu bilezikler Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)’nda kullanım görmeye başlamış İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)’nda Doğu Anadolu’da bulunan mezarlıklarda benzer örneklerine rastlanmıştır. Demir Çağ’da ise Assur ve Urartu kültürlerinde sıkça rastlanılan bilezik formu olması dolayısıyla önem taşımaktadır.

4.2. METAL LEVHALAR

İnce yassı ve geniş metal levhalar anlamına gelen levhalara sadece Kültepe II ve Ib yapı katındaki iskeletler üzerinde rastlanmıştır. Genellikle ağız, göz veya çene kısmının kapatılması için kullanılan levhalar kimi zaman bezemeli kimi zaman ise bezemesiz sade örnekleri görülmektedir.

4.2.1. Bezemeli Levhalar

Kayseri Müzesi'nde sergilenen iki metal levhanın üzeri bezemelidir. MÖ 1830-1700 yıllara tarihlenen ilk örneğin üzerinde kabartma bezemeler ile yapılmış baklava dilimi şeklinde motifler yer almaktadır. 8.4 cm uzunluğunda, 1.6 cm genişliğinde olan örnek Kültepe mezarlarından ele geçmiştir. Olasılıkla iskeletin altına koyulan bu örneğin uç kısımlarında iki delik bulunması ip yardımı ile arkadan bağlandığını göstermektedir. İkinci örneğin boyutu biraz daha küçüktür. Baklava dilimi ile şekillenen örnek 7 cm uzunlukta, 2.2 cm genişliğe sahiptir. İlk örnek gibi uç kısımlarında deliklerin yer alması bu levhanında ip ile bağlandığını göstermektedir (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 303, Katalog No: 327). Bezemeli olan levhalardan en güzel örnek Kayseri Müzesi'nde sergilenen, MÖ 1830-1700 yıllarına tarihlendirilen örnektir. Altından yapılan bu levhan üzerinde konik başlıklı, elinde sap delikli bir balta ile çatal şeklinde bir silah tutan tanrı (?) betimi yer almaktadır. Tanrı Aslan üzerinde betimlenmiştir. Levhanın yüksekliği 4.1 cm., genişliği ise 3 cm.'dir (**Lev. XVI/Res. IV**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 303, Katalog No: 327, 328, 244, Katalog No: 190).

Tanrısal varlığın elinde tuttuğu bu silahların aynıları Kültepe kazılarında ortaya çıkmıştır. Bu durum özellikle silahların sadece saldırı değil aynı zamanda kültürel anlam ifade ettiğini göstermektedir.

4.2.2. Bezemesiz Levhalar

Bezemesiz levhalar Kültepe II ve Ib tabakasında taş sandık mezarlar içerisindeki iskeletler üzerinde rastlanan örneklerden oluşmaktadır. Bunlar kimi zaman oval disk şeklinde çift, kimi zaman ise tek tek bulunmaktadır. Çift olan örnekler genellikle ölülerin gözleri üzerine konulmuştur. Son derece ince olan bu disk şeklinde folyolar kimi zaman tam disk kimi zaman kenarları yuvarlatılmış dikdörtgen şeklindedir. Disk şeklinde olan Kültepe II (MÖ 1950-1835) tabakasına ait örnek 4 cm çapındadır. Köşeleri yuvarlatılmış dikdörtgen şeklinde olan örneğin ise uzunluğu 3.3 cm, genişliğinde 3.4 cm'dir. Örneklerin uç kısımlarında ip delikleri bulunmaktadır. Bu delikler disk şeklinde levhaların yerleştirilmesinin ardından başın arka kısmında bağlandığı veya başlığa monte edildiğini göstermektedir (Kualkoğlu ve Kangal, 2013: 300, Katalog No: 320, 301, Katalog No: 323).

Tek olan bir örnek Kültepe Ib taş sandık mezar içerisinde iskeletin üzerinde uçları sivri bir şekilde sonlanmış örnekten bilinmektedir (Özgüç, 2003: 255).

Levhaların sadece ağız, göz ve dudakları kapatmak amacı ile konulmadığı estetik amaçlı olduğu Kültepe Ib tabakasına ait bir örnekten anlaşılmaktadır. Kayseri Müzesi'nde sergilenen levha olasılıkla ağız kısmına kapatıldığı için orta alanın enine bir açıklık bırakılarak oluşturmuştur. Dudak şekli verilen levha 7.2 cm uzunlukta, 2.7 genişliğe sahiptir (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 302, Katalog No: 325). Levha örnekleri genelde altındandır. Ancak elektron, bronz, kurşun ve gümüşten nadir örneklere rastlanmıştır (**Lev. XVII/Res. Ia-b**) (Özgüç, 2003: 325).

4.3. SİLAHLAR

Anadolu madenciliğın beşığı olarak kabul edilmektedir. Neolitik Dönem'den itibaren özellikle Mezopotamya ve Kuzey Suriye toprakları ile Anadolu arasında başta obsidyen ve daha sonraki dönemlerde maden ticareti ile artan nüfus beraberinde güvenlik sorunlarını tetiklemiştir. Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda maden silahların gelişiminin MÖ II. Binden itibaren gerçekleştiği görülmüştür. Özellikle Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da Anadolu'nun pek çok kentinde madeni silahların buluntu sayısında artış meydana gelmiştir.

Koloni Çağı'nda Anadolu'da bulunan silahlar yerli üretim olduğu gibi Mezopotamya ve Assur'dan gelen örneklerde bulunmaktadır. Madeni silahların buluntu verdiği bir diğer kazı alanları mezarlıklardır. Çatalhöyük, Körtik Tepe gibi merkezlerde mezarlık alanlarında bulunan baltalar, ok uçları ve bıçaklar mezarlara silah bırakma geleneğinin Kap-Kacaksız Neolitik Dönem'e kadar uzandığını göstermiştir. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'da artış gösteren bir uygulama olarak özellikle erkek mezarlarında çeşitli silahlara rastlanmıştır. MÖ II. Binde Achemhöyük, Balıbağı, Sinop, Kültepe, Kargamış, Horum Höyük gibi merkezlerde genellikle mezarlık alanlarında madeni silahlara rastlanmıştır. Özellikle Kültepe'de II ve Ib tabakalarında sap delikli, gözlü, ay biçimli baltalar; çatal şeklinde silahlar, ok uçları gibi pek çok silah bulunmuştur. Çatal şeklinde silahların temeli Mezopotamya'dır. Olasılıkla Assurlu tüccarlar tarafından Anadolu'ya getirilen örnekler sıkça kullanım görmüştür (Ekmen, 2013: 19-30).

Madeni silahlar baltalar, ok uçları, hançerler olarak ayrılmaktadır. Genellikle dönemin maden modasını yansıtan ve Mezopotamya'dan Mısır'a kadar ortak kullanım örnekleri bulunan silahlar MÖ II. Binin başında Anadolu siyasi durumu ile ticari faaliyetleri açıklama açısından son derece önemli bilgiler sağlamıştır.

4.3.1. BALTALAR

Baltalar MÖ II. Binde en çok kullanılan silahlar arasında yer almaktadır. Kimi yerli üretim ürünleri temsil eden bu maden silahların bazıları Mezopotamya aracılığı ile Anadolu'da kullanılan örnekleri yansıtmaktadır. Baltalar sap delikli baltalar, kolcuklu baltalar, gözlü baltalar, kolcuklu baltalar olarak ayrılmıştır. Sap delikli baltalar Anadolu-Mezopotamya ortak kullanımını yansıtmaktadır. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda bu tipe giren balta örnekleri Er Hanedanlar II, Ur Kraliyet Mezarlığı'nda ve çağdaş dönemde Girnevaz'da bulunan toprak mezarlarda kullanılmıştır (Bkz Erkanal, 1988-1989: 265-268).

Bu durum sap delikli baltaların uzun yıllar Mezopotamya ile ortak kullanımda olduğunu göstermektedir. Kolcuklu baltalar ise MÖ II. Binde ortaya çıkan yeni bir silah türüdür (Ekmen, 2013: 24).

Ay biçimli baltalar İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda da kullanılmış ve bu baltalar gelişen teknoloji ile gözlü baltalar olarak ikinci bir tipolojide üretilmeye başlanmıştır.

4.3.1.1. Sap Delikli Baltalar

Sap delikli baltalar döküm tekniğinde yapılmış olup ahşap bir sapa takılmak üzere uç kısımlarında açıklık bulunan baltalara verilen isimdir. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'da sap delikli baltaların hem asıllarına hem de döküm kalıplarına rastlanması bu tür baltaların yerli üretim mallar olduğunu göstermiştir. Sap delikli baltalar Karadeniz Bölgesi dâhil Orta Anadolu ve Batı Anadolu örnekleri ile temsil olunmaktadır. Baltalar genellikle düz olmakla birlikte kimi örneklerinde sap kısımları süslenmiştir.

4.3.1.2. Düz Baltalar

Kültepe’de sap delikli baltalara sıkça rastlanmıştır. Tunçtan yapılan baltaların döküm kalıpları da aynı bölgede ele geçmiştir. Kültepe sap delikli baltalarının sap kısımları iki yiv, üç çember veya üç yiv, dört çember ile süslenmiştir. Balta ağzları içbükey kenarlıdır. Her ne kadar Anadolu üretimi olsa dahi bu tür silahların ilham kaynağı Kuzey Suriye ve Mezopotamya’dır. II. Kata ait sap delikli bir balta Anadolu’da yeni bir üretimi yansıtmaktadır. Tam benzerlerinin Ugarit’te ele geçmiş olması bu örneklerin Suriye’den ithal edildiğini akla getirmektedir (**Lev. XVII/Res. II**) (Özgüç, 2005: 219-220).

Artvin’de benzer örneklerine rastlanan sap delikli baltalar tunçtan yapılmıştır. Keskin tarafı sık kullanımdan dolayı bozulmaya uğramış ve körelmiştir. Daha sonra bu baltanın işlevini değiştirerek çekiş olarak kullanıldığı görülmüştür. Balta 19 cm. uzunluktadır. Baltanın delik kısmı oval şekilde açılmıştır (**Lev. XVII/Res. III**) (Bittel, 1993: 150-156).

Troia’da Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) III-V tabakalarında sap delikli baltalar bulunmuştur. Genellikle bronz yağını olan örnekler içbükey gövdeye sahiptir. Üst kısımları ve kenarları düze yakın olan baltaların sap delik kısımları oval olarak açılmıştır. Bir diğer örnekte ise baltanın üst kısmı düz değil dışbükey şekilde oluşturulmuştur. Baltanın kesici ağız kısmı içbükey olup baltanın uç kısmı daha sivri sonlanmıştır. Baltalar 29 cm. uzunluktadır (**Lev. XVIII/Çiz. I**) (Branigan, 1974: 22-24).

4.3.1.3. Uç Kısımları Süslü Baltalar

Uç kısımlarında yivler ve çemberler ile yapılan süslemelerin bulunduğu sap delikli baltalar Kültepe’de ele geçen örnekler ile bilinmektedir. Kültepe’de ortaya çıkarılan sap delikli baltaların Chagar-Pazar ve Nimrud baltaları olarak bilinen sap halkaları iki veya üç yivli ve çemberler ile süslüdür. Kuzey Suriye’de ve Mezopotamya’da rastlanan bu tür baltalar yerel ayrılıklar ile bilinmektedir. MÖ II. Binde kadar kullanımı görülen baltalar sap kısımlarının yuvalarında bulunan kolcuk

ve düğmeler ile eşsizdir. Son derece benzer örnekler Ugarit (Orta Ugarit 2), Byblos ve Kıbrıs'ta benzerlerine rastlanan ithal ürünlerdir (Yıldırım, 2013:120).

Kültepe Ib tabakasında bulunan ve Kuzey Suriye orjinli bu baltalardan bir tanesi taş sandık mezara ölü hediyesi olarak konulmuştur. Sap kısmı dört çıkıntılı, sapın balta yüzüne değdiği noktadaki kısım dışarı taşkın şekilde işlenmiştir (**Lev. XVIII/Res. I**) (Özgüç, 1955: 61). Dip kısmında yuvarlak bir düğme gibi çıkıntının bulunduğu baltalat Troia ve Thermi gibi Ege Kültür Bölgesi örneklerinde görülmüştür. Bu tip sap delikli baltalar Troia'da çok çeşitli örneklerden bilinmektedir. Bu tür örneklerin biçimlendirilmesinde balta ağızları içbükey olmakla birlikte sap kısımları yuvarlak bir çıkıntı ile sonlanmıştır (**Lev. XVIII/Çiz. I**)(Branigan, 1974: 24)

4.3.1.4. Çift Ağızlı Baltalar

Çift ağızlı baltalar her iki yüzünde de kesici ağızların yerleştirilerek sağ deliklerinin orta alana yapıldığı döküm tekniği ile yapılan tahrifat araçlarıdır. Bu silahların en erken örnekleri Yunanistan'da MÖ 2700-1450 yılları arasında altın ve gümüş örnekler ile bilinmektedir. Genellikle törensel baltalar olarak kullanılan çift ağızlı baltalar MÖ II. Binde savaş aleti olarak kullanılmıştır (Erişim: <http://thedaofdragonball.com/blog/martial-arts/hammer-of-gods-dragon-ball-martial-arts-double-axe-handle/>, Erişim Tarihi: 15.02.2018).

Kültepe II. tabakasında O/20 açmasında çivi yazılı tablerin fazlasıyla ele geçtiği bir evde bulunan taş sandukanın içerisinde bakırdan yapılmış bir savaş baltası çift ağızlıdır. 18.3 cm uzunluğunda, 2 cm genişliğine sahip olan bu baltanın kenarları çıkıntılı olup iki dış yüzü içbükey şekildedir (**Lev. XVIII/Res. II**)(Özgüç, 1955: 61).

Çift ağızlı sap delikli baltanın bir diğer buluntu merkezi Yunanistan ve Avrupa ticaretinin liman kenti olan Limantepe'de ele geçmiştir. Limantepe III-Koloni Çağ ile çağdaş tabakada ele geçen kurşun baltanın orta kısmında yuvarlak sap deliği bulunmaktadır. Alt kısım içbükey, üst kısım ise dışbükey şekilde biçimlenmiştir. Baltanın bir tarafı düz ve sivri şekilde sonlanırken diğer kısım daha küt şekilde sonlanmıştır (**Lev. XIX/Res. I**)(Erkanal, Şahoğlu, Tuncel, 2009- 2010: 449)

Troia’da bulunan çift ağızlı baltalar Limantepe ve Kültepe’den daha farklıdır. Baltanın orta alanında sap deliği bulunmaktadır. Üst kısmı düz, alt kısmı içbükey sonlanan baltanın ağız kısımları dışbükeydir. Troia ile ortak olarak Sesklo’da kullanılan baltalar Erken Orta Tunç Çağ’a tarihlendirilmiştir. Yunanistan’da aynı tip baltaların tarihlendirilmesi ise Levant Bölgesi önemli kentlerinden olan Megiddo’da bulunan 18. Yy tarihli madeni baltalar sayesinde yapılmıştır (Branigan, 1974: 21).

Çift ağızlı baltalar ilk başta törensel bir eşya olarak kullanılırken sonraki çağlarda savaş aleti olarak kullanılmaya başlamıştır. Kuzey Suriye, Yunanistan ve Anadolu’da kullanılan ortak bir form olan çift ağızlı baltaların biçim yönünden de ortak olduğu görülmektedir.

4.3.1.5. Kolcuklu ve Yassı Baltalar

Kolcuklu baltalar, döküm yoluyla yapılmış ve ardından dövme tekniği ile üst kısım yassılaştırılarak kullanılmıştır. Kültepe, Achemhöyük, Oylum Höyük gibi merkezlerde görülen bu baltaları kimi araştırmacılar alet olarak değerlendirmiştir. Ancak genel kabul gören tez, kolcuklu baltaların hem bir alet hem silah olduğu yönündedir. Bu tip baltaların MÖ II. Bin’de ortaya çıkan ve bu dönemden itibaren tüm Yakındoğu ve Mısır’da da sevilerek kullanılan bir alet-silah olduğu anlaşılmaktadır (Ekmen, 2013: 24).

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nin önemli kentlerinden bir tanesi olan Achemhöyük’ye yapılan kazılarda kolcuklu balta örneğine rastlanmıştır. Achemhöyük silahları arasında tek örnek olan bu balta, Aşağı Şehir’de II. Yapı Katına ait bir küp mezarda ölü hediyesi olarak konulmuştur. Balta 20.3 cm. uzunluğunda, 6.9 cm genişliğindedir. Döküm yolu ile oluşturulmuş ve ardından dövme tekniği ile son şekli verilmiştir. Baltanın bir yüzü ve sivri kolcukların arasında zikzak ve iç içe giren açılarla çizilerek motifler oluşturulmuştur. Bezemenin orta kısmından itibaren sap kısmına doğru ikinci bir motif olarak iç içe açılı şekilde dallara sahip ağaçlar ile süslenmiştir. Baltanın yüzü, kolcuklardan itibaren içbükey olarak düzenlenmiştir. Benzeri bir balta ise Alişar kazılarında ortaya çıkarılmıştır (Lev. XIX/Çiz. I)(Özgüç, 1966: 8).

Çankırı’da 1988-1991 yılları arasında yapılan kazı çalışmalarında Balıbağ Tunç Çağı Mezarlığı ortaya çıkarılmıştır. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) III ve Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) I evresine tarihlendirilen bu mezar alanında birçok maden eserler ele geçmiştir. Ölü hediyeleri arasında bir adet kolcuklu balta bulunmuştur. Baltanın orta alanında sap kısmında kol şeklinde iki çıkıntı dışarı doğru taşmaktadır. Mezarlık alanında bulunan altın levhaların varlığı bu mezarlığın Kültepe ile ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır (**Lev. XIX/Çiz. II**) (Süel, 1989: 155, Çiz. 5).

Kültepe’de bulunan kolcuklu baltalar en eski örnekleri temsil etmektedir. Kültepe’de bulunan maden atölyelerinin içerisinde biri büyük, diğeri küçük iki kolcuklu balta kalıbı ele geçmiştir. Ib katında ayrıca kolcuklu balta bulunması bunların üretiminin de yapıldığının kanıtı olmuştur (Özgüç, 1955: 74).

Daha sonraki kazı çalışmalarında kolcuklu baltaların II. Yapı katında üretildiği anlaşılmıştır. II. Yapı katına ait minyatür bir taş kalıp kolcuklu balta üretiminin kanıtıdır (Yıldırım, 2013: 118).

Yassı baltaların kolcuklu baltalardan tek farkı sap kısımlarında kol çıkıntıları olmamasından kaynaklanmaktadır. Kalkolitik Çağ’da üretimine başlanan bu baltaların Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nda üretilmeye devam ettiği Kültepe’de bulunan kalıplardan anlaşılmaktadır. Yassı baltaların bir diğer buluntu merkezi Oylum Höyük’tür. 6. Yapı tabakası Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) dönemine ait bu tunç baltanın üst ve alt kenarları düz, ağız kısmı ise dışbükeydir (**Lev. XX/Res. I**) (Özgen ve Engin, 2009: 9).

4.3.1.6. Ay Biçimli Baltalar

Ay biçimli baltaların en eski örneklerine MÖ III. Binde Mezopotamya ve Suriye-Filistin’de rastlanmıştır. Baltaların kesici kısmının ay biçimli olması sebebi ile bu isim verilen baltalar III. Ur Hanedanlığı Dönemi’nde kullanılmıştır. Byblos’ta Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)’nda Anadolu’da bulunan örneklerin son derece gelişmiş formunu yansıtan örnekler ortaya çıkarılmıştır (Avilova, 2008: 82, fig. 5).

Anadolu’da bulunan ay biçimli baltalar gözlü baltaların öncülerini oluşturmaktadır. Bu tip baltaların en geç örneğine Kültepe Ib tabakasında bir

mezarda rastlanmıştır. Döküm tekniğinde yapılan baltanın ağız kısmı ay şeklindedir. Balta sapı ise orta alana yerleştirilen delik kısmına geçirilerek kullanılmıştır. Tahsin Özgüç bu baltaların Kaniş Karumu'na yabancı tüccarlar tarafından getirildiğini belirtmiştir (Yıldırım, 2013: 118). Çağdaş dönemde bulunan diğer bir ay biçimli balta Mahmatlar Höyük'te ele geçmiştir (**Lev. XX/Çiz. Ia-b**) (Avilova, 2008: 82, fig. 5: 2).

Ay biçimli baltalara Ege Dünyası'nda Erken ve Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) döneminde rastlanmaması ve bu tür silahların son derece az sayıda bulunması yerli üretimden çok tüccarların getirdiği belki hediye belki ticari bir mal olduğunu göstermektedir.

4.3.1.7. Gözlü Baltalar

Gözlü baltalar ay biçimli baltalar gibi kökeni Mezopotamya ve Kuzey Suriye'ye dayanan silah örneklerindedir. Anadolu'da Kültepe ve Achemhöyük kazılarında ele geçen örneklerden bilinen gözlü baltalar genelde mezar hediyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar kökeni Mezopotamya ve Suriye'ye dayanmış olsa dahi bu tip baltaların Anadolu'da üretildiği Kültepe'de bulunan taş döküm kalıplarından anlaşılmaktadır. Koloni Çağı'na ait kurşun figürin kalıpları ve bazı mühürlerden yola çıkarak gözlü baltaların genelde tanrılar tarafından taşındığı anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2013: 118).

Kültepe'de II ve Ib katlarında bulunan gözlü baltaların iki alt tipi bulunmaktadır. Her bir baltanın orasında belirgin zırh şeklinde ve iri gözlerin etrafında kabartma şeritler yer alır. Bu baltalar Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'ndan sonra görülmemiştir (Ögüç, 2005: 220.) Tunçtan yapılan baltalardan bir tanesi 8.8 cm uzunlukta, 12.5 cm genişliğindedir. Bir diğeri ise 6.5 cm uzunlukta, 3.1 cm. genişliğe sahiptir (**Lev. XX/Res. II**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 264, Katalog No: 276, 277).

Gözlü baltaların genelde kurşun figürinlerde ve mühür baskılarında tanrılarının elinde yer alması ve Koloni Çağı'nın ardından görülmemesi bu tür baltaların görensel bir amaçla kullanıldığını göstermektedir. Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-

1450)'nda Yakındoğu'da bu tip baltalara ise Ain es-Samieh ve Luristan'da ele geçen örnekler arasında rastlanmıştır(Lev. XX/Çiz. II) (Avilova, 2008: 82, fig. 5: 31, 43).

4.3.2. KILIÇLAR

Saldırı silahlarının başında gelen kılıçlar Kalkolitik Çağ'da Arslantepe, İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Alacahöyük ve İkiztepe'de son derece önemli örnekler ile karşımıza çıkmaktadır. Kabza yapılarındaki farklı biçimlendirmeler İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) silahlarının gelişmişliğini ortaya koymaktadır (Sevin, 2003: 93, 113, 115).

Kılıçlar Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda en az rastlanan silah türü olmuştur. Ticaret merkezi Kültepe'de II. Kata ait saray yapılarında yan yana iki tunç kılıç ele geçmiştir. Kılıçların kabzaları hançer kabzaları ile son derece benzerdir (Lev. XXI/Res. I)(Özgüç, 2005: 220). Acemhöyük'te benzer bir kılıç bulunduğu bilinmektedir (Yıldırım, 2013: 119).

4.3.3. HANÇERLER

Hançerler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda en çok Kültepe'de ortaya çıkarılmış silah türlerindedir. Genellikle üçgen veya söğüt yaprağı şeklinde olan hançerlerin kabzalarında perçin delikleri yer almaktadır. Kültepe'de III ve IV. Tabakalarda açığa çıkarılan hançerlerin tarihsel süreçte devamı II ve Ia-b tabakalarında açığa çıkarılmıştır. Bazı hançerler üç perçin deliğine sahiptir. Bulunan bir örnekte hançerin üzerinde paralel ince çizgilerin bulunması maden ustalarının eriştikleri seviyeyi göstermektedir(Lev. XXI/ Res. II) (Yıldırım, 2013: 120).

4.3.4. MIZRAK UÇLARI

Uzun bir sapa takılarak kullanılan mızrak uçları Kültepe, İkiztepe, Salat Tepe gibi yerleşimlerden ele geçen örneklerden bilinmektedir. Mızrak uçları sap kısımlarının şekillerine göre ikiye ayrılmaktadır. Bunlar saplı mızrak uçları, kovanlı ve boğumlu mızrak uçları olarak ayrılmaktadır.

4.3.4.1. Saplı Mızrak Uçları

Saplı mızrak uçları genellikle ahşaptan yapılan sapa mızrak ucunun devamı olarak yapılan ince ve sivri altlığın geçirilmesi ile oluşturulmuştur. Sap kısımları kıvrık saplı ve boğumlu olarak ayrılmaktadır.

4.3.4.1.1. Kıvrık Saplı Mızrak Ucu

Kültepe’de bu tür mızrak uçları MÖ 3. Bin geleneğini sürdürmektedir. Saplı mızrak uçlarından en önemlisi Kültepe’de Ib (MÖ 1850-1750) tabakasında bulunan “Kral Anitta’nın Sarayı” yazılı tunç örnektir. 29.1 cm uzunluğunda 4.4 cm genişliğinde olan mızrağın uç kısmı kavis şeklindedir. Mızrağın gövde kısmı hafif dışbükeydir (Lev. XXI/Res.III). Orta alanda görülen şerit bu mızrakta bulunmamaktadır. Bunun yerine sapa yakın kısımda iki delik bulunmaktadır. Hemen yanına açılan iki delik ise maden dolgu ile kapatılmıştır. Çivi yazısının hemen üstünde ay sembolü bulunmaktadır. Bu tür mızrak uçları Batı Anadolu, Ege ve Kuzey Suriye’de görülmektedir. Ancak üzerindeki yazıt sayesinde tam olarak tarihlendirilen en önemli örnek Kültepe mızrak ucudur (Özgüç, 2005: 220-222).

Kıvrık saplı mızrak uçlarından bir diğeri İkiztepe’de II. Tabakada arsenikli bakırdan yapılmıştır. Mızrak ucu 58 cm. boyu ile Anadolu’da şimdiye kadar ele geçen en uzun mızrak ucunu oluşturmaktadır. Bu silah 4 yapraklı namluya sahiptir. Mızrak tek seferde ucu ile birlikte döküm tekniği ile oluşturulmuştur. İkiztepe II.

Tabaka tarihlendirilmesine bakıldığında ise Eski Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nı temsil ettiği anlaşılmaktadır (**Lev. XXII/Res. I**) (Bilgi, 2011: 92-94).

Yassihöyük'te Kültepe dirgen tipi silahlar ile benzer buluntu topluluğunun bulunduğu tabakada sırt çizgisi belirgin, iki delikli ve tek perçinli mızrak ucu ele geçmiştir (Omura, 2012: 35. *KST 2. Cilt*, 2013: 420). Kıvrık saplı mızrakların benzer örneklerine İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Syros ve Thermi'de bulunmuştur (Branigan, 1974: 17).

4.3.4.1.2. Boğumlu Mızrak Uçları

Kültepe, İkiztepe ve Yassihöyük'te çağdaş tabakalarda ele geçen ucu kıvrık saplı mızrak uçlarının bir başka tipi boğumlu mızrak uçlarıdır. Genellikle Güney Mezopotayma ve Suriye'de MÖ 3. Bine ait tabakalarda ele geçen örnekler Anadolu'da MÖ 2. Bine ait az örnek ile temsil olunmaktadır. Kaniş Karumu II. Tabakada ele geçen boğumlu mızrak ucu Orta Anadolu'da tek örnektir. Kuzey Suriye prototipleri ile Anadolu'da yerli ustalarca üretilmiş olan bu tip mızrak uçları Ugarit ve Byblos'ta da görülmektedir (**Lev. XXII/Çiz. I**) (Yıldırım, 2013: 121).

4.3.4.2. Soketli Mızrak Uçları

Soketli mızrak uçları Kültepe II. Tabakada ele geçen örneklerden bilinmektedir. Bu tip mızrak uçları ahşap sapa geçirilerek kullanılmaktadır. MÖ 1950-1700 tabakalarında bulunan mızrak uçları tunç yapımıdır. Soketli mızrak uçlarının namlularında kimi zaman kabarık silmeler yer almaktadır. En uzun olan örnek 16.3 cm. en küçük örnek ise 13.6 cm. arasında değişmektedir. Döküm tekniği ile yapılan mızrak uçlarının soket kısımlarında kimi zaman yukarıdan aşağı doğru açıklıklar bulunmaktadır. Olasılıkla ahşap sapın takılmasında kolaylık sağlanması açısından bu açıklıklar oluşturulmuştur (**Lev. XXII/Res. II**) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 284-285, Katalog No: 278-279, 282-283).

4.3.5. OK UÇLARI

Ok uçları ahşap bir sapa takılarak yay yardımı ile kullanılan bir savunma silahıdır. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) merkezlerinde ok uçlarının buluntu sayısı son derece azdır. Buna rağmen İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000) ile karşılaştırıldığında ok uçlarında belirli bir artış görüldüğü anlaşılmaktadır. Kültepe Koloni Çağı'na denk gelen II. Tabakada (MÖ 1950-1800) ok uçları ortaya çıkarılmıştır. Döküm tekniğinde yapılan ve gövde kısımları söğüt yaprağı şeklinde olan ok uçlarının kenar kısımlarında yer alan kanatlar Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nin bir yeniliğidir. Ok uçları üçgen yüzlü ve saplı, kanatlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bir kısım ok uçları ise kovanlı olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldırım, 2013: 121).

Anadolu'da MÖ II binin ilk yarısında Kaledibi ve Hıdırlı'da bulunan mezarlıklar içerisinde de ok uçlarına rastlanmıştır (Ekmen, 2013: 38, Tablo: 4).

4.3.6. DİĞER SİLAHLAR

4.3.6.1. ORAKLAR

Özellikle tarım aleti olarak kullanılan ve yarım halka şeklinde ağız kısımları sayesinde kin biçme aracı olan oraklar MÖ II. Bin yılın başlangıcında kullanılan aletler arasındadır. Tahsin Özgüç bu tür aletlerin savaşta saldırı silahı olarak kullandığını düşünmektedir. Kültepe kazılarında yalnızca Ib yapı katında ortaya çıkarılan bir orak tunçtan yapılmıştır. 16 cm uzunlukta, 2.4 cm eninde olan orağın sap kısmı kıvrıktır. Sap kısmına yakın bir alanda kare içerisinde "X" işareti yer almaktadır. Benzer bir işaret Boğazköy'de bulunan eserler üzerinde yer almaktadır. Olasılıkla bu tip işaretler atölye işaretidir (Lev. XXIII/ Res. I) (Özgüç, 1955: 75-76).

4.3.6.2. YABALAR

Çatal biçimli silahlar yani dirgen veya yabalar Anadolu'da ilk kez Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda kullanılan silah türlerinden biridir. Kültepe II-Ib yapı katlarında mezarlık alanlar içerisinde bulunan çatal şeklindeki silahlar Mezopotamya kökenli silah tiplerindedir. Olasılıkla Kültepe'ye Assurlu tüccarlar tarafından getirilmiştir (Ekmen, 2013: 38, Tablo: 4) Uzun bir sapın uçunda iki veya üççatallı silahların en erken örnekleri ise Ur'da Gudea zamanına tarihlendirilmiştir (Yıldırım, 2013: 121).

Çatal biçimli silahlar uzun ahşap bir sapa geçirilmiştir. Uçlara doğru sivrilen çatalların kesitleri dört köşelidir. Çatalların uzunlukları 40 cm. ile 29 cm. arasında değişirken genişlikleri 11.5 cm ile 10 cm. arasındadır(Lev. XXIII/Res. IIa-c) (Özgüç, 2005: 219).

Çatal biçimli silahların en yakın örneği Yassihöyük'te yapılan kazılarda Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na tarihlendirilen II. Katta ele geçmiştir. Uçları son derece sivri olan bu dirgen iki çatallı olup bakır alaşımıdır. Soket şeklinde yuvanın içerisinde ise ağaç kalıntılarının rastlanmıştır(Lev. XXIII/Res. III) (Omura, 2013: 420).

4.4. KAP-KACAKLAR

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na ait metal kap-kacak buluntularının neredeyse tamamı Kültepe kazılarında ortaya çıkarılmıştır. Genellikle seramik malların taklidi olan ve metal işleme teknolojisinin geldiği noktayı göstermesi açısından önemli olan bu kaplar vazo, süzgeçli kepe, bakraç, vazo, kâse, kadeh gibi çok çeşitli grupları bulunmaktadır. Ancak buluntu grupları, Kültepe ve Hattuşa metinlerinde geçen maden kapların her türlü madenden yapılmış olan kapların varlığını karşılamamaktadır. Kültepe'de II ve Ia-b katlarında mezarlık alanları içerisinde maden kaplar ele geçmiştir. Yazılı veriler bakır ve maden kapların fazlasıyla kullanıldığını göstermektedir. Kimi metinlerde Assurlu bir tüccarın evinde çoğu kap olmak üzere 100 kalem (50-60 kg) veya 80 kalem (40-45 kg) maden objenin varlığı bildirilmektedir. Madeni kaplarda dövme döküm, perçinleme ve lehim teknikleri uygulanmıştır. Assurlu tüccarların ticari metinlerinde maden kapların Assur'a maden kaplar gönderdikleri yazmaktadır (Özgüç, 2005: 215). Yazılı kaynaklar ayrıca ticari unsurlardan olan madeni kaplar, silah gibi eşyaların “*nappahum*” adı verilen ustalar tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Metinlerde geçen usta isimlerinin hem Anadolu hem Assur adları taşınması maden işçiliğinde iki halkında eşit etkisi olduğu anlaşılmıştır (Lehner, 2014: 142).

4.4.1. KAZANLAR

Kültepe kazılarında II. Akatta açığa çıkarılan tunç kazanlar genellikle mezar hediyesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulunan tunç kazanlardan birinin ağız kenarı 3.3 cm.'lik bir çember ile çevrilidir. Kazan iki kulplu olup kulplar yassı levhalar haline getirildikten sonra kazana lehimlenmiştir. Kazanın dip kısmı ağız kısmına göre daha geniştir (Özgüç, 1955b: 59).

Kültepe'de bulunan diğer kazanlardan iki tanesi şerit kulpludur. Kulplar gövdeye dört çivi ile bağlanmıştır. Diğer bir kazan ise silindirik boyunludur (Lev. XXIV/Res. I) (Özgüç, 1955b: 59).

4.4.2. KADEH VE BARDAKLAR

Kültepe kazılarında ortaya çıkarılan kadeh ve bardaklar altın veya tunç yapımıdır. Karum'un II. Katından ele geçen bir kadeh altından yapılmıştır. Ağız kısmı dışa dönük şekilde olup, içbükey gövdelidir. Düz dipli kadehin kenar kısımları kalınlaştırılmıştır. Kadehin yüksekliği 5.9 cm, çapı 7.4 cm.'dir. Bu örnek kil kadehlerin bir taklidi olarak yapılmış olup benzer bir gümüş örneği bulunmaktadır. Bir başka kadeh örneği bakırdan yapılmıştır. Keskin omuzlu kadeh resmi depo binasından ele geçmiştir. Ağız kenarında karşılıklı iki akıtacağı bulunmaktadır. Kadeh sekiz çivi başı ile süslenmiştir. Bardak formları ise bakırdan yapılmıştır. Ib yapı katında bulunan bir bardak ilk bakır örneği oluşturmaktadır. Tahrip edilen bir tapınakta ele geçen bardak iki kulpludur. Çok benzer kil örnekleri bulunması madeni ürünlerin taklit edilerek yapıldığını göstermektedir(Lev. XXIV/Res. II) (Özgüç, 2005: 217).

Kültepe örnekleri arasında en dikkat çeken kap tipi MÖ II. Binde kullanılan ayaklı meyveliklerin taklidi olan bir kadeh örneğidir. Tunçtan döküm tekniği ile yapılan bu kadeh 9.6 cm. yükseklikte ve ağız çapı 15 cm.'dir. Ağız kısmı kalınlaştırılmış dışa eğik olup ağız kısmının hemen altında dışarı taşkın şekilde bir omuz eklentisi yer almaktadır. Gövde aşağı doğru daralmaktadır. Kadehin ayak kısmı ters koni şeklindedir(Lev. XXIV/Çiz. I) (Emre, 2008: 9).

4.4.3. ÇANAKLAR

Madeni kaplar arasında en çok rastlanan kaplar kâselerdir. Kültepe II. Kata ait 8 adet tunç çanak ele geçmiştir. Kapların çoğu halka veya düz diplidir (Özgüç, 1995: 59).

Kâselerin bir kısmının alt tarafında süzgeç eklentileri bulunmaktadır. Çanaklar buluntu gruplarına göre iki ayrılmaktadır.

4.4.3.1. Düz Dipli Çanaklar

Kültepe II. Kata ait düz ağızlı çanaklar sığ ve derin çanaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Döküm tekniği ile yapılmış bu kaplardan sığ olan örnek 2.3 cm. yükseklikte, 10.5 cm. çapındadır. Düz dipli olan bu çanağın ağız kenarı düz bir şekilde bırakılmıştır. İkinci örnek ilkinin göre daha derindir. 8.2 cm. yükseklikte, 22 cm ağız çapına sahip olan örnek düz diplidir(**Lev. XXV/Res. I**) (Kualkoğlu ve Kangal, 2013: 294, Katalog No: 303,305).

4.4.3.2. Keskin Omurga Geçişli Çanaklar

Keskin omurga geçişli çanaklar Kültepe'de II. Tabakada ele geçen tek bir örnekten bilinmektedir. Ağız çapı 14.3 cm. olan, tunçtan çanak ağız kısmı düz, ancak gövde kısmında keskin omurga geçişli bir örneği oluşturur. Çanağın dip kısmı düz şekilde sonlanmıştır(**Lev. XXV/Çiz. I**) (Emre, 2008: 9).

4.4.4. KÂSELER

Kâseler çanaklara göre daha derin biçimlendirilmiş olan kap formlarıdır. Kâseler Kültepe ve Troia'da görülen örnekler ile temsil olunmaktadır. Kültepe'de görülen en basit formu ile kâseler, dışa dönük ağızlı, küresel gövdeli ve halka dipli örneklerden oluşmaktadır. Bir diğer örnek ise gümüş kaplama son derece hasar görmüş olan oldukça yüksek boyunlu, keskin omurga profilli ve yüksek konik kaideli örnekten oluşmaktadır (Emre, 2008: 9).

Kâselerin bazı örnekleri son derece özenli işlenmiş ve farklı amaçlar için kullanılmıştır. Bu tür kâseler ise süzgeçli kâseler ve omphaloslu kâseler olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

4.4.4.1. Süzgeçli Kâseler

Süzgeçli kâseler genellikle halka dipli çanakların iç kısımlarına yerleştirilen küçük delikler ile oluşturulmuştur. Bu tipte kâselere Anadolu'da Kültepe kazılarında rastlanmıştır. Tunçtan yapılan bir örnek; basit ağız kenarlı, yüksek boyunlu, küresel gövdeli ve halka diplidir. Bir diğer örnek ise yine tunç yapımı olup, yüksekliği 5.4, çapı 10 cm. olan süzgeçli kap tunçtan döküm tekniği ile oluşturulmuştur (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 295, Katalog No: 309). Ağız kısmı hafif dışa taşkın olup, gövde küreseldir (**Lev. XXV/Res. II**) (Emre, 2008: 8).

4.4.4.2. Omphaloslu Kâseler

Omphaloslu kaseler Ege Dünyasının'da İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda ortaya çıkan metal kaplardandır. Troia'da MÖ 2400-1700 yılları arasında (II-V. Tabakalar) kesintisiz görülen örneklerdendir. Düz dipli çanaklar Troia II-V. Tabakaya kadar sıkça görülen metal kap örneklerindedir. Omphaloslu taban kâselerin taban kısımlarının iç kısma doğru göbek oluşturularak hamam taşı şekli verilmiştir. Troia'da bulunan bu tip kâseler yemek kapları olarak tanımlanmıştır. Kimi örnekler sığ olup 8.1 cm. yükseklikte, 11.5 cm. ağız çapına sahiptir. Kimi kâselerde ise omphalos olmamasına rağmen taban kısmında halka şeklinde bir göbek oluşturulmuştur. Bu örnek ise 5.8 cm. yükseklikte ve 24 cm ağız çapına sahiptir(**Lev. XXV/Res. III**) (Branigan, 1974: 48).

4.4.4.3. Halka Dipli Kâseler

Tahsin Özgüç tarafından 1950 yılında Kültepe II. Katta bir mezarlık alanında ortaya çıkarılan halka dipli çanak, tunç yapımıdır. Derin ve kulpsuz olan bu örneklerdir (Branigan, 1974: 59).

Bir diğer örnek 8 cm. yükseklikte 11 cm. ağız çapına sahip tunç örnektir. Ağız kısmı hafif dışa taşkın yapılmış, gövde kısımları ise küreseldir. Kaideye doğru daralan bir

yapıya sahip olan kap halka dip ile sonlanmıştır(Lev. XXVI/Res. I) (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 295, Katalog No: 310).

4.4.5. ÇÖMLEKLER VE VAZOLAR

Madeni kaplar arasında yer alan vazolar son derece az sayıda ele geçmiştir. Kültepe II ve Troia V. Tabakalarına ait olan madeni kaplar kulplu ve kulpsuz olarak ayrılmıştır. Kültepe’de bulunan çömlekler uzun boyunlu düz ağızlı, küresel gövdeli ve halka diplidir. Boyun kısmında üç kabartma ile bezeme yapılmıştır. Bakır olan bu kap 7.7 cm. yüksekliğinde, 7. Cm çapındadır. Bir diğer örnek ise vazo olarak tanımlanmıştır. Kap silindirik gövdeli düz dipli düz ağız kenarlıdır. Yüksekliği 3.2 cm. çapı 11 cm. kadardır (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 295, Katalog No: 304-307).

4.4.5.1. Akıtacaklı Çömlekler

Akıtacaklı çömleklere Troia’da İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)’ndan Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)’na kadar yani II.-V. Tabakalar arasında rastlanmıştır. Bu tür vazolar uzun silindir boyunlu, konik kaideli, dikey tutamaklı örneklerdir. Akıtacaklar gövde ortasına yerleştirilmiştir. Dikey kulplam üst kısımlarında bulunan ekletiler bu kulplara ek olarak sepet kulp eklenti ile çömleğin iki şekilde taşınabileceğini göstermektedir (Lev. XXVI/Çiz. I)(Branigan, 1974: 49).

4.4.6. TAVALAR

Bulunan tava örnekleri en ucuz maden olan kurşun ve tunçtan yapılmıştır. Bu tip kaplar MÖ 3. Binden itibaren Anadolu’da kullanılmaya başlanmıştır (Özgüç, 2005: 216). Tavaların bir kısmı yuvarlak gövdeye eklenen kulplar ile oluşturulurken bir kısmı ise dikdörtgen gövdeye sahiptir. Yuvarlak gövdeli örneklerden biri dışa dönük ağızlı, düz yüzeylidir. Derin bir iç hacmi bulunan tavanın kulpu döngü şeklindedir. Yuvarlak dipli tava 1991 yılında Karum Ib tabakasından çıkarılmıştır. Tunç tavanın

yüksekliği 3.2 cm. çapı 11 cm.'dir. Diğer bir örnekte ise geniş dışa dönük ağızlı, dikey profilli olan tavanın iç kısmında omphalos yerleştirilmiştir. Taban geniş ve düzdür (**Lev. XXVI/Çiz. Ia-b**) (Emre, 2008: 7).

4.4.7. SÜZGEÇLİ KEPÇELER

Süzgeçli kepçe Kültepe kazılarında ortaya çıkarılan ve bu kente özgü olan formlardandır. Gövde kısmı kâse şeklinde düz ağızlı bir kaptan oluşmaktadır. Bu kısmın içerisi delikler yardımı ile süzgeçli hale getirilmiştir. Alt kısımda ise üç parça halinde ince uzun süzgeçler bulunmaktadır. Uzun tutamak kısmı ise ördek başı ile sonlanmıştır. Tutamağın alt kısmı “t” şeklinde yapılmış olup bu kısımlardan üç perçin ile gövde kısmına takılmıştır. şimdiye kadar böyle bir kap ortaya çıkmamış olması bu kepçenin özel ritüellerde kullanıldığını göstermektedir (**Lev. XXVII/Çiz. Ia-b**) (Emre, 2008: 10).

4.5. FİGÜRİNLER

Döküm tekniği ile yapılan metal figürünler ilk kez İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda (MÖ 3000-2000) ortaya çıkmıştır. Genellikle tanrıça ve kadın betimlemelerinin bulunduğu bu tür örneklerin kültürel amaçlı olduğu düşünülmüştür. Kil figürünlerin gelişen teknoloji ile birlikte değişen örneklerini oluşturan metal figürünler Anadolu'da geline metal işleme teknolojisi ve sanatını göstermektedir. Özellikle Alacahöyük'te bulunan tunç, gümüş ve altın karışımı tanrıça betimlemeleri son derece önemli örnekleri oluşturmaktadır (Bkz. Yalçın ve Yalçın, 2013: 58).

Aynı zamanda Anadolu'da Horoztepe, Hasanoğlan, Mahmatlar gibi yerleşimlerde mezarlık alanlarında ortaya çıkarılan figürünler Anadolu'da döküm tekniği ile yapılmış figürünlerin en güzel örneklerini yansıtmaktadır (Sevin, 2003: 105). Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nin figürünleri ve figürin kalıpları İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nin devamı olarak genelde dini sahneler, tanrısal figürler veya hayvanların betimlendiği örneklerdir. Ancak bu sana gelişen ticari faaliyetler ve el becerilerine bağlı olarak son derece güzel örneklerdir. Figürünler sadece sanatsal bir obje olmanın ötesinde Mısır, Kuzey Suriye ve Mısır'a kadar uzanan Geç Tunç Çağı dini inançlarının anlaşılması içinde son derece önemli referanslar olmuştur. Figürünler tanrısal figürünler ve hayvan figürleri olarak ayrılmıştır. Tanrısal betimlemelerin bir kaçı materyal olarak ele geçerken birçoğu ele geçen taş ve kurşun döküm kalıpları sayesinde tanımlanmıştır.

4.5.1. TANRI VE TANRIÇA FİGÜRİNLER

4.5.1.1. Tanrılar

Tanrı figürünleri Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) ticaret merkezi olan Kültepe örneklerinden tanımlanmaktadır. Boğazköy, Acemhöyük gibi merkezlerde bulunan kalıpların figürünleri ele geçmemiştir. Ancak Kültepe örnekleri dönemin sanatı hakkında bilgi vermektedir. Tanrılar genelde sivri külahlı serpuşları ile betimlenmiştir. Cepheden işlenen tanrıların üzerlerinde kısa bir tunik, ellerinde

atribütleri olarak silahlar taşımaktadır. Tanrı figürinleri tipolojik olarak ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri ellerinde silah taşıyan tanrılar diğeri ise ellerinde çocuk taşıyan tanrılar olarak ayrılmaktadır.

4.5.1.1.1. Elinde Silah Taşıyan Tanrılar

Tanrı figürlerinden Kültepe’de ele geçen bir örnekte 18. Yy tarihlendirilmiştir. Örnekte sivri külahlı bir figür yer almaktadır. Gözleri son derece iri olan ve dizlerine kadar kısa tunik giyinen erkek figür olasılıkla bir tanrıyı temsil etmektedir. Tanrı betimlemelerinden bir diğeri yine uzun silindirik bir polos takan sakallı bir kurşun figürde görülmektedir. Elinde törensel bir balta taşıyan figür kısa kollu bir tunik giymiştir. Tunik üzerinde kemer betimlenmiştir (Kulaçoğlu, 1992: 102-105).

Daha çok Hitit Krallık Çağı sanatından Geç Hitit örneklerine kadar görmeye alışık olduğumuz silahlı tanrı betimlemelerinin Kültepe’de betimlenmeye başladığını açıklar. Kültepe’de bulunan tanrı betiminde tanrının elinde omzuna dayalı eğri bir kılıç bulunmaktadır. Üst bedeni giyili, sol kolunu örten şalın saçakları görülmektedir. Yüzü dolgun, sivri külahlı ve kısa elbiseli, uzun sakallı işlenen tanrı diğer tanrı betimlemeleri ile aynıdır. Kültepe Ib katında kurşundan yapılmış bir figür ele geçmiştir. Yanık tabakadan ele geçtiği için son derece deforme olan figürde kanatlı bir tanrı betimlendiği anlaşılmaktadır(**Lev. XXVII/Res. Ia-b**) (Özgüç, 2005: 244).

Benzer bir silahlı tanrı figürinleri Alishar’da ortaya çıkmıştır. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nın erken safhalarına ait olan iki kurşun figüründe başında sivri külahlı ve yivler ile süslenmiş başlık takan tanrı yer almaktadır. Sakalı kısa çizgiler ile betimlemiştir. Çıplak olan tanrının belinde uç kısımları kırılmış olmasına rağmen kılıç veya hançer taşıyor olması muhtemeldir. Tanrının elleri kırık olmasına rağmen kolların pozisyonu ellerinde bir nesne (belki silah) tuttuğunu göstermektedir (**Lev. XXVII/Çiz. IIa-b**) (Emre, 1971: 59).

4.5.1.1.2. Elinde İki Çocuk Taşıyan Tanrılar

Boğazköy ve Kültepe örneklerine benzeyen bu figürinin belden aşağısı eksiktir. Tanrının yüzü dolgun, kulakları büyük işlenmiştir. Sakalları dikey çizgiler ile betimlenmiş olup yüzünden gülümseme ifadesi yer almaktadır. Tanrı iki kız çocuğunu göğsünde tutmaktadır. Kültepe kurşun figürin ve döküm kalıplarında genelde çocuklar tanrıça tarafından taşınmaktadır. Ancak bu örnekte tanrı iki çocuğu kucağında tutarken betimlenmiştir (Özgüç, 2005: 245).

Kültepe’de ele geçen tanrı betimlemeleri Geç Tunç Çağı’nda Mısır ve Ugarit’te ele geçen tanrı figürlerine benzemektedir. Bu tip örnekler Anadolu’da Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) başında sadece ticari ilişkilerin sayesinde sanatın değil aynı zaman dini inançlarında belirli ölçüde etkilendiği ve belki değiştiğini göstermektedir.

4.5.1.1.3. Kanatlı Tanrılar

Kanatlı tanrı tasvirleri 3 kurşun figürin üzerinde görülmektedir. Bunlardan biri Zincirli’de, diğer iki Alışar Höyük’te ortaya çıkmıştır. Alışar betimlemelerinde tasvirlerinde detay farklılıklarına rağmen aynı tip örneklerdir. Betimlemelerden kısa sakallı olan genç tanrı insan gövdeli ve kuş kanatlıdır. Göğüsten çıkararak yukarı yükselen kanatlar, kolları gizlemiştir. Ayak uçlarına kadar inen uzun bir elbise giymiştir. Bu elbise tam ortadan dik bir bant ile ikiye ayrılmıştır. Sağ ve sol alan yatay çizgiler ile bezenmiştir. Tanrının başında yuvarlak bir başlık bulunmakta olup bu başlık üzerinde güvercine benzer bir kuş betimlenmiştir. İkinci örnekte tanrının başında enine çizgiler ile bezenmiş bir başlık bulunmaktadır. Bu figürin en büyük özelliği kurşun figürinlerin genelde ön yüzü işlenmiş ancak arka yüzü düz bırakılmıştır. Ancak bu örnek üç boyutlu olarak arka kısımlarının işlenmesi açısından ilktir. Sivri külahlı tanrı kolları dirsekten bükülmüştür. Elleri göğüslerinin üzerindedir. Kanatlar omuzdan çıkmış üzeri çizgiler ile bezenmiştir (Lev. XXVIII/Çiz. Ia-b). Zincirli’de bulunan tanrı figürini kanatlı olup kanatların iki ucu

yukarı doğru çubuk şeklinde uzamaktadır. Başında tepesi ponponlu bir başlık bulunur. Başlığın ön yüzünde iki küçük boynuz yer alır. Yüzünde dikkat çeken kaşlarının çatma olmasıdır. Ayakuçlarına kadar inen uzun ve üzeri çizgiler ile bezeli bir elbise giyen tanrının saçları bukleli olarak işlenmiştir. Tanrı sağ elinde bir kadeh tutmaktadır(Lev. XXIX/Çiz. II) (Emre, 1971: 69-71).

4.5.1.2. Tanrıçalar

Tanrıça betimlemeleri bu dönemde Anadolu sanatından çok Kuzey Suriye ve Mezopotamya’da özellikle mühür baskılarından bilinen İştâr betimlemelerine benzemektedir. Genelde üst bedeni çıplak olan tanrıçaların göğüsleri ve elbise üzerinden cinsel uzuvları belirgin şekilde işlenmiştir. Elleri göğüslerinde olan tanrıça betimlemelerinde bu özelliklerin tamamını görmek mümkündür.

4.5.1.2.1. Giyili Tanrıçalar

Alacahöyük’te bulunan tanrıça betimlemelerine son derece benzeyen kurşundan bir tanrıça figürünü yine Kültepe’de ele geçmiştir. Başında ay şeklinde bir başlık bulunan tanrıçanın gözleri kabartma olarak işlenmiştir. Kısa kollu tuniğinin üzerinde göğüsler iki kabarık silme olarak işlenmiş olup tanrıçanın elleri göğüslerinde işlenmiştir. Göbek deliği elbise üzerinden verilmiş, figürün ayakları kırık olarak ele geçmiştir. Yine kurşundan ele geçen bir figürde tanrı-tanrıça çifti betimlenmiştir. Tanrıçanın göğüsleri ve cinsel uzvu belirgin şekilde işlenmiştir (Lev. XXVIII/Res. I) (Kulaçoğlu, 1992: 102-105).

Alişar’da dört kurşun figürün üzerinde biri çıplak diğerleri giyimli tanrıça figürinleri ele geçmiştir. Giyili olan örneklerden bir tanesinin elbisesi son derece süslüdür. Boynunda çok sıralı bir halkanın meydana getirdiği kolye bulunmaktadır. Eteğin ön tarafında yırtmaç bulunmaktadır ve bu kısım çizgisel bezemeler ile süslenmiştir. İkinci kurşun figüründe elbise modeli ilk örneğe benzerlik göstermektedir. Mezopotamya’da görülen çizgisel bezemeler ile katkât gösterilen

elbiselerin Anadolu üslubunda işlendiği kıyafet dikkat çekicidir. Kısa kollu elbisenin altında göğüsler belli edilmemiştir. Boynunda çok sıralı bir kolye bulunan tanrıçanın göz ve ağız çizgileri ile belli edilmiştir. Üçüncü giyimli olan tanrıçanın elleri göğüslerindedir. Başında takke bulunmaktadır ve başlık enine çizgiler ile bezenmiştir(Lev. XXXIX/Çiz. Ia-c) (Emre, 1971: 73).

4.5.1.2.2. Çıplak Tanrıçalar

Alışar Höyük'te ele geçen ve Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na tarihlendirilen bir kurşun gıfürin üzerinde çıplak bir tanrıça betimlenmiştir. Tanrıça ayakta ve elleri ile göğüslerini tutar pozisyonundadır. Vücudunun şekillendirilmesi diğer örneklerle göre daha biçimlidir. Omuz ve kalçaları yuvarlak hatlar ile biçimlendirilmiş, göbek ve özellikle cinsiyet uzvu şematik olarak değil daha doğala yakın işlenmiştir. Tanrıçanın başında oval üzeri işlemeli bir başlık bulunmaktadır(Lev. XXXIX/Çiz. II) (Emre, 1971: 72-73).

4.5.1.2.3. Kanatlı Tanrıçalar

Tanrıça betimlemelerinden en güzel örnek Kayseri Müzesi'nde sergilenen kurşun örnektir. Kanatlı tanrıçanın betimlendiği figürin, MÖ II. Bin yılın erken evrelerinde bölgenin yerli halkının dini inançları konusunda bilgi vermektedir. Bu figürinler Anadolu'ya farklı kültürlerden gelen ve dini inançlar arasında yer bulan dış etkileri göstermesi açısından son derece önemlidir. Kurşun Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda en az değer verilen madendir. Olasılıkla figürlerin genelde bu madenden yapılmasının nedeni düşük sıcaklıkta ergitilmesi ve yumuşak olduğu için kolayca şekil almasından kaynaklanmaktadır. Konya Karahöyük'te bulunan Kanatlı betimleme, cinsel uzvun üçgen ve belirgin işlenişi tanrıçanın "İstar" olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca saç kısımlarında abartılı bukleler Mısır tanrıçası Hathor'a benzemektedir. Bu tip tanrıça betimlemelerinin Mısır-Mezopotamya yerli tanrıalarının sentezi olduğu düşünülmektedir (Lev. XXXIX/Res. I) (Aruz, 2008: 81).

4.5.2. MİTOLOJİK YARATIK FİGÜRİNLERİ

Melez veya mitolojik yaratık betimlemeleri Anadolu'da ilk kez Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda ortaya çıkmıştır. Acemhöyük ve Kültepe kazılarında ortaya çıkarılan örnekler yeni dini inançlar ve ritüellerin varlığına işaret etmektedir.

4.5.2.1. Aslan Adamlar

Metal figürinlerde işlenen hayvanlar genellikle aslanlardır. Aslanların Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda tanrıların kutsal hayvanı olduğuna dair veriler bulunan altın bir levha üzerindeki betimlemeden anlaşılmaktadır. Betimlemede ellerinde silah tutan tanrı kükrer pozisyonsa işlenmiş aslanın üzerinde durmaktadır. Bu durum aslanın tanrıların kutsal hayvanı olabileceğini akla getirmektedir (Bkz. Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 244, Katalog No: 190).

Her ne kadar Kültepe örnekleri arasında tek aslan figürünü ele geçmemiş olsa da Yassihöyük'te Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na tarihlenen II. Tabakada ortaya çıkarılan kurşun figürin Kültepe görsel sanatlardaki ikonografyaya benzetilmiştir. Kurşun figürin aslan-adam betimini içermektedir. Arka ayakları üzerinde duran aslanın vücut kılları yatay ve dikey çizgiler ile belli edilmiştir. Elleri insan eli şeklinde yapılmış, yüzü deforme olmuştur. Her ne kadar bu tür figürinlere Kültepe'de rastlanmasa dahi Kültepe'de bulunan bir mühür baskısında aslan-adam betimi bu figür ile son derece benzemektedir (**Lev. XXX/Res. I**) (Omura, 2014: 305, Resim: 9).

Yassihöyük'te ele geçen iki dişli dirgen (çatal silah) aynı tabakada bulunmuştur. Bu bilgiden yola çıkarak Kültepe ile bağlantılı olduğunu ve bu dönemde olasılıkla kökeni Kuzey Suriye'ye dayanan yeni bir dini inancın ortaya çıktığı görülmektedir.

Avrupa müzerine dağılan ve Anadolu'dan getirildiği yazılan bazı hayvan figürleri fildişi yapımıdır. Bunların üzerine altın kakmalar ile süslemeler yapılmıştır.

Yine aslan betimlemelerinin işlendiği örnekler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Anadolu-Mısır arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

4.5.2.1.1. Altın Kaplama Figürinler

Metropolitan Museum'da sergilenen ve Anadolu'dan geldiği belirtilen Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na (MÖ 19-18. Yy) ait fildişinden bir aslan figürinlerinin üzerinde altın levhalardan kaplamalar bulunmaktadır. Betimlemede başı aslan, gövdesi insan olan bir mitolojik yaratık elinde çiçek tutmaktadır. Bu aslan çiftinin göz kısımları boştur. Kafasının üstünde ve alt kısımda boşluklar bulunmaktadır. Figürinin elinde bulunan ve koklar pozisyonda tuttuğu bitkinin üçlü kökü, figürin saçları, göz kenarları ve göğsünde altın levhalar bulunmuştur. Bu figürin tamamının altın kaplama olabileceğini göstermektedir. Aslanların yeleleri yerine saçlar yapılmış olup kükrer pozisyonda işlenmemiştir. Ayrıca kolları, bacak yapısı tamamen insan anatomisine uygun işlenmiştir. Üzerinde bir bacağına dışarı bırakacak şekilde uzun bir elbise bulunmaktadır. Bedenin üst kısmında ise herhangi bir giysi görülmemektedir. Her ne kadar yerli Anadolu gliptik üslubunda melez yaratıklar görülse de hayvanın başında peruk gibi saç eklentisi olması Nil Deltasında Eski ve Orta Krallık Dönemi'ne ait aslan tanrıça betimlemelerinde bu durum ile karşılaşmıştır (**Lev. XXX/Res. II**). Kapalı çene, ağız duruşu gibi detaylar Mısır aslan betimlemelerine son derece benzemektedir. Aynı zamanda figürün diz çökmüş hali, elinde tuttuğu papirüs genelde Suriye melez hayvan betimlemelerinde karşılaşılan bir özelliktir. Çıplak kahraman betimlemeleri bu örnekteki gibi işlenmiştir. Çok benzeri bir betimleme Alişar Höyük'te fildişi üzerine diz çökmüş maymun betimlemesinde görülmektedir (Aruz, 2008: 86-87).

4.5.2.2. Boğa-Adam Figürinleri

Boğa adam betimlemelerine Kültepe II. Kata ait sokak dolgusu içerisinde rastlanmıştır. Figürin son derece yıpranmıştır ancak buna rağmen işlenen sahnede

insan başlı boğa bacaklı bir figürin olduğu anlaşılmaktadır. Üslubu stilizedir Achemhöyük kazılarında ortaya çıkarılan boğa-adam figürlerine benzerlik göstermektedir (Özgüç, 2005: 241).



5. ASSUR TİCARET KOLONİ ÇAĞ'DA KUZEY MEZOPOTAMYA MERKEZLERİNDEKİ METAL ESERLER

Erken dönemlerden itibaren Kuzey Irak'taki yerleşimler ticari faaliyetlerin merkezi olmuştur. Bölge insanları erken medeniyetlerin geliştiği bu Dicle ve Fırat Irmaklarının karasındaki Mezopotamya topraklarında noksan olan taş, kereste, maden olmadan gelişemezdi. Kendilerinde oldukça fazla bulunan gıda (tahıl) ve kumaşlarını takas usulünde değiştirerek kendi ihtiyaç duydukları malzemeleri almış ve bu sayede gelişim göstermişlerdir. Yazılı belgeler MÖ III. binde Mezopotamya'da ticaretin geliştiğine dair önemli bilgiler verir.(Kool, 2012: 11).

MÖ III. Binde özellikle Kuzey Irak'ta Nuzi yerleşimi kuzey ve batı ticaretinin merkezi konumdadır. Güney Mezopotamya'da kurulan Akad İmparatorluğu'nun güçlü krallarından Manishtushu (MÖ 2269-2255) döneminde İştâr Tapınağı içinde bulunan bir yazıtta Assur bölgesinin kendi hâkimiyeti altında olduğundan bahseder. III. Ur Sülalesi (MÖ 2112-2004) döneminde Assur Güney Mezopotamya'ya bağlıdır. Ancak Amurruların Güney Mezopotamya'yı işgal etmesi ile Assur bağımsızlığını kazanır. Eski Assur'un güçlü krallarından olan Illu-summa döneminde, MÖ III. binde Akkadların etkisi altın yapılan ticaret Assur'un tekeline geçmiştir. Assur'da inşa edilmiş olan İştâr Tapınağı yazıtında Illu-summa Mezopotamya'ya Umman'dan bakır getirildiği, kalayın ise İranlı tüccarlar aracılığı ile bölgede toplandığı belirtilmiştir. Toplanan kalayın bir kısmı ise eşek kervanlarına yüklenerek Anadolu'ya gönderilmiştir. Anadolu'dan işlenmiş gümüş alındığı yazıtta belirtilmiştir. Anadolu'ya ilk Assurlu tüccarların Illu-summa oğlu Erishum döneminde gönderildiği eponim listelerinden anlaşılmaktadır. Bu ticari ilişkiler Eski Assur kralları I. Sargon, II Puzur Assur, Erishum II döneminde de sürmüştür. I. Samsi-Adad (MÖ 1815-1782) döneminde de ticaret azalmaya rağmen devam etmiştir.* Şamsi-Adad döneminde Assur başkenti yapılan Shubat-Enlil'de (Tel Leilan) bu ticari ilişkileri anlatan birçok tablet bulunmuştur. Daha sonra tahta çıkan Isme-Dagan (MÖ 1782-1742) döneminde ise ticari faaliyetler azalarak son bulmuştur.(Klangel ve Aruz ve Benzel, 1995: 21-23).

Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) I yani MÖ 1950-1700 yılları arasında Anadolu ile gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin merkezi Mezopotamya'da Assur ve Babil'dir.

Bu iki kent ve kurulan Eski Krallıklara bağlı yerleşimlerde çıkan metal eserler Anadolu sanatının çıkış noktasını, etkileşim alanını bulmamızda yardımcı olmaktadır. Ayrıca Assur Ticaret Koloni ağı (MÖ 1950-1750)'nda dini inançlar, dönemin moda takı ve silahları gibi pek çok materyal dönem ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu dönemde Mezopotamya'da ortaya çıkan eserler takılar, silahlar ve figürinler olarak ayrılmıştır.



5.1. TAKILAR

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Mezopotamya'da ortaya çıkarılan takılar genellikle Kuzey Mezopotamya Bölgesi'nde Assur kentinde ele geçen örneklerden bilinmektedir. British Museum ve Metropolitan Musuem'da sergilenen eserler dönemin takı modası hakkında bilgi edinmemizi sağlamıştır. Assur kentine ait olan takılar Sin-Şamaş tapınağının kazıları sırasında açılan bir açmanın genişletilmesi sonucu ortaya çıkan mezarlardan bilinmektedir. Tüccara ait olduğu sanılan mezarda zengin takılar ve figürinler bulunmuştur. Mezar ana topraktan 6 metre derinliktedir. Kuzeydoğu, güneybatı yönünde yerleştirilen mezarlar içerisinde belirli düzende metal hediyeler konulmuştur. Bu hediyeler arasında takılar genelde altından yapılmıştır. Anadolu'da görülen örneklerin aksine pendant, bilezik ve küpe tipleri daha çeşitli ve son derece süslüdür.(Klangel ve Aruz ve Benzel, 1995: 44).

5.1.1. DİADEMLER

Assur kentinde Eski Assur Krallığı Dönemi'ne denk gelen Mezar 20 yapısına ait diademlerden en süslü olanı mezar sahibinin başında diğerleri mezar çevresinde bulunmuştur. Bu diadimler ince altın levhalardan yapılmış olup uç kısımları ip yardımı ile bağlanması için açılan küçük delikler ile son bulmuştur. Bulunan diadimler üzerinde kimi zaman kabarık bezemeler görülmektedir.

5.1.1.1. Daire Bezemeli Diadimler

Assur kentinden bulunan süslü diadem örneklerinin en güzeli Mezar 20'de bulunan iskeletin başındaki altın diadimdir. İnce altın levhadan yapılan diademin üzerinde yedi adet kabartma daireler ile süslenmiştir. Metal diademin tamamı nokta bezemeler ile kaplıdır. Orta alanda ise kenarlarda tek daire içine nokta, orta alanda yer alan 5 kabarık bezemede ise iç içe geçmiş üç daire ve ortada nokta bezemeler bulunmaktadır. Bu konsantrik dairelerin en büyüğü orta alanda yer alan dördüncü

dairedir. Bu daireler dövme tekniği ile hazırlanan ince altın levhaların arkasına, hazırlana kalıpların basılması ile oluşturulmuştur. Bu görüşün en büyük kanıtı dairelerin son derece düzgün ve aynı boyda yapılmasından kaynaklanmaktadır. Her bir halkanın çapı 0.7, 0.9 1.4 ve 1.4 cm arasında değişmektedir. Levhanın üzerinde duran kabarık noktalar ise özensiz şekilde oluşturulmuştur. Diadem 20.8 cm. uzunluktadır (**Lev. XXX/Res. III**). (Klangel ve Aru ve Benzel, 1995: 48-49).

5.1.1.2. Kabarık Nokta Bezemeli Diademler

Değerli ince metallere yapılan diademler en erken örneklerine Kalkolitik ve Tunç Çağı'nda Yakındoğu ve Avrupa'daki merkezlerde ortaya çıkmıştır. Mezopotamya'da özellikle Ur, Suriye ve Ege merkezlerindeki mezarlıklarda çıkan diadem örnekleri ortaya çıkmıştır. Bu diademler genelde düz bir levha veya levha üzerine bezemelerden oluşmaktadır. Benzer bir örnek Assur kenti Mezar 20 yapısında bulunan örneklerden bilinmektedir. Bu diademlerin üzerinde belirli bir düzen izlemesizin nokta bezemeler bulunmaktadır. Dövme tekniği ile oluşturulan ince altın levhaların arka kısımlarına ucu sivri bir alet yardımı ile açılan yuvarlak bezemeler oluşturulmuştur. Yapılan bu teknik diademler için Mezopotamya'da uygulanan en eski tekniktir. Girit ve Kyklad adalarında benzer örneklere sahip metal diademler bulunmuştur. Genelde mezarlık alanlarında bulunan ince diademler Anadolu merkezlerinde bezemeli ve bezemesiz levhalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Eski Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda zikzak bezemelerde oluşan diadem örneklerine rastlanmıştır. Çağdaş dönemde Jeriho'da bu diademlerin bulunması özellikle ölü hediyesi olarak kullanım gören ortak bir modayı temsil ettiğini göstermektedir (**Lev. XXX/Res. IV**). (Klangel ve Aru ve Benzel, 1995: 49).

5.1.2. KÜPELER

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'na denk gelen MÖ 1950-1700 yıllarında kuzey Mezopotamya'da Eski Assur Krallığı (MÖ 2000-1600) bulunmaktadır. Bu tarihler arasında Anadolu ile kuzey Mezopotamya kültürlerinin

iletişim halinde olduğu yazılı verilerden anlaşılmaktadır. İki merkezden çıkan takılar benzerdir. Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Assur kenti Mezar 20 olarak tanımlanan alan içerisinde küpe örneklerine rastlanılmıştır. Küpeler yarım ay biçimli küpeler ve halka küpeler olarak ayrılmaktadır. Ayrıca Mezar 20'de bulunan bir küpe Kültepe'de bulunan metal küpe ile son derece benzerlik göstermektedir. Küpe altın bir halkanın içerisine yerleştirilen küçük karnelin boncuk ile oluşturulmuştur. Kültepe'de benzer bir örnek bulunmaktadır. Tek fark Anadolu örneğinde akik boncuk kullanılmasıdır. Mezar 20'de bulunan altın küpe her ne kadar Akad Dönemi (MÖ 2334-2154) tarihlendirilmiş olsa da Anadolu örneği ile son derece benzerlik göstermektedir. (Klangel ve Aru ve Benzel, 1995: 55).

5.1.2.1. Yarım Ay Şeklinde Küpeler

Yarım ay (lunat) şeklinde küpelere Assur kenti Mezar 20 yapısında ortaya çıkartılmıştır. Çift halinde ele geçen küpe üzerinde üç derin oymadan oluşan bezeme bulunmaktadır. Bu bezeme alanına altın levhalardan oluşan bu küpenin üzerinde lapis lazuliden yapılmış kakmalar bulunmaktadır. Küpe saç örgüsü benzeri altın tellerden oluşan süslemelerin yan yana bükülmesi ile kilit kısımları oluşturulmuştur. Lapis lazuli eklentiler bu süslemelere geçirilmiş ve levhalar küpeye lehimlenmiştir. En yakın örnekler Susa, Tell Asmar, İsin, Larsa ve Nippur kentlerinden gelen örneklerden bilinmektedir. Bu küpelerde altın, elektron, gümüş bir arada kullanılmıştır. Küpe Eski Assur Çağı'na tarihlendirilmektedir (**Lev. XXXI/Çiz. I**). (Klangel ve Aruz ve Benzel, 1995: 57-58).

5.1.3. KOLYELER

Mezopotamya takı örnekleri arasında en özenli işçiliğe sahip olan grubu kolyeler oluşturmaktadır. Mezopotamya topraklarının hem güneyinde hem kuzeyinde son derece güzel örnekler bulunmuştur. Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Assur kentinde Mezar 20'de bulunan ve MÖ 2. Bin yılın başlarına tarihlendirilen kolye örnekleri ele geçmiştir. Babil'de bulunan kolyeler saf altından yapılmıştır. Assur

örneklerinde ise lapis lazuli, karnelin, akik ve altın boncuk dizilerinden oluşmuş kolyeler bulunmuştur.

5.1.3.1. Altın Boncuklar ile Oluşturulan Kolyeler

Kuzey Mezopotamya'da Assur kentinde ele geçen kolyeler genellikle sadece metalden değil değerli taşlar ile birlikte oluşturulmuş örneklerden oluşmaktadır. Mezar 20'de bu şekilde oluşturulmuş üç kolye ele geçmiştir. Kolyelerden bir tanesi 11 cm. uzunluğa sahiptir. Kolye belirli bir döngü ile altın, lapis lazuli, akik ve karnelin boncukların ardı ardına dizilmesi ile oluşturulmuştur. Kolye üzerinde 18 altın boncuk bulunmaktadır. Altın boncukların kimi küresel ve boru şeklindeki kimi dört spiral döngünün bir araya getirilmesi ile oluşturulan sembol şekli almıştır. Değerli taşlardan yapılan boncuklar boru, fiç, küresel ve elips şeklindedir. Altın boncuklar genelde boru şeklindedir. Kolyenin merkezinde boru şeklinde altın ve lapis lazuli boncukların arasında dört adet altın kolye ucu eklenmiştir (**Lev. XXXI/Res. I**). Kolye uçları küçük daireler şeklinde olup iç kısımlarında nokta bezemeler bulunmaktadır. Döngü şeklinde sembol taşlar kolye ucuna iki askı deliği ile geçirilmiştir. Benzeri bir kolye yine değerli taş ve altın boncuk dizisinden oluşmuştur. Kolye 10 cm. uzunluktadır. Diğer örneğe ek olarak bu kolyede değerli taşlar arasında kuvars eklenmiştir. Boncuklar boru, fiç, konik, elips ve küresel formdadır. Kolyenin orta kısmında elips şeklinde kuvars boncuk bulunmaktadır (**Lev. XXXI/Res. II**). (Klangel ve Aruz ve Benzel, 1995: 52-53).

5.1.4. YÜZÜKLER

Anadolu'da özellikle Kültepe merkezinde bulunan metal yüzüklere oranla kuzey Mezopotamya'da bulunan yüzük grupları son derece sade örnekleri oluşturmaktadır. Yüzükler yarı değerli taşlardan yapılan süslemeler ve düz olmak üzere iki grup altında incelenmektedir.

5.1.4.1. Boncuk Eklentili Yüzükler

Altından yapılmış boncuk eklentili yüzüklere Assur'da Mezar 20 yapısında rastlanmıştır. Altından yapılmış çember şeklinde yüzüğe küresel şekilde kesilmiş karnelin boncuk eklenmiştir. Uç kısmı açık olan bu yüzük 1.5 cm. çapındadır. Benzer bir örnek Kültepe II. Katında bulunmuş gümüş yükte görülmektedir (**Lev. XXXII/Res. I**). (Klangel ve Aruz ve Benzal, 1995: 58).

5.1.4.2. Halka Yüzükler

Eski Assur Dönemi'ne tarihlenen yüzük örneklerine Mezar 20 yapısında rastlanmıştır. 23 adet sağlam halde ele geçmiş yüzük, düz halka şeklindedir. Uçları kimi zaman birbiri üstüne lehimlenmiş, kimi zaman ise açık bir şekilde bırakılmıştır. Açık uçlu olan örneklerin bitim kısımları bazen küt, bazen konik şeklindedir. Yüzükler genellikle bakırdandır. Ancak altın, gümüş ve elektron gibi yüzükler özellikle Yakınoğu'da MÖ III. bin yıldan II. bin yıla kadar sürekli kullanılmıştır. Küçük halkaların kimi zaman yüzüğün yanı sıra, saç halkası veya burun halkası olarak kullanıldığı hakkında görüşler ortaya atılmıştır. Ancak yüzüklerin boyutları, uç kısımlarının şekilleri daha çok yüzük olarak kullanıldığını göstermektedir. Bulunan yüzükler incelikleri, boyutları ve ağırlıklarına göre sınıflandırılabilir. Yüzükler arasında 5 tanesi son derece incedir. İkinci grupta 17 adet yüzük 4.5 gram ağırlığına kadar çıkabilmektedir. Diğer örneklerin ağırlıkları 1.59 ile 1.7 gram arasında değişmektedir. Halka çapları genelde 1.7 ile 2 cm. arasındadır. Bunlar yetişkin parmak ölçüleri ile karşılaştırıldığında son derece tutarlı olduğu ve bu halkaların yüzük olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır (**Lev. XXXII/Res. II**). (Klangel ve Aruz ve Benzal, 1995: 58-59).

5.1.5. METAL LEVHALAR

Kültepe’de II. Ve Ib tabasında bulunan mezarlıklarda metal levhalar ele geçmiştir. Bunlar daha çok bezemesiz olup ölünün ağzında, alnında veya çenesine konulmuştur. Bir nevi ölünün yüzü bu levhalar ile kaplanmıştır. Benzer bir durum Assur kenti Mezar 20’de bulunmuştur. Bu durum Anadolu-Mezopotamya arası ticari faaliyetlerin yanında ölü gömme geleneklerinin aynı geleneksel inançlar ile gömüldüğünün en güzel kanıtıdır. Anadolu örneklerinde olduğu gibi levhalar uçlara doğru daralmakta ve uç kısımlarında delikler bulunmaktadır. Assur örnekleri genellikle bezemesi levhalardır.

5.1.5.1. Bezemeli Levhalar

Mezopotamya ölü gömme adetleri ile Anadolu örnekleri MÖ III. binde Ur Kraliyet Mezarlığı ile Alacahöyük mezarları arasındaki benzerliklerde görülmektedir. Bulunan eser tipolojileri genellikle aynı olup iki medeniyet arasındaki bağlantının kanıtıdır. Ölü gömme arasındaki benzerlikler Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nda da devam etmiştir. Mezar 20 yapısında iskeletin ağzında altından yapılmış 6.8 cm. uzunluğunda altın levha bulunmuştur. Metal levha üzerinde on dört adet yukarıdan aşağı, on yedi adet yatak nokta bezeme sırası bulunmaktadır. Diğer metal levhanın ise ölünün kulağı üzerine dikey yerleştirildiği kazı raporlarında not edilmiştir. Altından yapılmış kabartma bezemeli bu levha 12 cm.’dir. Mezopotamya ritüellerinde “kötü konuşmamak amacı ile ağzı kapatma”, “dil temizliği” gibi davranışlar bulunmaktadır. Olasılıkla mezarlık alanında ölünün ağzına bırakılan bu levhalar ritüel amaçlıdır(**Lev. XXXII/Res. III**). (Klangel ve Aruz ve Benzel, 1995: 49).

5.2. SİLAHLAR

Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda kuzey Mezopotamya'da metal silah örnekleri az sayıda örnekten bilinmektedir. Bununla birlikte, güney Mezopotamya'da savunma saldırı silahlarının işçilik açısından en güzel örneklerine Erken Hanedanlar I-III (MÖ 2650-2300) dönemine ait Ur Kraliyet Mezarlığı'nda rastlanmıştır. Döküm tekniği ile yapılmış kask, kılıç, hançer ve baltalar Mezopotamya silahlarının hem savaş aleti hem ritüel amaçlı kullanıldığı göstermektedir. Anadolu'da Kültepe kazılarında bulunan ay biçimli baltalar Mezopotamya'da III. Ur evresinde kullanım görmüştür. İsin-Larsa Dönemi'nde özellikle Güney Mezopotamya'da kılıç ve hançerler bulunmuştur.(Maxwel ve Hyslop, 1971: 66, 76). Ancak Eski Assur ve Eski Babil Krallık döneminde silah buluntularında azalma görülmüştür. Assur'da Mezar 20'de bakırdan birkaç silah bulunmuştur.

Mezopotamya silahları MÖ II. binde genelde tunç ve bakırda yapılmıştır. Silahlar genelde döküm tekniği ile oluşturulmuş ve ardından dövme tekniği ile son şekil verilmiştir. Döküm kalıpları genelde kil veya taştan yapılmıştır.

5.2.1. MIZRAK UÇLARI

Saldırı silahları arasında yer alan mızraklar, ahşap bir sapın içine geçirilerek veya sokularak kullanılmaktadır. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) Dönemi'ne ait Mezopotamya örnekleri azdır. Mızraklar 1-3 m. arasında değişen uzunlukta olup kabza yapılarına göre tipolojiye ayrılmıştır. Mezopotamya mızrak uçları kovanlı ve ucu boğumlu olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

5.2.1.1. Kovanlı Mızrak Uçları

Kovanlı mızrak uçları Anadolu, Kuzey Suriye ve Mezopotamya'da benzerlerine rastlanan türde silahlardır. Mezopotamya'da bu tür silahlar Assur kentine ele geçmiş olup İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir örnek ile Britisih Museum'da sergilenen örnekten bilinmektedir. İlk mızrak İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan mızraaktır. Bakırdan yapılmış mızrağın gövdesi yuvarlak kesitli olup ucu sivridir. Teknik olarak yassı şerit bir levhanın bükülmesiyle oluşturulmuştur. Bu tip mızraklar Mezopotamya'da nadirdir. Bu mızrağın tam benzer, Anadolu'da Kültepe ve Alishar'da bulunmuştur (**Lev. XXXII/Çiz. I**). (Saribek, 2011: 86).

Benzer bir örnek yine Kuzey Mezopotamya kentlerinden olan Koyuncuk (Ninive) kazılarında İstar Tapınak kompleksi içerisinde ele geçmiştir. Mızrak ucu 28 cm uzunlukta ve 2.54 cm. genişliktedir. Üzerinde yazıt bulunan bu eser son derece önemlidir. Mızrak üzerine Çivi yazısı ile E-GAL yazılmıştır. Ucu kovanlı olan mızrağın üzerinde kabarık bir silme yer almaktadır (**Lev. XXXIII/Res. I**). (Erişim: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=370674&partId=1&searchText=Ashur&page=4V, Erişim Tarihi: 24.02.2018).

5.2.1.2. Boğumlu ve Altıgen Mızrak Uçları

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Assur kökenli mızrağın uç kısmı boğumludur. Nadir örneklerde olan mızrağın bu kısmında ucuna kadar kabarık zıh bulunmaktadır. Namlu bu hali ile altıgen bir görüntü içerisinde. Bu tip mızraklar genelde Suriye kökenli olup İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nın sonu Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450)'nin başlangıcına tarihlendirilmiştir (**Lev. XXXIII/Çiz. I**). (Saribek, 2011: 82).

5.2.2. BALTALAR

Balatalar hem saldırı silahı olarak hem de ritüellerde törensel amaçlı kullanılmıştır. Anadolu'da bulunan sap delikli baltalar, gözlü baltalar ve ay biçimli baltalar Mezopotamya ve Kuzey Suriye etkisi altında oluşturulmuş örneklerdir. Benzer buluntular Mezopotamya kazılarında ortaya çıkarılan örneklerden bilinmektedir. Ele geçen metal baltalar Anadolu ve Mezopotamya arasındaki bağlantının açıklanması için son derece önemlidir. Ağız kısımları ve ahşap sapa geçen uç kısımlarının biçimine göre baltalar üçe ayrılmaktadır. Bunlar, Ay biçimli baltalar, sap delikli baltalar ve yassı baltalardır.

5.2.2.1. Sap Delikli Baltalar

Sap delikli baltalar Anadolu'da son derece fazla bulunan balta tiplerinden biridir. Sap delikli baltalar Anadolu örneklerinde çeşitli tipolojilere ayrılmış ve bunlardan özellikle düz ağızlı olan baltalar Nimrud ve Chagar-Bazar balta tipini temsil etmektedir.(Özgüç, 1955: 61). Bu türde biçimlendirilmiş bir diğer balta Tell Dhiba'da bulunmuştur. Kentte bir atölyeye ait enkazda MÖ 1800 yılına tarihlendirilen bronz balta sap delikli balta ele geçmiştir. Balta ile birlikte döküm kalıbı bulunmuş olması bu tip baltaların Mezopotamya topraklarında işlendiğini göstermiştir. Döküm için Anadolu'da tunç kullanılırken Mezopotamya'da bakırın kullanılması döküm tekniğindeki kolaylık ile alakalı olmalıdır(Lev. XXXIII/Çiz. II).(Moorey, 1994: 267, 270).

5.2.3. BIÇAKLAR

Kültepe metal silahları arasında bıçaklar birkaç örnekten bilinmektedir. Mezopotamya'da bulunan bıçak diğer silahlarda olduğu gibi bakırdan döküm tekniği ile oluşturulmuştur. Uç kısmı kırık olmasına rağmen bıçak son derece güzel bir örnektir. Sap kısmı bıçak ağızı ile birlikte dökümden yapılmıştır. Bıçağın alt kısmı

oval bir şekilde oluşturulmuş ve uç kısma doğru daralmıştır. Bıçağın üstü ise düzdür. Uzunluğu 20.32 cm. olan bıçak Mezopotamya silahları arasında önemli yer tutmaktadır (**Lev. XXXIV/Res. I**). (Erişim: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=371027&partId=1&searchText=old+babylonian+copper&page=1, Erişim Tarihi: 24.02.2018).

Assur'da mezar 20 yapısında da küçük bir bıçak bulunmuştur. Bıçağın üzerinde üç perçin deliği bulunmaktadır. Bu olasılıkla ahşap sapın geçirilmesi içindir. (Klange ve Benzel ve Aruz, 1995: 47).



5.3. KAP-KACAKLAR

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) metal eserleri arasında dikkat çeken bir grup kap-kacaklardır. Kuzey Mezopotamya'da metal kapların örnekleri Mezar 20 yapısında bulunmuştur. Çok sayıda seramik örneği olmasına rağmen hepsi kenara özensizce atıldığı için kazılarda bütün örnekler ele geçmemiştir. Ancak metal kaplar az sayıda olmasına rağmen teknikleri ve tipolojileri yapılacak durumdadır. Metal kaplar genelde döküm tekniğinde yapılmıştır. Daha sonra dövme tekniği ile metaller son şeklini almıştır. Mezarda bulunan metal kaplar arasında, süzgeçli kâse, dövme tekniği işe yapılmış iki kâse, kenarları hafif içbükey süslü iki çift ince bardak, üçgen şeklinde kazıma bezemeler ile süslü bir çanak, aynı boyut ve şekilde iki kova, ağız kenarında lehimlenmiş iki halka bulunan çanak bulunmuştur. Mezarda bulunan kap tipolojilerine bakıldığında daha çok bardak ve kâse bulunduğu görülmektedir. Ancak tüm bunların yanında mezar içerisinde kâse şeklinde bir gövdeye yapılan sap ile oluşturulan kepçeler, tutamaklı bardaklar bulunmuştur. Kepçenin içinde süzgeç olması Kültepe örneği ile son derece benzer formların Assur'da kullanıldığını ortaya koymaktadır. Ancak bu kap formları kazı raporlarında sadece buluntu yerleri ile birlikte yazılmış detaylı bir tanımlama ve fotoğraf veya çizimleri yapılmamıştır(Lev. XXXIV/Çiz. I). Çizimi yapılarak yayınlanan tek kap formu bulunmuş bir saplı omphaloslu tavadır.(Klange ve Benzel ve Aruz, 1995: 45).

5.3.1. Tavalar

Kuzey Mezopotamya'da Assur Ticaret Koloni Çağı evresinde Assur kentinde Mezar 20 içerisinde bir adet metal tavaya rastlanmıştır. Bu tavanın en yakın örneklerine İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)'nda Ur kentinde, III. Ur Hanedanlığı Dönemi'ne (MÖ ait Mezar 1422 yapısında rastlanmıştır. Anadolu'da ise çağdaş dönemde Troia hazinesi içerisinde yer alan kap formları arasında tavalar Kurt Bittel tarafından yayınlanmıştır. Omphaloslu ve uzun saplı olan tavaların benzer örnekleri Bittel tarafından örneklenmiş ancak bu örnekler Assur Mezar 20'de bulunan tava eklenmemiştir. Mezopotamya madeni kap formları arasında en dikkat çeken bu tava

olmuştur. Olasılıkla et türü yiyeceklerin pişirilmesi için kullanılan tavanın formu Troia IIg (MÖ 2400-2200) yapısından bulunan örnekler ile benzerlik göstermektedir (**Lev. XXXIV/Çiz. II**). (Maxwell ve Hyslop, 1971: 71).

Bulunan tavanın merkezinde eşit büyüklükte iki dairesel kabartma-omphalos yer almaktadır. Sap kısmı hafif konik şekildedir. Sapın dip kısmında metal incelti olarak iç içe sarılmıştır (**Lev. XXXV/Çiz. I**). Ebu Habba/Tel Sippar'da benzerine rastlanan metal tavanın Ur, Kiş ve Tepe Gawra'da Erken Sülaleler devrine ait olan örnekleri bulunmaktadır. (Aruz ve Benzel, 1995,: 46-47).



5.4. FİGÜRİNLER

Eski Assur Krallığı kentlerinde MÖ 1950-1750 yıllarına ait figürin örnekleri genellikle kilden yapılmıştır. Kil figürinler genelde tanrılar, yüksek rütbeli memurlar veya kralların betimlendiği örneklerdir. Metal figürinlerin sayısı ise daha azdır. Assur'da metal figürinler yine Mezar 20 yapısında bulunmuştur. Genelde kurşundan kimi zamanda bakırdan yapılmış olan figürinler hayvan betimlemelerinden oluşmaktadır.

5.4.1. Hayvan Figürleri

Assur Mezar 20'de ölü hediyelerinin arasında tunçtan yapılmış bir ceylan figürini yer almaktadır. Mezar içerisinde metalin yanı sıra kaymaktaşından ceylan figürleri bulunmuştur. Olasılıkla ölü gömme sırasında bir ritüel amaçlı konulan bu tür figürinlerin tam olarak görevi bilinmemektedir. Mezar 20'de 3 adet metal ceylan figürü bulunmuştur. Ceylan figürleri genelde döküm tekniğinde yapılmıştır. Hayvanın üst kısımlarına bazen oluk şeklinde açıklıklar yapılmıştır. Bu figürlerden en belirgin olanı tunçtan yapılmıştır.

5.4.1.1. Ceylan Figürini

Tunçtan döküm tekniği ile yapılmış ceylan figürini 4.3 cm yükseklikte, 3.8 cm. genişliktedir. Hayvanın bacakları vücudunun alt kısmına yapışık şekilde işlenmiştir. Başı sağa bakar şekilde işlenmiştir. En belirleyici özelliği ince bir boyun, uzun ve sivri bir burun ve uzun ince boynuzlarıdır. Sağ ön ayağı net bir şekilde betimlenmiştir. Kulakları çıkıntı halinde işlenmiştir. Aynı mezarda yer alan kurşun ceylan figürünün sırt kısmında oluk olması ritüel amaçlı kullanıldıklarının kanıtıdır. Oyuk vücudun içine kadar inmemektedir(Lev. XXXV/Res. I).(Klangel ve Aruz ve Benzel,1995:6

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) (MÖ 1950-1750) Anadolu ve Kuzey Mezopotamya Bölgesi'nde metal eserlerin artış gösterdiği bir dönemdir. Ticaretin ana unsurunu oluşturan maden; hem ticarete para olarak kullanılmış, hem de eser üretimlerinin artışında etkisi olmuştur. Örneğin Anadolu'dan altın ve gümüş alındığı ve karşılığında Assurlu tüccarlar tarafından kalay, yün (keçi kılı) ve lapis lazuli verildiği bilinmektedir. Anadolu'da kalayın artışına bağlı olarak özellikle Orta Anadolu silahları, takıları ve metal kaplarının ana materyali tunç olmuştur. Benzer bir durum Assur'da da görülmektedir. Anadolu'da Assur'a ticaretinin yasak olmasına rağmen getirilen bakır ve kalay ile tunç eserlerin sayısı artarken özellikle Assur Mezar 20'de tüccara ait olduğu sanılan gömü hediyelerin neredeyse yarısı altındandır.

Her iki kültür içerisinde de metal eserlerin yapım tekniği neredeyse aynıdır. Silah ve figürinler genelde döküm ile oluşturulmuştur. Takılar ise dökümün yanında süsleme olarak ajur², granül³ ve reppoussé⁴ tekniklerinin birlikte kullanıldığı eserler arasındadır. Döküm tekniği için kullanılan kalıplar ise bölgeden bölgeye ve kültürel ilişkilerin kurulduğu alanlara göre değişmektedir. Örneğin Troia kentinde Yunanistan'da bulunan Sesklo potaları ile benzer potalar kullanılmıştır. Kültepe'de ortaya çıkan potalar ise Acmhöyük, Alishar ve Boğazköy'de ele geçen örnekler ile son derece benzerdir. Mezopotamya'da metal ergitmek için kullanılan pota örnekleri az sayıdadır. Ancak buna rağmen potaların Anadolu ile benzer şekilde derin ve oval yapıldığı bilinmektedir. Mezopotamya'nın maden ihtiyacını en eski dönemlerden itibaren Anadolu'dan karşıladığı düşünüldüğünde metal işleme teknolojileri, üfleç ve borular gibi matalurjik malzemelerin aynı olması son derece doğaldır. Her iki bölgede de kalıplar taş ve kilden yapılmıştır.

² Maden takılar üzerinde işlenen delik süsleme tekniği.

³ Maden takılar üzerini küçük top biçimli parçalar ile süsleme tekniği.

⁴ Maden eserlerin üzerinde işlenen kabarma desenlerin genel adı.

Döküm kalıpları Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) evresine geldiğinde genelde çoklu kalıplar haline dönüşmüştür. Silahlar için hazırlanan kalıplarda bir tarafta hançer diğer tarafta ok ucu veya baltaların dökülmesi için açılan bölmeler bulunmaktadır. Aynı durum Kıta Yunanistan ve Mezopotamya'da da görülmüştür. Bu durum seri üretimin aynı dönemde tüm Yakındoğu ve Avrupa'yı da içine alan geniş bir alanda gerekliliğine dikkat çekmektedir. Özellikle silah üretimindeki fazlalık ve kalıplardaki benzerlik ticari sistemin güvenlik önlemlerini aynı derecede etkilediğinin kanıtıdır. Bununla birlikte Anadolu eserlerinde yoğun olarak ticaretin ana unsuru olan kalay ile bakır karışımı olan tunç elementi kullanılmıştır. Yoğun kullanımı bulunan madenlerin başında ise altın gelmektedir. Gümüş ve kurşun ise kullanımı tercih edilen diğer bir maden türüdür. Anadolu eserleri içerisinde bakır ve elektron ise son sırada yer almaktadır. Mezopotamya eserleri incelendiğinde, Anadolu'dan ithal edilen altının kullanımının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Tunç bileşene ise ikinci sırada yer almaktadır. Bakır, gümüş ve elektron ise Kuzey Mezopotamya eserleri arasında tercih edilen diğer maden türleridir (**Lev. XXXV/Şek. I**).

Metal eserler arasında iki kültür bölgesinde süsleme elemanı takılarda en çok altın madeni kullanılmıştır. Dönemin modası olan takılar diadem, yüzük, küpe ve bileziklerdir. Anadolu'da Kültepe II. yapı katı (M.Ö. 1950-1850) mezarlığı, Mezopotamya'da Assur Mezar 20'de bulunan diademlerin biçimlendirilmesi aynıdır. Dövme tekniği ile hazırlanan son derece ince altın levhalar uçlara doğru incelmış ve uçlarda birer delik bırakılmıştır. Özellikle mezarlarda rastlanan bu diademler ticari sistemin birbirinden son derece uzak mesafelerdeki kent halkının ölü gömme geleneklerini dahi etkilediğinin kanıtıdır. Orta Tunç Çağı (MÖ 2000-1450) I evresinde Anadolu ve Kuzey Mezopotamya'da bulunan diademler oldukça özenli bir işçiliğe sahiptir. Bu durum Orta Tunç Çağı I (M.Ö. 1850-1750) evresinde daha sade ve aynı biçimlendirilmiş diademlerin dönemin modası olduğunu kanıtlar niteliktedir. Anadolu ve Kuzey Mezopotamya diademlerinin erken örneklerine ise Ur Kraliyet Mezarlığı'nda (M.Ö. 2950-2250) rastlanmıştır (Pittman, 2008: 106/Kat. No. 53) (**Lev. XXXV/Res. II**). Anadolu'da kullanılan takı formlarının en yoğun buluntu veren örneği iğneler olmuştur. Anadolu'da son derece fazla sayıda iğne örneği bulunmasına karşın Kuzey Mezopotamya örneklerine çalışma içerisinde

ulaşılamamıştır. Bu durumun temel nedeni Eski Assur Krallığı'na ait olan kentlerin devamlı isken edilmesi ve eserlerinin kazı raporlarına yansımamasından kaynaklıdır.

Yüzük örnekleri dönemin yerel zevkine göre hazırlanan takılarından biridir. Genelde Anadolu'da boncuk kakmalı, Mezopotamya'da düz halka biçimli örnekler ele geçmiştir. Buna rağmen Assur Mezar 20 yapısından bulunan boncuk eklentili yüzük ile Kültepe II. katta ele geçen akik boncuklu küpe şekilleri, boyutları ve biçimlendirilmelerinin aynı olması son derece önemlidir. Olasılıkla Assurlu tüccara ait olan Mezar 20 içerisinde bulunan yüzük Anadolu-Mezopotamya'da bulunan tüccarların yerel beğenilerine göre hazırlanan dönemin moda takılarından olup, takı setleri şeklinde hazırlanmış olmalıdır. Küpeler ise Anadolu'da son derece sade ve düz örneklerden bilinmektedir.

Anadolu ve Kuzey Mezopotamya arasında ticari ilişkilerin yanında dini ritüel ve ölü gömme geleneklerinin yakın ilişki gösterdiğine kanıt bir diğer metal eser altın levhalardır. Levhalar kelime anlamı olarak altın levha anlamına gelen ve Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda mezarlarda ölülerin ağız, kulak, alın ve gözlerinin kapatılması için kullanılan küçük plakalardır. Assur mezar 20 ve Kültepe O20 mezarında ölülerin ağızları üzerinde altın levhalara rastlanmıştır. Mezopotamya inancında ölülerin ölümün ardından kötü ruh ve kötülüklerin insan ruhundan dışarı çıkmaması için "ağız kapatma" işleminin uygulandığı yukarıda bahsedilmiştir. Altın levhaların iki bölge de mezarlıklarda ve ağız kısımlarında bulunması aynı ritüelin Anadolu'da da uygulandığı ve belki Kültepe mezarlığının Anadolu'da yaşayan Assurlu tüccarlara ait olduğunu göstermektedir.

Metal eserler arasında Anadolu ve Kuzey Mezopotamya kültürlerinin birbirleri ile ilişkili olduğunu kanıtlayan en önemli grup silahlardır. İki kültür bölgesinde de balta, hançer, mızrak ucu ve kılıç en fazla kullanılan silahlar arasında yer almaktadır. Anadolu'da silahlar genelde tunçtan yapılırken Mezopotamya'da bakır silahların sayısı daha fazladır. Silah grupları arasında baltalar her iki ülkede de en çok kullanılan silah türü olmuştur. Bu silah türlerinden sap delikli baltalar Mezopotamya'da Sümer evresinde ortaya çıkmış ve Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda tüm Yakındoğu'ya yayılmıştır. Yassı baltalar Anadolu ve Mezopotamya'da ortak olarak kullanılmıştır. Ay biçimli baltalar Anadolu ve Kuzey

Mezopotamya’da görülen ortak silah türlerinden biridir. Mezopotamya orjinli olan bu silah aynı dönemde gözlü balta olarak isimlendirilen şekle dönüşmüştür.

Mızrak uçları her ne kadar bezeme ve sap kısımlarındaki süslemeler açısından farklılık gösterse de saplı ve soketli mızraklar olarak ortak kullanım gören metal silahlar arasındadır. Anadolu’da Kuzey Suriye silah grubu içinde değerlendirilen çatal biçimli silahlara diğer merkezlerde rastlanmamıştır. Anadolu’da Kültepe Ib tabakasından (MÖ 1850-1750) sonra görülen perçin delikli hançerler Kuzey Suriye’de Orta Tunç Çağı I evresinde karşımıza çıkan yeni silah türleri arasındadır. Bu durum perçin delikli silahların Suriye kentlerinde geliştirildiğini akla getirmektedir.

Metal Kap-Kacaklar Anadolu’da son derece fazla örnekten bilinmektedir. Mezopotamya’da Assur Mezar 20’de Anadolu kaplarına son derece benzer örneklerine rastlanan metal Kap-Kacaklar (süzgeçli kepçe, sığ çanak ve derin kâseler) ele geçmiştir. Ancak bunlar kazı çalışmalarını yürüten Peter Calmayer tarafından sadece kazı raporunda bildirilmiştir. Yayımlanan tek örnek ise omphaloslu tavadır. Assur Orta Tunç Çağı I (MÖ 1950-1850) evresine tarihlenen bu tava, Troia’da İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)’nda IIg tabakasında bulunmuştur. Olasılıkla erken dönemde yapılan ticaretin bir kanıtı olan tavalar Troia’dan esinlenilerek Assur merkezlerinde de yapılmış veya kente hediye edilmiştir.

Figürinler dönemin en önemli metal eserlerindedir. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) dini inançları ritüelleri ve tanrı-tanrıçaları hakkında bilgi veren figürinler iki kültür bölgesinde de ele geçmiştir. Anadolu’da figürinlerin neredeyse tamamı kurşundan yapılmıştır. Kurşun Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)’nda ticari ürün olarak en az değer verilen ve bazı çivi yazılı metinlerde “değersiz” olarak gösterilen bir madendir. Tanrı-tanrıça figürinlerinin bu madenden yapılması Anadolu’da kurşunun fazla bulunması, işleminin ve ergitilmesinin daha kolay olması ile açıklanmıştır.

Anadolu figürinleri genelde iki boyutlu olup tanrıçalar Mısır tanrıçası Hathor gibi peruk benzeri saçlar ve Kuzey Suriye tanrıçası İştar gibi çıplak betimlenmiştir. İlk Tunç Çağı (MÖ 3000-2000)’nda Kültepe’de idollerin olması ve tanrıça betimlemelerinde teşhir unsurunun daha az rastlanması önemlidir. Bu durum Assur

Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda Anadolu'da kültürel etkileşimler ile birlikte yeni bir din olgusunun oluştuğuna dair izlenimler yaratmaktadır. Özellikle figürin kalıplarının Anadolu'da bulunması tanrı-tanrıça figürininlerin burada üretildiğine kanıttır. Bu durum Anadolu'nun sadece materyal buluntular açısından değil aynı zamanda dinsel olgularında da yeniliklerin meydana geldiğine işarettir.

Özetle Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) metal eserleri Anadolu ve Kuzey Mezopotamya kentlerinde yaşayan yerli ve tüccar sınıfın inanışları, ritüelleri, ölü gömme gelenekleri ve savaş taktiklerine kadar pek çok konuda bilgi vermektedir. Anadolu'nun yazı ile tanıştığı ve ilk yazılı belgelerinin ortaya çıktığı bu dönemde, hem yazılı kaynaklar hem de metal eserler ticari faaliyetlerin genişliği ve Anadolu motifini oluşturan ana hatlar ile yabancı etkileşimlerin tanımlanmasında yardımcı olmuştur.

Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nda çivi yazılı belgeler başta kalay olmak üzere altın, gümüş ve az sayıda kurşun madeninin ticaretinin yapıldığını göstermektedir. Genelde yazılı belgelerde *mina* veya *şekel* olarak belirtilen maden miktarları bazı metinlerde materyal olarak Assur'a gönderildiğini göstermektedir. Dönemin ortak modasını gösteren metaller diadem, baltalar (sap delikli, gözlü ve ay biçimli) ve figürinler oluşturmaktadır. Kültepe II. Katmanı ile birlikte görülen sivri külahlı tanrılar şüphesiz ki Anadolu'nun yerel tanrılarının olmanın ötesinde Kuzey Suriye'den etkilenilen tanrılardır. Ayrıca Anadolu'da sıkça rastlanan erkek tanrılar Mısır etkisi altında üst bedeni çıplak alt bedende bir etek ile betimlenirler. Aynı durumun Kuzey Suriye'de görülmesi Mısır görsel sanatı ve ikonografik özelliklerinin de bu dönemde taklit edildiğini kanıtlamaktadır. Şüphesiz ki Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nin ardından yaşanan Hitit krallık ve imparatorluk devirlerindeki sanat Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) ile kırılma noktasına ulaşan çok yönlü bir etkileşim eserleridir.

Hitit Dönemi tanrılarında Teşup'un atribütleri ile başlığının, figürlerin sakalsız işlenişine kadar Hitit özelliği taşıyan tüm ikonografinin temelleri Kuzey Suriye ile kurulan ticari ilişkilere ve etkileşime dayanmaktadır. Mezopotamya'da ise özellikle Assur, Anadolu ile kurulan ticari faaliyetlerin doruk noktaya ulaştığı Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nin ardından olasılıkla düzelen ekonomi ve

gelişen teknolojiye bağlı olarak Orta Demir Çağı'na kadar sömürge devleti olmuştur. Kökenleri Anadolu ticaretine dayanan maden alışverişi Geç Tunç Çağı'nda (M.Ö. 1450-1200) ticaretin dışında savaş ganimetleri ve özellikle Anadolu'nun güneyine yapılan düzenli seferler ile alınmaya başlamıştır.

Dönemi tanımlayan metal eserlerde takılar, Orta Tunç Çağı II evresinden sonra gelişim göstermiş ve granül tekniği neredeyse tüm eserlerde görülmeye başlamıştır. Silahların modelleri ve yapılış mantıkları aynı kalmakla birlikte Hitit, Hurri-Mitanni ve Orta Assur Krallıkları evresinde daha gelişmiştir. Figürinler ise dönemin en önemli metal eserleri arasındadır. Anadolu'da Eski Tunç Çağı'nda Kültepe, Ahlatlıbel gibi Orta Anadolu yerleşimlerinde görülen halka biçimli idollerin yerini alan insan şeklinde düşünülen ana tanrıça ile erkek tanrı inancı Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750)'nin getirilerinden olmuştur. Olasılıkla Assurlu tüccarlar tanrılarına tapmak için birkaç tanrı heykelini yanında getirmiştir. Ancak atölyelerde bulunan taş kaplar birçok figürinin Kültepe'de hazırlandığı göstermektedir. Bu durum Anadolu'da yaşanan din değiştirmeler veya yeni bir dini akıma işaret etmektedir. Hitit Dönemi dini ikonografisinin temellerini oluşturan bu yeni dönemde önemlidir. Anadolu'da görülmeye başlanan tanrılar, yeni silah türleri ve takılar her ne kadar ticari ilişkilerin varlığını kanıtlamış olsa da olasılıkla Hititlerin Anadolu içlerine gerçekleştirdiği göç hareketinin de bu kültürel değişimde etkisi bulunmaktadır.

Özetle Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) yazılı belgelerin dönem hakkında son derece ayrıntılı bilgiler sağladığı, bu yazılı belgelerde geçen takı formları ve hediyelik eşyalar ile kumaşların (yün) figürinler üzerinde betimleme sanatında görülmesi son derece önemlidir. Assur Ticaret Koloni Çağı (MÖ 1950-1750) tüm Yakındoğu'da devletleşme süreci, ekonomik zenginlik ve sömürgeciliğin buna bağlı olarak ticari üstünlük için girilen savaşların çıkış noktasını oluşturmaktadır. Geç Tunç Çağı'nda Kaş Uluburun batığı içinde bulunan Mısır, Girit gibi çeşitli kültürlerle ait eserler Koloni Çağı'nın gelişmişliğini ve etkilerini açıklamak için önemli bir kanıttır. Temelleri MÖ III. bine dayanan maden ticareti Orta Tunç Çağı I evresinden sonra savaş nedeni, sanat eserlerinin temeli ve ganimetlerin en önemlisi haline almıştır.

Son olarak Kuzey Mezopotamya eserlerinin bu denli az örnekle temsil olunmasının asıl sebebi kazı bölgede yaşanan tahribattan kaynaklanmaktadır. Eski Assur Krallığı'na ait kentlerin kazı raporlarında tabaka hakkındaki eksiklik çalışmada eserlerin az sayıda örnek ile temsil edilmesine sebebiyet vermiştir.



KAYNAKLAR

- Aruz, J. (2008). "Central Anatolian Ivories", *Beyond Babylon: Art, Trade and Diplomacy in the Second Millenium B.C.*, London, 82-85.
- Avilova, L. (2008). "Regional Models of Metal Production in Western Asia in The Chalcolithic, Early and Middlr Bronze Age", *Trabajos de Prehistoria: 65*, Moscow, 73 91.
- Barjamovic, G. (2006). *A Historical Geography of Anatolia in The Old Assyrian Colony Colony Period*, The Carsten Niebuhr Institute of Near Eastern Studies, Copenhagen.
- Başak, O. (2008) "Taş Çağı'ndan Tunç Çağı'na Anadolu'da Maden Sanatın Gelişimi ve Kullanımı", *Güzel Sanatlar Dergisi 28*, İstanbul, 15-33.
- Bilgi, Ö. (1985) "İkiztepe Kazılarının 1984 Dönemi Sonuçları", *VII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Ankara, 149-157.
- Bilgi, Ö. (2012). *Anadolu'da İnsan Görüntüleri*, Aygaz Kültür Yayınları, İstanbul.
- Bilgiç, E. (1990). *Kültepe Tabletleri I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- Bilgiç, E. (1995). *Kültepe Tabletleri II*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Bittel, K. (1993). "Artvin'de Bulunan Tunçtan Mamul Asari Attika", *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi I*, İstanbul, 150-156.
- Branigan, K. (1974). *Agean Metalwork of the Early and Middle Bronze Age*, Oxford at The Clarendon Press, Oxford, 1974.
- Çekiçoğlu, M. (2009). *Seyitömer Höyüğü'nde Bulunan MÖ II. Bin Yıla Ait Metal İğneler* (Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya.
- Çevik, Ö. (2012). "Ulucak Höyük 2009-2011 Yılı Kazı Çalışmaları", *34. Kazı Sonuçları Toplantısı 1. Cilt*, Çorum, 143-159.

Darga, M. (1993). “Şarkhöyük-Dorylaion Kazıları (1989,1992)”, *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 1993, 481-503.

Dercksen, J.G. (2013). “Cevherden Objeye: Kaniş'te Maden”, *Anadolu'nun Önsözü Kültepe Karumu, Assurlular İstanbul'da*, Kayseri Belediyesi Kültür Yayınları, Kayseri, 2013, 110-116.

Efe, T. (2004).“Küllüoba 2003 Yılı Kazı Çalışmaları” *26. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Cilt*, Konya, 2004, 29-45.

Ekmen, G. (2013). “MÖ II. Binde Acemhöyük Metal İğneler” *Arkeoloji ve Sanat Sayı: 143*, İstanbul, 67-77.

Ekmen, H. (2013). “Anadolu'da MÖ II. Bin'de Mezarlara Silah Bırakma Geleneği”, *Kubaba Yıl: 10 Sayı: 21*, İstanbul, 19-41.

Emre, K. (1971). *Anadolu'da Kurşun Figürinler ve Taş Kalıpları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Emre, K. (2008). “A Group of Metal Vessels From Karum Kültepe/Kaneş”, *Old Assyrian Studies in Memory of Paul Garelli*, Leiden, 3-13.

Engin, A., Engin, Ö., Bozkurt, A. (2014). “Oylum Höyük, 2013”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Cilt*, Gaziantep, 235-255.

Ercanlı, L. (2012). *The Examination of Metalworking Technology in Kültepe in Assyrian Trade Colonies Period*, (Ortadoğu Teknik Üniversitesi Arkeometri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Erkanal, H. (1989). “1988, Girvenaz Kazıları”, *XI. Kazı Sonuçları Toplantısı I.*, Antalya, 261-275.

Erkanal H., Günel, S. (1994). “1993 Limantepe Kazısı”, *XVI. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 263-281.

Erkanal, H., Şahoğlu, V., Tuncel, R. (2008). “Liman Tepe 2007 Yılı Kazıları”, *30. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Cilt*, Ankara, 2008, 299-223.

Erol, H. (2006). “1992 yılında Bulunmuş Bir Grup Kültepe Tableti”, *Archivum Anaticum 9/1*, Ankara, 2006, 27-55.

Erol, H. (2012). “Assur Ticaret Kolonileri Devrinde Anadolu Şehir Devletlerinin İdari Yapısı”, **38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)**, Ankara, 1307-1336.

Günaltay, Ş. (1987). **Yakın Şark III: Filistin ve Suriye**, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

Günbatı, C. (2006). “Eski Anadolu’da Yapılan İlk Antlaşmalar”, **Anadolu’nun Önsözü Kaniş-Kültepe**, İstanbul, 70-74.

Gökçek, G. (2004). “Assur Ticaret Kolonileri Çağı’nda Anadolu’da Kervan Güzergâhları Ve Taşımacılık, *TSA/Yıl: 8*, Ankara, 151-164.

Jamous, B. (2008). “Ugarit”, **Beyond Babylon: Art, Trade and Diplomacy in the Second Millenium B.C.**, London, 45-49.

Keskin, L. (2009). **İzmir Bölgesi Maden İşçiliği: Başlangıcından MÖ III. Binyılın Sonuna Kadar Madeni Eser Üretimi ve Ticareti**, (Ankara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Killebrew, S. (2014). **The Archaeology of The Levant (c. 8000-332 B.C.)**, The Oxford Handbook, Oxford.

Klangel, E., Aruz, J., Benzel, K. (1995). **Discoveries at Ashur on the Tigris: Assyrian Origins, The Metropolitan Museum of Art**, New York.

Kool, J. (2012). **The Old Assyrian Trade Network from an Archaeological Perspective**, Universiteit Leiden Faculteit der Archeologie, Wittenburgerweg.

Korfmann, M. (2004). “2002 Yılı Troia Kazı Sonuçları”, **25. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Cilt**, Ankara, 77-87.

Kulakoğlu, F., Kangal, S. (2013). **Anadolu’nun Önsözü Kültepe Karumu, Assurlular İstanbul’da**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınevi No: 78, Kayseri, 2013.

Kuhrt, A. (2013). **Eski Çağ’da Yakındoğu MÖ 3000-330 Cilt I**, Türkiye İş Bankası Yayınları (3. Baskı), İstanbul, 2013.

Kuzuoğlu, R. (2010). *Koloni Çağı Assurlu Tüccarlarından Assur-re-i, n* (Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri (Sümeroloji) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.

Larsen, M. T. (1967). *Old Assyrian Caravan Procedures*, Nederland Instituut Voor het Oosten, Leiden, 1967.

Lassen, A.W. (2010). “*The Trade Wool in Old Assyrian Anatolia*”, *Jaarbericht ex Oriente Lux*: 42, 2010, 160-179.

Lehner, J. (2014). “Metal Technology, Organization and the Evolution of Long Distance Trade at Kültepe”, *Current Research at Kültepe(Kanesh: An Interdisciplinary and Integrative Approach to Trade Networks*, Boston, 2014, 140-158.

Maxwel-Hyslop, K.R. (1971). *Western Asiatic Jewellery c. 3000-612 B.C.*, Methuen & Co Ltd, London.

Michel C. (2011). “*The Karum Period on the Plateau*”, *Ancient Anatolia 10.000-323 B.C.E*, The Oxford Handbook, Oxford, 313-337.

Moorey, P.R.S. (1994). *Materials and Industries*, Clarendon Press, Oxford.

Richard, S. (2003). *Near Eastern Archaeology*, Winona Lake, Eisenbrauns.

Omura, M. (2014). “Yassıhöyük Kazıları 2013”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, Gaziantep, 301-313.

Ökse, T., Görmüş, Ö., Koizumi, A., Şimşek, Ö. (2014). “Iısu Baraj- Salat Tepe 2013 Kazısı”, *36. Kazı Sonuçları Toplantısı Cilt. I*, Gaziantep, 21-37.

Özgen, E., Engin, A. (2009). “Oylum Höyük, 2008”, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı 3. Cilt*, Denizli, 1-21.

Özgüç, T. (1955). “Koloni Devrinin Geç Safhasına (Ib) Ait Bir Atöyle Hakkında”, *Bulleten XIX*, Ankara, 73-80.

Özgüç, T. (1955) “Kültepe Hafriyatı 1954 IB Katı Eserleri”, *Bulleten Cilt XIX Sayı: 73*, Ankara, 55-72.

Özgüç, N. (1966). “Acemhöyük Kazıları”, *Anadolu/Anatolia X*, Ankara, 2-28.

Özgüç, T. (2003), *Kültepe, Kanış/Neşa: The Earliest International Trade Center and the Oldest Capital City of the Hittites*, The Middle Eastern Culture Center in Japan, İstanbul.

Özgüç, T. (2005). *Kültepe Kaneş/Neşa*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Öztan, A. (1993). “1992 Acemhöyük Kazıları”, *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 1993, 245-255.

Öztan, A. (2005). “2004 Yılı Acemhöyük Kazıları”, *27. Kazı Sonuçları Toplantısı I. Cilt*, Antalya, 2005, 393-403.

Pittman, H. (1998). “Jewellery”, *Treasures From The Royal Tombs of Ur*, Marquand Books, Philadelphia.

Philip, G. (1989). *Metal Weapons of the Early and Middle Bronze Ages in Syria-Palestine*, BAR International Series 526, Oxford, 1989.

Sarıberk, C. (2011). *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Mezopotamya Kökenli MÖ III. Ve II. Bin'e Ait Madeni Silahlar*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Salvini, B.A. (2009). “Babylon”, *Beyond Babylon: Art, Trade and Diplomacy in the Second Millenium B.C.*, Metropolitan Museum of Art, New York Yale University Press, New York, 18-27.

Şahin, T. (2007). *Assur Ticaret Kolonileri Çağı'nda Ulaşım ve Haberleşme*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2007.

Savaş, Ö. S. (2006). *Çivi Yazılı Belgeler Işığında Anadolu'da MÖ II. Binde Madencilik ve Maden Kullanımı*, TTK Yayınları, Ankara.

Shachner, A. (2002). “2001 Yılı Giricano Kazıları”, *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2002 Yılı Çalışmaları II*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara, 505-535.

Spar, I. (1998). *Cuneiform Texts in The Metropolitan Museum of Art I: Tablets, Cones and Bricks (Third and Second Millennia BC.)*, The Metropolitan Museum of Art, New York, 1998.

Steiner, M., Killebrew, (2014). A. *The Archaeology of The Levant (c. 8000-332 B.C.)*, The Oxford Handbook, Oxford.

Üymez, M., Koçak, Ö., İlaslı, A. (2010). “Dede Mezarı Nekropolü Kazıları 2009 Yılı Çalışmaları”, *32. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, İstanbul, 117-133.

Yalçın, Ü. (2013). “Anadolu Madenciliği”, *Deutschen Bergbau Museum*, Bakü, 1-46.

Yıldırım. T., Ediz, E. (2007). “2006 yılı Resuloğlu Eski Tunç Çağı Mezarlık Kazısı”, *29. Kazı Sonuçları Toplantısı 2. Cilt*, Kocaeli, 444-453.

Yiğit, T. (2006). “Ursu Kuşatması Metni’nin Yeniden Değerlendirilmesi”, *Anatolia* *31*, İstanbul, 2006, 43-55.

Yıldırım, N. (2013). “Kültepe Metinlerinde Geçen Altın Süs Eşyaları”, *History Studies Vol. 5*, Ankara, 255-267.

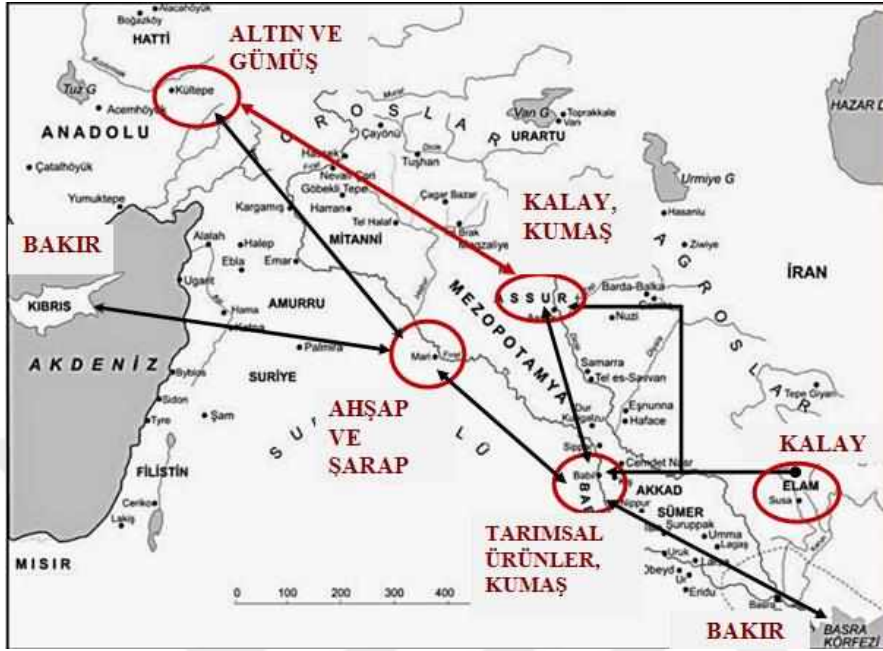
Veenhof, K. (2010). *Kültepe Tabletleri V*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Veenhof, K. (2010). “Eski Assur Kara Ticaretinin Yapısı”, *Anadolu’nun Önsözü Kültepe Kaniş-Karumu*, İstanbul, 2014, 56-64.

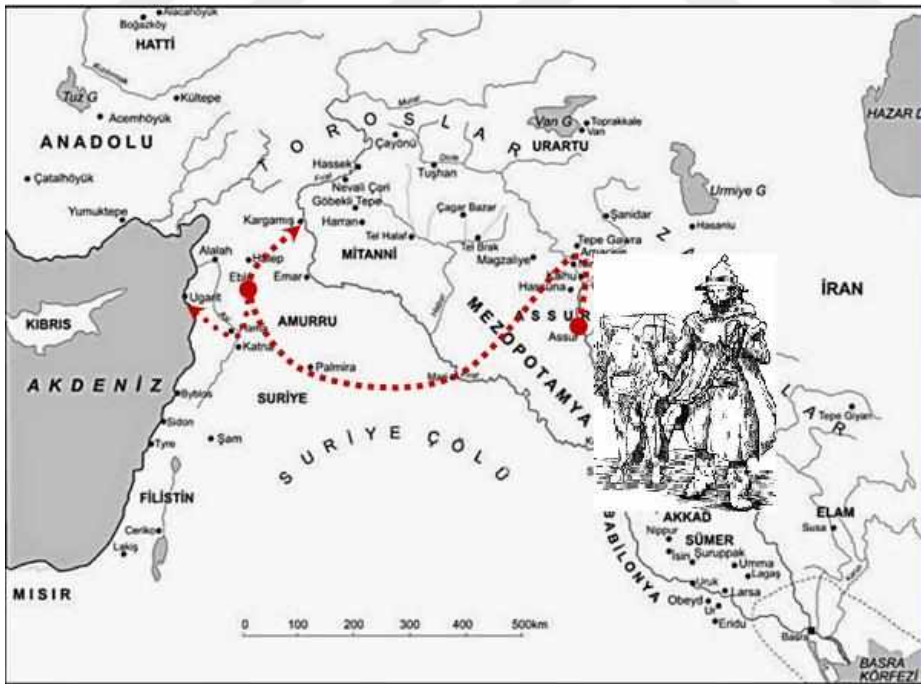
Weiss, H. (1985). *Ebla to Damascus Art and Archaeology of Ancient Syria*, Washington.



LEVHALAR



Harita I: Assur Koloni Çağ'da (M.Ö. 1950-1750) Yakındoğu'da Ticari Faaliyetler.



Harita II: Assur Kervanlarının Kuzey Suriye Üzerindeki Yol Güzergahı.

LEVHA II



Harita I: Assurlu Kervanlarının Kargamış Üzerinden Anadolu'ya ulaştığı Üç Yol.



Resim Ia-b: Kültepe'de M.Ö. 1850-1700 yıllarına ait köruk örnekleri. (Kulakoğlu- Kangal, 2013: Kat. No. 249.)

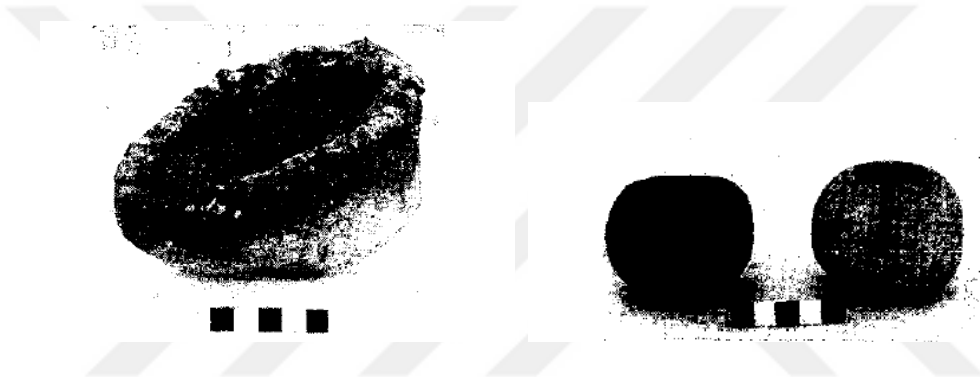


Resim IIa-b: Kültepe'de bulunan pota örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 276, Katalog No: 250-251)

LEVHA III



Resim Ia-b: Kültepe’de bulunan gümüş külçe örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 275, Katalog No: 242-243.)

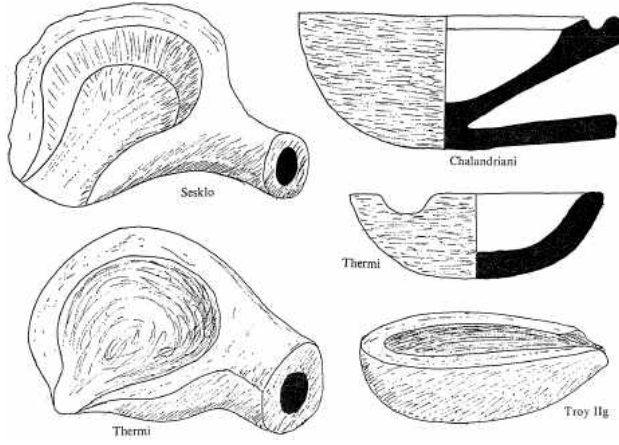


Resim II: Acemhöyük’te bulunan pota ve cevher zenginleştirme taşı (Öztan, 1993: 245-255).

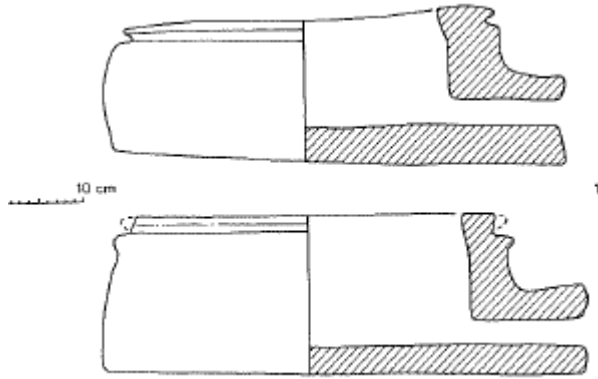


Resim III: Acemhöyük kazılarında çöplük alanından ele geçen Assur Koloni Çağ metal çürüfleri kalıp parçaları ve metal çubuklar. (Öztan, 2007: 519, 524.)

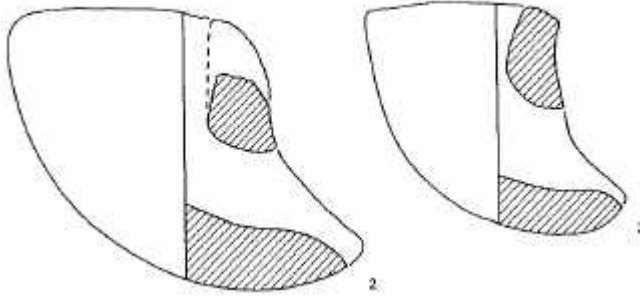
LEVHA IV



Çizim I: Orta Tunç Çağ'da Ege Dünyası'nda kullanılan pota örnekleri. (Branigan, 1974: 70, fig. 3)



Çizim II: Mezopotamya'da kullanılan el yapımı kilden körük örneği. (Moorey, 1994: 266, fig. 16-1)



Çizim III: Mezopotamya'da kullanılan kil pota örneği. (Moorey, 1994: 266, fig. 16-2-3)

LEVHA V



Resim Ia-b: Kültepe Kurşun Figürin Kalıplar. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 273, Katalog No: 240-241)



Resim II: Kültepe’de bulunan taş kalıp. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 278, Katalog No: 263.)

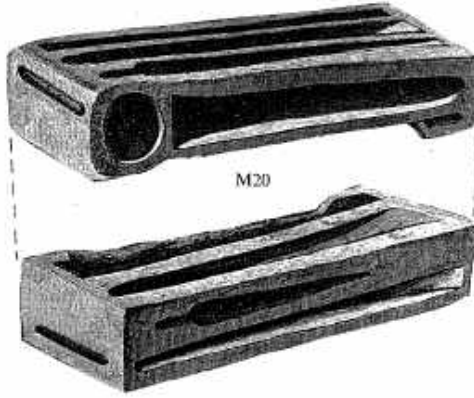


Resim III: Kültepe’de bulunan gümüş külçe kalıbı. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 278, Katalog No: 258)

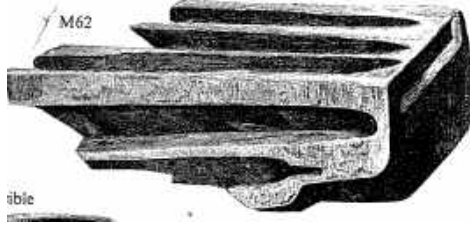
LEVHA VI



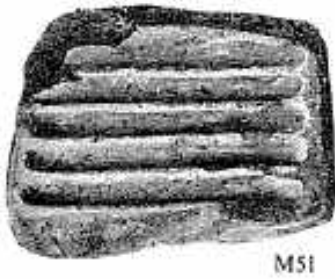
Çizim I: Troia'da Bulunan Açık Ağızlı Döküm Kalıbı. (Branigan, 1974: Plate: 44, M48)



Çizim II: Troia'da bulunan üstü tek kalıp olarak kullanılan ikili kalıp. (Branigan, 1974: Plate 44, M20)

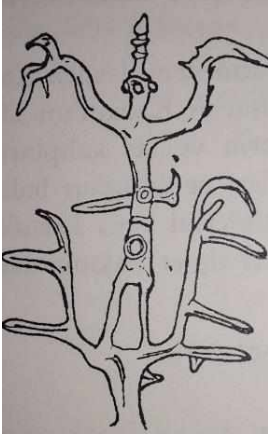


Çizim III: Troia'da bulunan çoklu döküm kalıbı. (Branigan, 1974: 1974, M62)



Çizim IV: Troia'da bulunan Kültepe külçe kalıpları ile aynı özelliklere sahip döküm kalıbı. (Branigan, 1974, Plate 44, M51.)

LEVHA VII



Çizim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürinlere ait taş kalıplar; hayvanlar hakimi motifi çizimi. (Emre, 1971: 56, fig. 15)



Çizim II: Kültepe’de bulunan taş figürin taş döküm kalıbı; hayvanlar hakimesi çizimi. (Emre, 1971: 56, fig. 16.)



Çizim III: Achemhöyük’te bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; lir çalan tanrı motifi çizimi. (Özgüç, 1976: Lev. VII.)

LEVHA VIII



Resim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; tanrı ailesi. (Kulakoğlu, Kangal, 2013: 272, Katalog No: 240)



Resim II: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; kaide üzerinde duran tanrı. (Özgüç, 2005: m245, fig. 266.)



Çizim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; eşek üzerinde tanrı ve tanrıça. (Emre, 1971: 69, fig. 28.)

LEVHA IX



Resim I: Kültepe’de bulunan kurşun figürin döküm kalıbı; Antilop standartlı tanrı ve tanrıça. (Özgüç, 2005: 242, 303.)



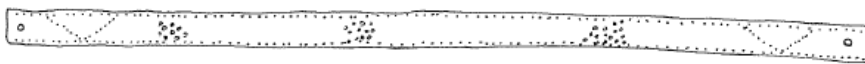
Resim II: Uçları delikler ile sonlanan Kültepe altın diadem örneği. (Kulakoğlu-Kangal, 2006: 302, Katalog No: 326.)



Resim III: Kültepe IB tabakasına tarihli gümüş diadem. (Özgüç, 2003: 253, fig. 256)



Resim III: Ur Kraliyet Mezarlığı Mezar 1284’te bulunan altın diadem örneği. (Pitmann, 106, Fig. 53)



Çizim I: Troia Erken Bronz Çağı sonuna ait diadem örneği. (Braingain, 1974: Plate 20, 2144.)



Resim I: Kültepe II. Yapı Katına Ait Taş Sandık Mezarda Bulunan Serpuş. (Kulakoğlu-Kangal, 2013, 301, Katalog No: 322.)



Resim IIa-b: Kültepe’de bulunan akik boncuklu küpe, Dede Mezarlığı’da bulunan küpe. (Üyümez-Koçak, 2010: res. 9)



Resim III: Kültepe’de bulunan ortası disk biçimli kolye.

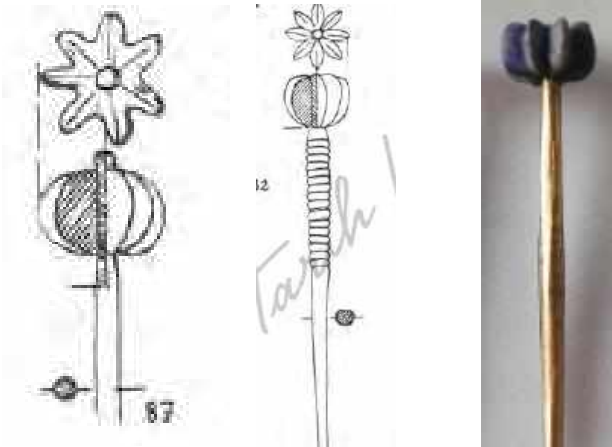
LEVHA XI



Resim I: Kültepe’de bulunan boncuk detaylı kolye (Kulakoğlu, 2013: Kat. No 371).



Resim II: Kültepe Hayvan Başlı İğneler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 306, Katalog No: 34-336)



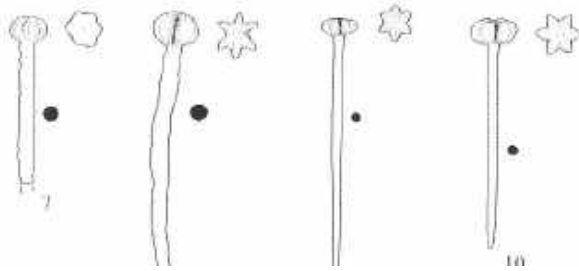
Çizim Ia-b-Resim III: Kültepe Yıldız Başlı İğneler. (a-b: Özgüç, 1955: Çiz. 87-89; Kulakoğlu-Kangal, 2013: 309, Katalog No: 347.)



Çizim I: Seyitömer Yıldız Başlı İğne (Çekiçoğlu, 2009: çiz. 3.)



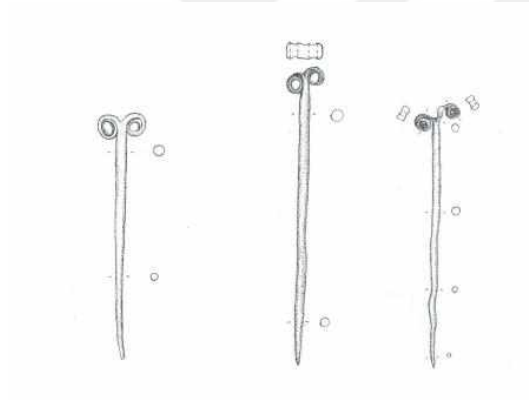
Resim I: Kültepe Yiv Başlı İğne (Kualkoğlu-Kangal, 2013: 310, Katalog No: 361)



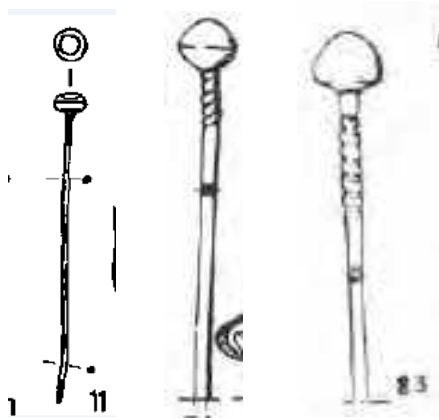
Çizim II: Acemhöyük'te bulunan Yivli İğne örnekleri. (Ekmen, 2013: 70, Çiz. 7-10)



Çizim I: Kültepe Ib katna ait Çiçek Başlı İğne. (Özgüç, 1955, Çiz. 60)



Çizim II: Seyitömer Kazılarında bulunan spiral başlı iğneler. (Çekiçoğlu, 2009: Çiz. 6-7)



Çizim IIa-c: Kürsel Başlı İğneler. (a: Omura, 1994: Çizim 11, b-c: Özgüç, 1955: çiz. 70, 80,83.)

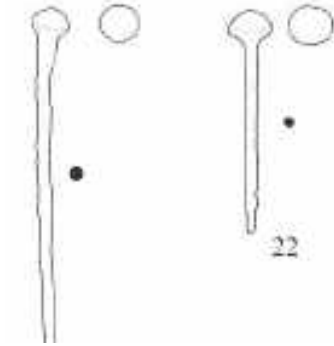


Resim I: Troia Vazo Başlı İğne. (Korfmann, 2004: Resim: 4.)



Çizim I: Seyitömer rulo başlı iğne. (Çekiçoğlu, 2009: çiz. 11-12)

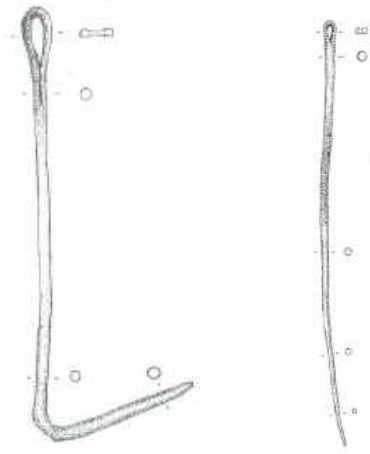
Resim II: Salat Tepe Rulo Başlı iğne. (Erişim: <http://www.diyarbakirmuzesi.gov.tr/kazilar.aspx?hid=26#>, Erişim Tarihi: 28.11.2015.)



Çizim II: Acemhöyük Koni Başlı İğne. (Ekmen, 2013: 71, çiz. 21-22)



Resim III: İkiztepe'de bulunan dikiş iğnesi. (Bilgi, 2011: 102.)



Çizim Ia-b: Seyitömer’de bulunan dikiş iğneleri ve çuvaldız. (Çekiçoğlu, 2009: 27, 32.)



Resim Ia-b: Dede Mezarlığı’nda bulunan yüzükler. (Üyümez, Koçak, İlaslı, 2010: resim. 9)



Resim IIa-b: Kültepe obsidien ve lapis lazuli kakma yüzükler. (Sevin, 2005: 277)



Resim III: Kültepe Kazıma bezemeli yüzük. (Sevin, 2005: 277)

LEVHA XVI



Resim I: Kültepe’de bulunan açık uçlu bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 354-355.)



Resim II: Kültepe’de bulunan kapalı uçlu bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 313, 358.)



Resim III: Kültepe’de bulunan uçları birbirinin üzerine gelen bilezikler. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 312, Katalog No: 356-357.)



Resim IV: Kültepe’de bulunan bezemeli levhalar. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 2013, 303, Katalog No: 327-328.)

LEVHA XVII



Resim IIIa-b: Kültepe’de bulunan bezemesiz safihalar. (Kulakoğlu-Kangal, a.g.e., 2013, 302, Katalog No: 323-324.)

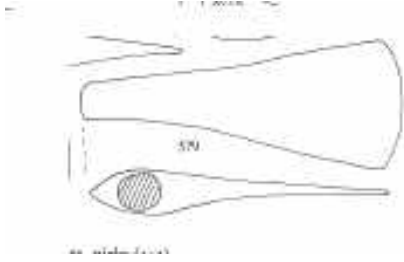


Resim II: Kültepe’de bulunan sap delikli düz balta. (Özgüç, 2005: 220)



Resim III: Artvin’de bulunan Sap Delikli Balta. (Bittel, 1993: 151, şek. 1-2)

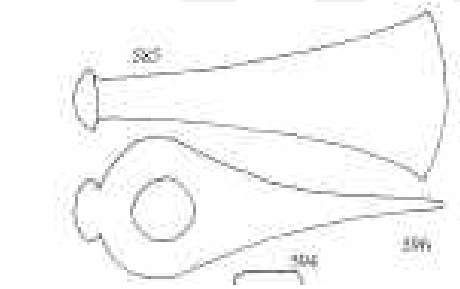
LEVHA XVIII



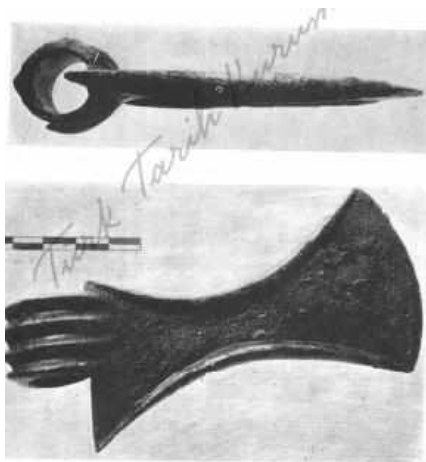
Çizim I: Troia’da bulunan sap delikli düz balta. (Branigan, 1974: Plate 12.)



Resim I: Kültepe’de bulunan sap delikli ucu süslemeli balta. (Özgüç, 1955: 61)



Çizim I: Troia’da bulunan sap delikli arka tarafı süslü balta. (Branigan, 1974: Plate 13)

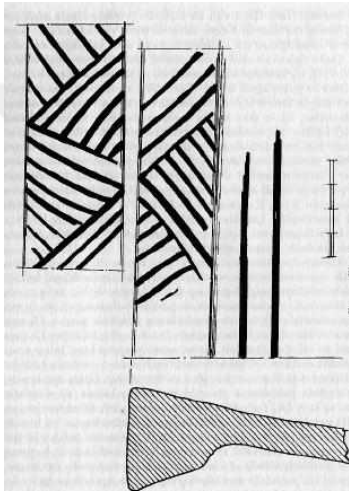


Resim II: Kültepe II. Tabakada bulunan çift ağızlı sap delikli balta. (Özgüç, 1955: fig. 40a-b)

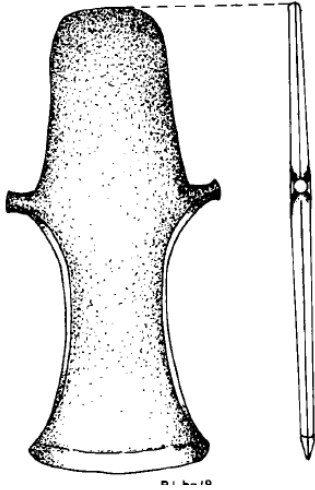
LEVHA XIX



Resim I: Limantepe'de bulunan çift ağızlı balta. (Erkenal, Şahoğlu Tuncel, 2010: Res. 8)



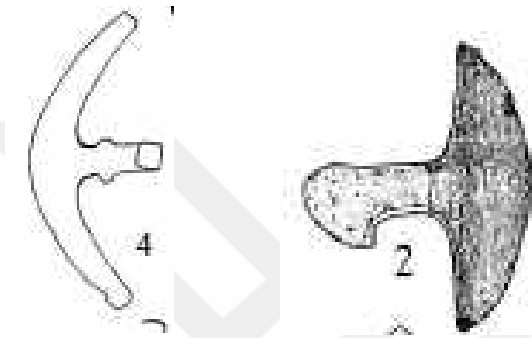
Çizim I: Acemhöyük'te bulunan kolcuklu balta. (Özgüç, 1966: fig. 1)



Çizim II: Balıbağ'da bulunan kolcuklu balta. (Süel, 1989: 155, Çiz. 5.)



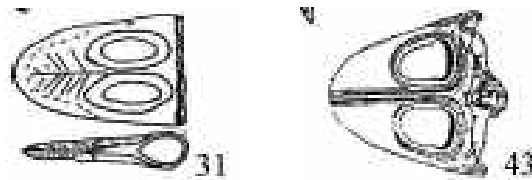
Resim I: Oylum Höyük'te bulunan yassı balta. (Özgen, Engin, 2009: 13, Res. 14)



Çizim Ia-b: Mahmatlar ve Kültepe'de bulunan ay biçimli baltaların çizim. (Avilova, 2008: 82, fig. 5, 2, 4.)



Resim II: Kültepe'de bulunan gözlü balta örneği. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 284, Katalog No: 276.)



Çizim II: Luristan ve Ain es Samieh'te bulunan gözlü baltalar. (Avilova, 2008: fig. 5, 31, 43.)



Resim I: Kültepe’de bulunan metal kılıç. (Özgüç, 1999: Pl. 85, 3-4.)



Resim II: Kültepe’de bulunan hançer örnekleri. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 266, Katalog No: 285-87.)



Resim III: Kültepe Ib tabakası Kral Anitta’nın mızrak ucu. (Özgüç, 2005: 221, fig. 267-68)



Resim I: İkiztepe’de bulunan mızrak ucu. (Blgi, 2011: Resim:6)



Çizim I: Kültepe’de bulunan boğumlu mızrak ucu. (Yıldırım, 2013: 121, res. 13.)



Resim II: Kültepe’de bulunan soketli mızrak uçları. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 284, Katalog No: 278-279.)

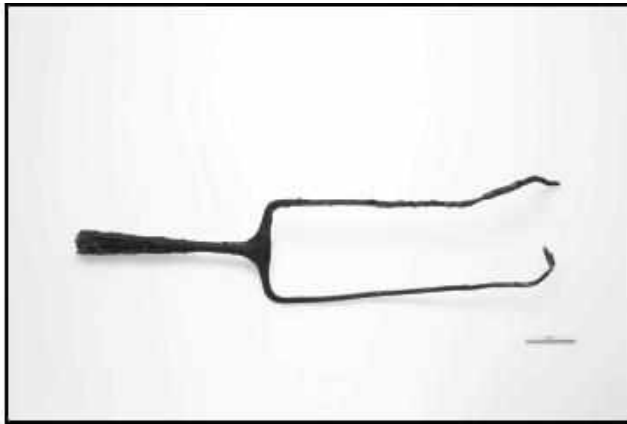
LEVHA XXIII



Resim I: Kültepe metal atölyesinde bulunan orak. (Özgüç, 1955: Res. 38a)



Resim IIa-c: Kültepe’de bulunan çatal (dirgen) silahlar. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 266-267, Katalog No: 289-291.



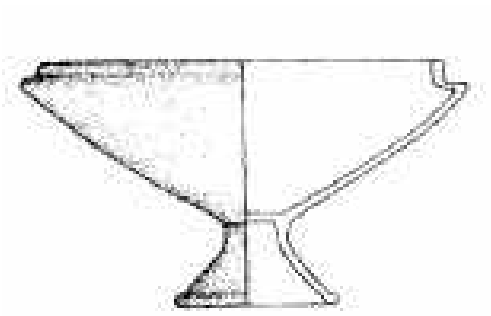
Resim III: Yassihöyük’te bulunan çatal biçimli silah. (Omura, 2013: Res. 10)



Resim I: Kültepe’de bulunan metal kazan. (Özgüç, 2005: 215, fig. 254)



Resim II: Kültepe’de bulunan altın bardak (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 305, Katalog No: 333)



Çizim I: Kültepe’de bulunan ayaklı meyvelik taklidi kadeh. (Emre, 2008: 9)



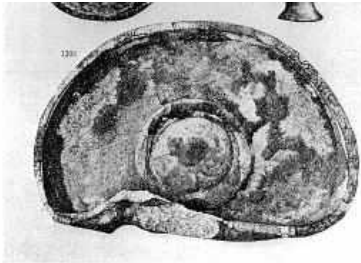
Resim I: Kültepe’de bulunan düz dipli çanak. (Kulakoğlu-Kangal, 2013: 294, Katalog No: 305.)



Çizim I: Keskin omurga geçişli çanaklar. (Emre, 2008: 9)



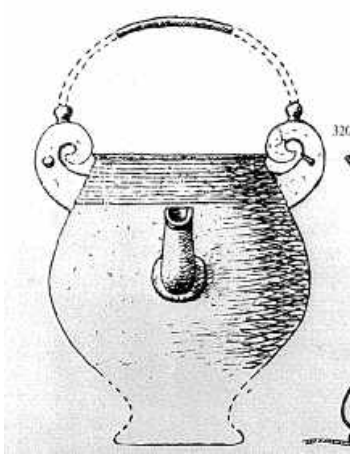
Resim II: Kültepe’de bulunan süzgeçli kâse. (Kulakoğlu-Kangal, 295: Katalog No: 309)



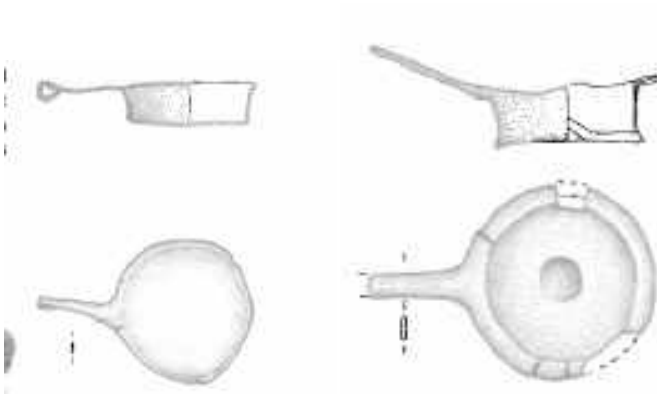
Resim III: Troia II-V yapı katlarında ortaya çıkarılan omphaloslu kâse. (Branigan, 1974: Pl. 43, 3201.)



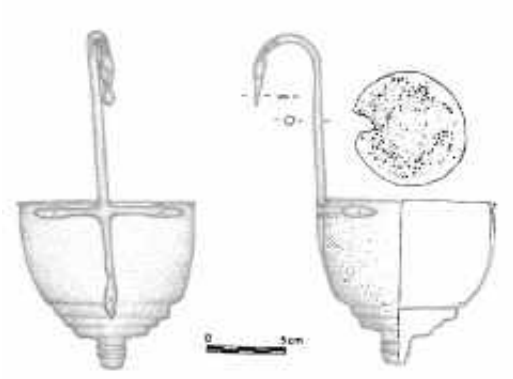
Resim I: Kültepe’de bulunan halka dipli çanak. (Kulakoğlu ve Kangal, 2013: 295, Katalog No: 310)



Çizim I: Troia II. Ve V. Yapı katlarında ortaya çıkarılan akıtacaklı çömlek. (Branigan, 1974: pl. 43, 3208.)



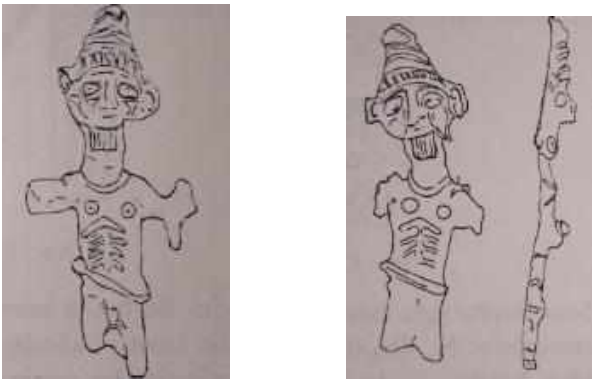
Çizim Ia-b: Kültepe’de bulunan tava örnekleri. (Emre, 2008: 7.)



Çizim Ia-b: Kültepe’de bulunan süzgeçli kap. (Emre, 2008: 10)



Resim Ia-b: Kültepe’de bulunan elinde silah tutan sakallı kurşun tanrı figürini. (Kulaçoğlu, 1992: 103-14, fig. 121-122)



Çizim IIa-b: Alişar’da bulunan kurşun silahları tanrı figürinleri. (Emre, 1971: 59, fig. 18-19.)

LEVHA XXVIII



Çizim Ia-b: Alishar'da bulunan kanatlı tanrı figürinlerinin çizimi. (Emre, 1971: 70, fig 31-32.)

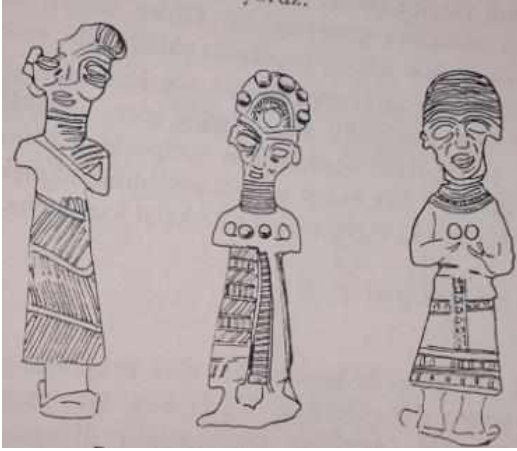


Çizim II: Zincirli'de bulunan kanatlı tanrı figürininin çizimi. (Emre, 1971: 30, 70)



Resim I: Kültepe'de bulunan ana tanrıça figürini. (Kulaçoğlu, 1992: 102, fig. 120)

LEVHA XXXIX



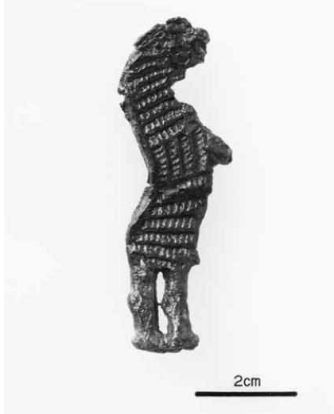
Çizim Ia-c: Alishar Höyük'te bulunan giyimli tanrıçalar. (Emre, 1971: 72, fig. 34-36.)



Çizim II: Alishar Höyük'te bulunan çıplak tanrıça. (Emre, 1971: 72, fig. 33)



Resim I: Karahöyük'te bulunan kanatlı tanrıça. (Aruz, 2008: 81, fig. 45.)



Resim I: Yassihöyük'te bulunan kurşun aslan-adam figürünü. (Omura, 2014: 305, Resim: 9.)



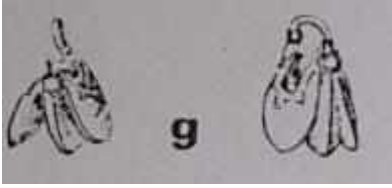
Resim II: Metropolitan Müzesi'nden sergilenen altın kaplama aslan-adam figürünü. (Aruz, a.g.m., 2008, 87, fig. 48b)



Resim III: Assur Mezar 20'de bulunan altın diadem. (Klangel, Aruz, Benzel, 1995: 48, fig. 23.)



Resim IV: Assur Mezar 20'de bulunan kabarık nokta bezemeli altın diadem. (Aruz, Benzel, 1995: 48, fig. 24.)



Çizim I: Assur Mezar 20'de bulunan halka küpeler. (Maxwell-Hyslop, 1971: 71, fig. 46, g.)



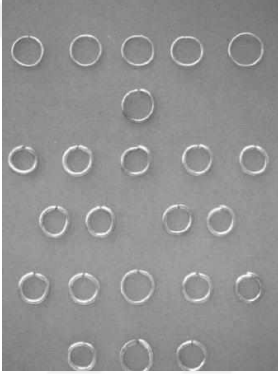
Resim I: Assur Mezar 20'de bulunan altın kolye. (Benzel-Aruz, 1995: pl. 5)



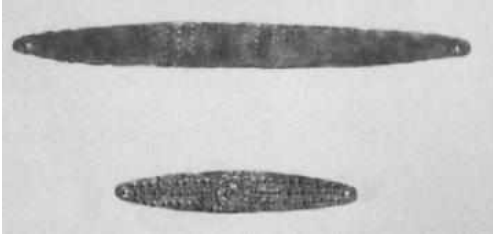
Resim II: Assur Mezar 20'de bulunan altın boncuk ile süslü kolye örnekleri (Benzel-Aruz, 1995: pl. 6)



Resim I: Assur kenti Mezar 20'de bulunan boncuk eklentili yüzük. (Aruz-Benzel, 1995: 56, fig. 37.)



Resim II: Assur kenti Mezar 20 yapısında bulunan halka yüzükler. (Aruz-Benzel, 1995: 59, fig. 38.)



Resim III: Assur Mezar 20'de bulunan metal levhalar. (Benzel, Aruz, 1995: 48, fig. 25-26.)

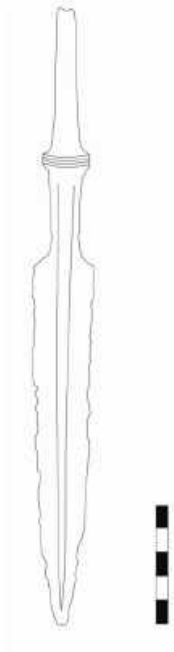


Çizim I: Assur kentinden bulunan kovanlı mızrak ucu. (Sarıbek, 2011: 86, Tip. 2.5.)

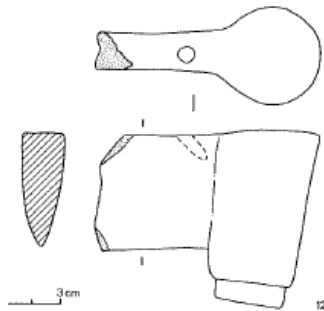
LEVHA XXXIII



Resim I: Ninive’de bulunan kovanlı mızrak ucu. (Erişim: http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=370674&partId=1&searchText=Ashur&page=4V, Erişim Tarihi: 28.01.2018)



Çizim I: Assur kentinde bulunan boğumlu mızrak uçları. (Sarıbek, 2011: tip. 2.4.3.)

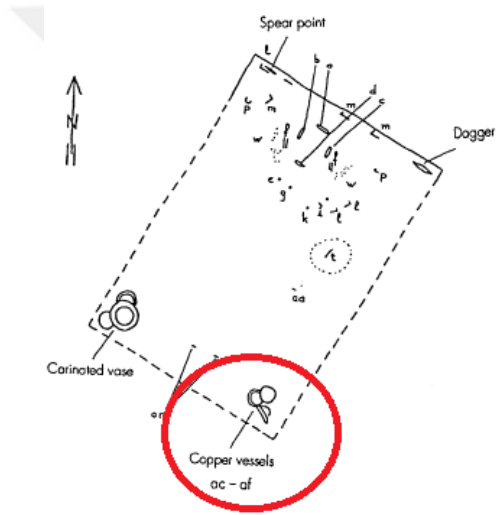


Çizim II: Tell Dhiba’da bulunan sap delikli balta çizimi.(Moorey, 1994: 267, fig. 17-12.)



Resim I: Tel Sifr’de bulunan bıçak (Erişim:

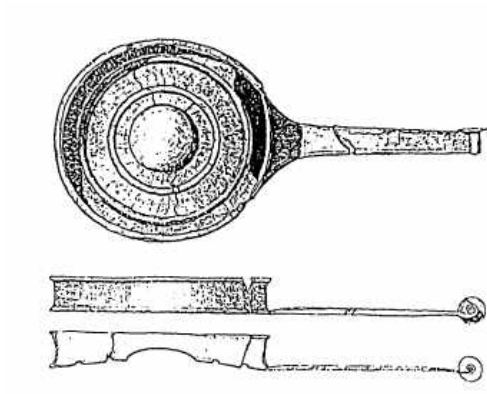
http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=371027&partId=1&searchText=old+babylonian+copper&page=1, Erişim Tarihi: 28.01.2012.)



Çizim I: Assur Mezar 20’de metal kapların buluntu yeri. (Benzel, Aruz, 1995: 44, fig. 11)



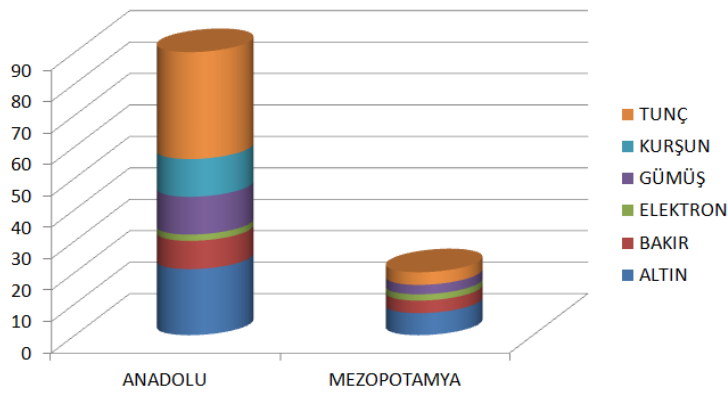
Çizim II: Troia IIg tabakasinda bulunan omphaloslu uzun saplı metal tava. (Branigan, 1974: Pl. 42, 3194.)



Çizim I: Assur Mezar 20’de bulunan omphaloslu metal tava. (Benzel, Aruz, 1995: 46, fig. 13.)



Resim I: Assur Mezar 20’de bulunan metal ceylan figürini. (Benzel-Aruz, 1995: 60.)



Şekil I: Assur Ticaret Koloni Çağı’nda Anadolu ve Kuzey Mezopotamya’da kullanılan maden ve birleşenlerin dağılımı.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı :DEMİRTAŞ EMRE
Uyruğu :T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri :06.01.1990-TOKAT/TURHAL
Telefon :05360353261
Faks :.....
E-mail :emredemirtas1@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Lisans	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü	13.06.2013

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2014	Yapı Kredi Bankası	Bireysel Müşteri Yetkili

Yardımcı

Yabancı Dil

İngilizce